

Specifika rodinného prostředí v pěstounské péči

Bc. Leona Fialová

Diplomová práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Leona Fialová**
Osobní číslo: **H138166**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Specifika rodinného prostředí v pěstounské péči**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na porovnání náhradní rodinné péče u nás a v zahraničí;
- na sociální aspekty pěstounské péče před přijetím a následně po přijetí dítěte – zejména způsob života rodiny a jeho případné změny, zájmy, profesní uplatnění pěstounů a dětí;
- na možnosti sociální pedagogiky v pěstounské péči.

Součástí práce bude realizovaný kvalitativní výzkum formou strukturovaných rozhovorů s pěstounskými rodinami, zaměřený na zjištění specifík, či sociálních změn v rodinách při realizaci pěstounské péče.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ÚSTAVNÍ ZÁKON Č.2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

ZÁKON Č.99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

ZÁKON Č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

BECHYŇOVÁ, V. et al. Sanace rodiny. Praha: Portál, 2011.

GABRIEL, Z. a T. NOVÁK. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. Praha: Grada Publishing, 2008.

KRAUS, B. a V. POLÁČKOVÁ. et al. Člověk-prostředí-výchova k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001.

MATĚJČEK, Z. et al. Náhradní rodinná péče. Praha: Portál, 1999.

ŠKOVIERA, A. Dilemata náhradní výchovy. Praha: Portál, 2007.

VRTBOVSKÁ, P. Kuchařka od Natamy – příběhy z praxe a metodické listy pro moderní práci v oboru náhradní rodinné péče. Praha: Natama, 2011.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Alena Plšková

Institut mezioborových studií

Datum zadání diplomové práce:

4. listopadu 2014

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2015

V Brně dne 4. listopadu 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

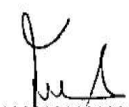
Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – diplomovou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 21. 11. 2014

LEONIA FIALOVÁ
.....
Jméno, příjmení a podpis diplomanta

ABSTRAKT

Tématem diplomové práce je „Specifika rodinného prostředí v pěstounské péči“. Práce je rozdělena do dvou částí. První teoretická část je zaměřena na význam rodiny, poskytuje informace o institutu pěstounské péče u nás i v zahraničí. Podrobně se zabývá procesem zprostředkování pěstounské péče, potřebami dětí i pěstounů, doprovázením pěstounských rodin.

V praktické části jsou prezentována osobní data patnácti pěstounských rodin, poznatky a zkušenosti z jejich rodinného života. Cílem je zachytit případné změny v životě pěstounských rodin, se zaměřením na individuální pěstounskou péči, které mohou nastat přijetím dítěte do náhradní rodinné péče a to v oblasti vztahů, hodnot a potřeb rodin, ekonomického zajištění a zájmů pěstounů.

Klíčová slova

Rodina, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, pěstoun, proces pěstounské péče, potřeby dětí a pěstounů.

ABSTRACT

The theme of my diploma thesis is „Specifics of the family background in foster care“. The work is divided into two parts. The first theoretical section is focused on the importance of a family, provides information about the institute of foster care in our country and abroad. It deals with a process of mediation of foster care, children's and foster parents' needs, support and accompanying of foster families in detail.

In the practical part of my work there are presented fifteen families, their knowledge and experience they gained during their family life. The aim is to catch potential changes in the foster families' lives with focus on the individual foster care, which may come together with coming of a child to the substitute family care in the area of relationships, values and needs of the families, economic support and foster parents' interests.

Keywords

Family, substitute family care, foster care, foster parent, process of foster care, needs of children and foster parents.

Děkuji své vedoucí práce paní PhDr. Aleně Plškové za podnětné připomínky a velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi, dceři a celé rodině za velkou dávku tolerance i morální podporu a pomoc, kterou mi poskytovali při zpracování mé diplomové práce a které si nesmírně vážím.

Děkuji všem pěstounským rodinám za jejich ochotu, spolupráci a věnovaný čas během mých návštěv při osobních rozhovorech týkajících se mé diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

Úvod	9
I. Teoretická část	11
1 Rodina	12
1.1 Současná rodina a její funkce	13
1.2 Význam rodiny pro dítě	17
1.3. Sanace rodiny	20
2 Pěstounská péče	23
2.1 Institut pěstounské péče	23
2.2 Osobnost pěstouna	33
2.3 Doprovázení pěstounských rodin	34
2.4 Pěstounská péče v zahraničí	38
3. Děti v pěstounské péči	43
3.1 Děti vhodné do pěstounské péče	44
3.2 Potřeby dětí	46
3.3 Potřeby pěstounů	51
4 Pěstounská rodina v systému náhradní rodinné péče	53
4.1 Pěstounská rodina před přijetím dítěte	53
4.2 Proces zprostředkování a jeho průběh	57
4.3 Pěstounská rodina po přijetí dítěte	60
II. Praktická část	65
5 Vlastní výzkum	66
5.1 Metodika, cíle výzkumu	66
5.2 Organizace výzkumu, výběr respondentů	70
5.3 Vlastní výzkum, polostrukturované rozhovory	74
5.4 Vyhodnocení, analýza a interpretace získaných výsledků výzkumu	82

Závěr	92
Seznam použité literatury	94
Seznam použitých symbolů a zkratk	100
Seznam obrázků	101
Seznam tabulek	102
Seznam příloh	103

ÚVOD

Téma diplomové práce „Specifika rodinného prostředí v pěstounské péči“ jsem si vybrala z důvodu osobního zaujetí touto problematikou a současně i proto, že je mi blízké z pracovního prostředí. Pracuji na Městském úřadu, odboru sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) a zabývám se agendou náhradní rodinné péče (dále jen NRP).

Oblasti NRP jsem se věnovala i ve své bakalářské práci, kde jsem se zaměřila konkrétně na institut osvojení a snažila se zodpovědět otázky týkající se realizace postupů osvojení v praxi. Zaměřila jsem se na zjištění, zda mohou existovat nedostatky, které by způsobovaly problémy v procesu osvojení, nebo zda je celý proces zcela a dokonale podchycen.

Diplomová práce mapuje základní charakteristiky pěstounské péče, které mohou napomoci lépe informovat zájemce o NRP. Získané poznatky lze využít i pro začínající sociální pracovníky NRP, jako jeden ze zdrojů informací pro zapracování v oboru.

Svojí prací chci přispět k novému pohledu na práci pěstounů a jejich rodin. Oblast pěstounské péče si jistě pozornost zaslouží, neboť je součástí naší společnosti. Je službou dětem, společnosti a tedy i nám všem.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část práce je strukturována do čtyř hlavních částí.

První kapitola je zaměřena na význam rodiny, její funkci a taktéž na sanaci rodiny. Druhá kapitola je věnována přiblížení institutu pěstounské péče, osobnosti pěstouna, požadavkům, které jsou na uchazeče o pěstounskou péči kladeny. Vnímám také jako důležité přiblížit otázku doprovázení pěstounských rodin a současně nastínění fungování pěstounské péče v zahraničí. Ve třetí kapitole se budu zabývat především charakteristikou dětí, které jsou umístovány do pěstounské péče, ale mojí snahou bude také přiblížit i vzájemné propojení potřeb dětí a pěstounů. Čtvrtá kapitola specifikuje období pěstounských rodin před přijetím dítěte, průběh procesu zprostředkování a období po přijetí dítěte. Cílem teoretické části diplomové práce je snaha přiblížit význam rodiny, detailně popsat institut pěstounské péče a jeho fungování v rámci České republiky a v zahraničí, charakterizovat osobnost pěstouna, potřeby dětí i pěstounů, průběh procesu zprostředkování.

Svoji diplomovou práci jsem zaměřila na specifika rodinného prostředí v pěstounské péči. Konkrétně na individuální pěstounskou péči. Pěstounská rodina je živý organizmus, který se stejně jako ostatní organismy mění a vyvíjí. Proto hlavním cílem v praktické části je podchytit specifika, či změny v životě pěstounských rodin, které mohou nastat přijetím dítěte do NRP.

V dílčích cílech jsem se zaměřila na jednotlivé oblasti života rodin:

- Zhodnocení změn v oblasti vztahů.
- Zhodnocení změn v oblasti hodnot, potřeb.
- Zhodnocení změn v ekonomickém zabezpečení.
- Zhodnocení změn v zájmové, volnočasové oblasti.

K dosažení cílů jsem v praktické části zvolila kvalitativní metodu výzkumu a nástroj pro sběr dat polostrukturované rozhovory s 15 pěstounskými rodinami z okresu Blansko. Analýzou odpovědí jsem zjišťovala, zda přijetí dítěte (dětí) do pěstounské péče má vliv na rodinná prostředí oslovených pěstounských rodin, zda se tato rodinná prostředí v některých oblastech shodují, nebo naopak, zda jsou některé oblasti pro oslovené rodiny jedinečné.

Téma souvisí s mým studijním oborem, protože sociální pedagog může v rámci své odbornosti pracovat s pěstounskými rodinami v průběhu jejich doprovázení například při asistovaných kontaktech s biologickou rodinou dítěte, vzdělávání pěstounů, zlepšování vztahů v pěstounských rodinách, kdy může být oporou při řešení každodenních situací, či případných vzniklých problémech. V závěru své práce se pokusím nastínit možné využití získaných výsledků v praxi sociálního pedagoga při jeho práci s pěstounskými rodinami.

Při zpracování diplomové práce jsem vycházela z legislativy, odborné literatury a internetových zdrojů, které se touto problematikou zabývají.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí. „August Comte nazval rodinu spojovacím mostem mezi jedincem a společností, čímž poukázal na její základní úlohu ve společnosti.“¹

Rodina je přirozeným prostředím pro vývoj i růst dítěte a jako taková, má nárok na ochranu ze strany státu a společnosti a to na základě různých právních norem. Jako jeden ze zásadních dokumentů, který hájí práva dítěte vnímám Úmluvu o právech dítěte. „Úmluva je obvykle označována jako úmluva vycházející ze tří „P“. P jako „provisions“ (zajištění vývoje), P jako „protection“ (ochrana) a P jako „participation“ (aktivní účast dětí na životě společnosti).²

K základním právům dítěte, které jsou obsahem Úmluvy a které je nutno respektovat patří:

- Právo na život, na jeho zachování a rozvoj dítěte.
- Právo na jméno, státní příslušnost, právo znát své rodiče.
- Právo na péči svých rodičů, na život ve vlastní rodině.
- Právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na přístup k informacím.
- Právo na ochranu před svévolným zasahováním do soukromého života dítěte, rodiny, domova.
- Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.³

Rodinu můžeme chápat jako základ společnosti, primární základní skupinu, ve které probíhá socializace jedince, formuje se jeho osobnost, rozvíjejí se emoce, vůle, schopnosti, zručnosti a návyky.⁴

Rodina hraje v životě každého z nás, zejména dětí, důležitou a zásadní roli, je jedním ze základních předpokladů zdravého duševního vývoje dítěte. „Stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v rozhodující fázi ovlivňovat.“⁵

1 LACA S., LACA P., *Úvod do sociálnej pedagogiky*, Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2013, s. 88

2 JÍLEK D. et al., *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*, Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 85

3 SDĚLENÍ Č. 104/1991 Sb., o úmluvě o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů, čl. 6-20

4 LACA S., LACA P., *Úvod do sociálnej pedagogiky*, Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2013, s. 89

5 KRAUS B., *Základy sociální pedagogiky*, Praha: Portál 2008, s. 79

1.1 Současná rodina a její funkce

Česká rodina prošla v posledních desetiletích zajímavým vývojem. Poválečné období a také sedmdesátá léta minulého století byly z hlediska rodinného chování ve znamení sňatkového boomu a také období, kdy se narodilo nejvíce dětí. Lidé rodinu vnímali jako hlavní oblast seberealizace.⁶

Po pádu totalitního režimu a nástupu demokracie se rodinné chování občanů změnilo. „*V prostředí tržní ekonomiky se stává jasné, že mít děti je zaměstnanecké, finanční a existenciální riziko.*“⁷

Současná česká rodina má mnoho charakteristik, ve kterých je odražen vývoj společnosti jako celku. Mezi základní znaky současné rodiny patří:

- Partneři vstupují do prvního manželství ve vyšším věku. V roce 1992 muži vstupovali poprvé do manželství v průměru ve 24,8 letech, svobodné ženy se průměrně vdávaly ve 22,6 letech. Oproti tomu v roce 2012 byl věk u obou pohlaví výrazně vyšší – muži 31,3 let, ženy 29,6 let.⁸
- Společné soužití má řadu alternativ. Často je preferována forma tzv. „nesezdaného soužití“. Důvodem je náhled dnešní společnosti na tuto možnost soužití, který je značně liberální. Setkáváme se s partnery, kdy oba mají vlastní domácnost, či s manželstvími na zkoušku, časté jsou i případy matek samoživitelek z důvodu rozvodu, či situace, kdy matka žije pouze s dítětem a existenci biologického otce neuvádí.
- Dochází ke snižování stability rodiny, z důvodu vysoké rozvodovosti. Rozchod partnerů se promítá do složení rodiny i domácnosti. Následkem rozvodů vznikají často neúplné rodiny s dětmi, nebo je vytvořena nově složená, úplná rodina, v případě bezdětných párů vzniká domácnost jedince.
- Odsouvání rodičovství na pozdější období. Důsledkem takových rozhodnutí může dojít ke snižování porodnosti, neboť často chybí ochota partnerů měnit přijatý životní styl bez dětí, opustit kariéru nebo mohou nastat zdravotní komplikace spojené s vyšším věkem.

6 KRAUS B., *Základy sociální pedagogiky*, Praha: Portál, 2008, s. 79

7 NOSÁL I. et al., *Obrazy dětství v dnešní české společnosti*, Brno: Barrister & Principal, 2004, s.8

8 Český statistický úřad. *Sňatečnost* [online]. Praha, 2013 [cit. 2014-08-14]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>

- Přibývá „dvoukariérových manželství“, ve kterých dominuje výrazná pracovní angažovanost často obou rodičů, čímž dochází ke změně prostředí v rodině.
- Výchovné působení, které dříve zajišťovali rodiče je z větší části nahrazeno institucemi.
- Dochází k omezování bezprostředních kontaktů mezi partnery i mezi dětmi a rodiči následkem celkového životního způsobu, chybí tím důležitý aspekt společně vykonávaných činností, které posilují soudržnost rodiny.⁹
- Mezigenerační kontakty jsou většinou udržovány pouze mezi dvěma generacemi (rodiči a dětmi). Dříve běžné soužití více generací, není v současnosti příliš časté. Prarodiče často žijí samostatně. Vzájemné kontakty dětí a prarodičů jsou vázány na zprostředkování střední generací. Vzájemné setkávání dětí a prarodičů je důležité, neboť děti jim poskytují pocit sounáležitosti a prarodiče do výchovy dětí přinášejí klid a moudrost.¹⁰

Smékal za hlavní problémy rodin v současné společnosti, se zřetelem k možným negativním důsledkům pro formování osobnosti dětí, uvádí následující skutečnosti:

- Nesezdaná soužití.
- Neúplné rodiny.
- Nesoulad mezi partnery.
- Workoholismus v produktivním věku.
- Rozklad manželství a rodiny – důsledky pro výchovu dětí.
- Nezaměstnanost.¹¹

V závěru kapitoly bych ráda uvedla některé z paradoxů soudobých industriálních společností, které ve své publikaci uvádí Nosál:

- Dospělí chtějí a milují děti, ale stále méně a méně jich produkují.
- Dospělí věří, že pro děti a rodiče je dobré být spolu, ale stále více žijí své každodenní životy odděleně.
- Dospělí oceňují spontaneitu dětí, ale dětské životy jsou stále více organizovány.
- Dospělí prohlašují, že dětem musí být dána priorita, ale ekonomická a politická

9 GILLERNOVÁ I. et al., *Psychologické aspekty změn v české společnosti*, Praha: Grada Publishing, 2011, s.106-108

10 VÝROST J., SLAMĚNÍK I., *Aplikovaná sociální psychologie I*, Praha: Portál, 1998, s. 306

11 JÍLEK D. et al., *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*, Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 195-196

rozhodnutí jsou činěna bez myšlenky na děti.

- V materiálním smyslu je dětství důležité spíše pro společnost než pro rodiče, nicméně společnost nechává převážnou část nákladů rodičům a dětem.¹²

V závislosti na vývoji společnosti se společně s pojetím rodiny měnily také její funkce. Nároky a požadavky na rodinu v dnešní společnosti stále vzrůstají. Důsledkem je, že své funkce plní jen nedostatečně. Současná doba však posílila význam rodiny jako útočiště před veřejným světem. Zejména v sociálně slabém prostředí rodina často vystupuje jako jediný opěrný bod, kam se její členové, především děti, mohou uchýlit.¹³

V současné době rodina plní tyto funkce:

1. Biologicko-reprodukční funkce: má význam jak pro společnost jako celek, tak také pro jedince, kteří rodinu tvoří. Ačkoli se podstata této funkce nemění, je podle současného trendu dítě často vnímáno jako překážka v profesním růstu, realizaci rodičů. Stále více partnerů plánuje pouze jedináčka, přibývá také případů, kdy mladí lidé vůbec neuvažují početí dítěte, nebo je snížena plodnost jednoho z partnerů.
2. Sociálně-ekonomická funkce: v současnosti bývá někdy důsledkem nezaměstnanosti nebo také zvyšováním životních nákladů narušena.¹⁴
3. Ochranná funkce: spočívá v zajišťování životních potřeb (biologických, hygienických, zdravotních) všech členů rodiny. Součástí této funkce je předpoklad, že rodina tvoří dostatečně stabilní prostředí pro výchovu dítěte, že dítě nebude trpět například v důsledku materiálních, ekonomických podmínek.
4. Socializačně-výchovná funkce: ze které vyplývá, že rodina je první sociální skupina, která učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti. Důležitou roli zde hraje socializace v rodině, jejíž ústřední úlohou je příprava dětí na vstup do praktického života, přičemž dítě není jen pasivním členem, ale uplatňuje také svou vůli, zájmy a přání. Je také modelem pro osvojování sociálních rolí muže, ženy, otce a matky, a tak se promítá do budoucí reprodukční rodiny dětí.¹⁵

12 NOSÁL I. et al., *Obrazy dětství v dnešní české společnosti*, Brno: Barrister & Principal, 2004, s.8

13 KRAUS B., *Základy sociální pedagogiky*, Praha: Portál, 2008, s. 81

14 KRAUS B., *Základy sociální pedagogiky*, Praha: Portál, 2008, s. 81-82

15 KRAUS B., POLÁČKOVÁ V. et al., *Člověk, prostředí, výchova: k otázkám sociální pedagogiky*, Brno: Paido, 2001, s. 80-82

Fungující rodina je první sociální skupina, která předává dítěti normy a pravidla, sociální hodnoty a role, které následně dítě přijímá za své. Rodina je regulátorem tzv. nežádoucích činností. Působení rodinného prostředí se projevuje v komunikaci, ať už verbální či neverbální. Je základnou pro herní aktivity, učení a pozdější pracovní návyky dítěte.

5. **Rekreace, relaxace, zábava:** jedná se o aktivity, které se dotýkají všech členů rodiny. Zda dochází k naplnění této funkce, se projeví tím, jak tráví členové rodiny svůj volný čas, dovolené, volnočasové aktivity.
6. **Emocionální funkce rodiny:** je nezastupitelná. Pro dítě, které nemůže vyrůstat ve své biologické rodině má význam mimořádný. Dítě potřebuje pro svůj zdravý vývoj stabilní prostředí. Kladné emoční vztahy v rodině jsou předpokladem pro rozvoj emocionální stránky osobnosti dítěte. U dítěte, které se ocitá mimo svoji rodinu a přichází do rodiny náhradní se často setkáváme s absencí této funkce. Důsledkem jsou poruchy v jeho psycho-sociálním vývoji – citová deprivace, frustrace, poruchy chování apod.¹⁶

Pro děti v NRP považují za velmi důležité a zásadní vybudování fungujícího, specifického vztahu k pečující osobě, díky kterému dítě získává oporu a jsou uspokojovány jeho psychické potřeby a to zejména potřeba jistoty, bezpečí, budování vlastní identity. Dítě by v náhradní rodině mělo získat zejména podnětné prostředí, učit se pracovat s emocemi apod.

V této souvislosti bych ráda zmínila metodu My Backpack, volně přeloženo „Můj batůžek“, která byla vyvinuta v Holandsku a slouží jako podpůrný nástroj pro práci v oblasti pěstounské péče. Metoda byla vytvořena ve spolupráci s dětmi mladšími dvanácti let, které byly přemístěny ze svého původního domova, z důvodu nefunkčnosti biologické rodiny. Cílem metody je hovořit s dětmi a pracovat s událostmi, které nastaly v průběhu přechodu dítěte z původní rodiny do pěstounské péče, které mohou být pro dítě traumatizující.

Metoda se nezabývá obdobím soužití s novou rodinou, ale zaměřuje se na důvody a okolnosti vlastního procesu přemístění dítěte. My Backpack nabízí dětem strukturu, díky které mohou o svém příchodu do náhradní rodiny hovořit mnohem otevřeněji, a mohou tak i lépe přijmout a pochopit, proč se ocitli v pěstounské péči. Snahou je pomoci dospělým

16 HUDECOVÁ A., BELKOVÁ V., *Náhradná rodinná starostlivosť – problémy a perspektívy*, Banská Bystrica Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela, 2008, s.33

pochopt, jak děti události kolem přemístění prožívaly, potvrdit a přijmout jejich chování a skutečně naslouchat jejich potřebám. Dítě společně s odborným pracovníkem vytváří vlastní příběh o umístění v pěstounské péči, který odpovídá tomu, co dítě samo zažilo. Příběh je vytvářen pomocí počítačového programu, hudby a výtvarných podnětů. Dítěti v jeho vyprávění pomáhá maňásek. Metoda nabízí dětem znovu prožít těžké události v bezpečném prostředí. Terapie probíhá přímo hrou a významným krokem k léčbě traumatu je aktivní zapojení dítěte do vyprávění svého příběhu. Úkolem terapeuta je doprovázení dítěte a jeho bezpečné zvládnutí a zpracování prožitých událostí a emocí.¹⁷

Je důležité hovořit s dítětem o jeho prožitých událostech. Umístění dítěte mimo jeho původní rodinu je traumatickým zážitkem, který často u dětí vede ke ztrátě pocitu kontroly. I když je vždy snahou zajistit dítěti vhodné a bezpečné prostředí, mělo by být snahou také zajistit to, aby dítě opět získalo přiměřený pocit kontroly nad svým životem, aby mohlo znovu rozumět samo sobě, druhým lidem a svému okolí.

Vzhledem k tomu, že jsem se mohla zúčastnit pilotního vzdělávacího programu metody My Backpack, vnímám ji jako přínosnou pro práci s dětmi v pěstounské péči, zejména pro věkovou kategorii dětí do cca 12 let. Věková kategorie je ohraničena tím, že metoda je založena na formě hry a příběhu a pro starší děti již nemusí být tolik zajímavá a motivující. Pro starší děti vnímám jako přínosnější např. využití dlouhodobé psychologické podpory formou konzultací s psychologem, dále zapojení dětí do víkendových pobytů, které jsou pořádány pod odborným vedením, konkrétně pro děti z pěstounské péče a kde mohou mít prostor o svých problémech hovořit.

1.2 Význam rodiny pro dítě

„Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu. To je ten nejlepší vklad, který mu můžeme dát. A je to v naší moci.“¹⁸

Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, forma péče a výchovy mají zásadní vliv na veškeré oblasti vývoje dítěte. Řada studií i odborné literatury poukazuje na fakt, že děti, které strávily první měsíce, případně i další období svého života v ústavní péči, následně selhávají ve škole, v zaměstnání i partnerských vztazích. Pro dítě je v období rané výchovy nenahraditelná individuální péče spojená s možností navázání blízkého vztahu. Pokud je tato péče nedostatečná nebo zcela chybí a děti prožívají v ústavních zařízeních péči

17 SLOTEN B., MANSENS R., *My Backpack – Průvodce metodou*, Brno: TRIADA, 2014, s.5-9

18 MATĚJČEK Z., *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, Praha: Portál, 1994, s. 17

společnou, neosobní, jsou důsledkem tohoto vlivu prostředí a zvoleného způsobu péče vystaveny poruchám jejich vývoje, které jsou pro jejich další život zásadní a často nenapravitelné. Důsledky institucionální péče v raném věku dítěte a možnosti poruch uvádím v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1 Důsledky institucionální péče v raném věku.

Poruchy somatického vývoje
Opoždění tělesného vývoje
Oslabený imunitní systém
Zvýšená potřeba specializované lékařské péče
Další interní obtíže
Pruchy intelektu a motoriky
Opožděný rozumový vývoj
Nižší hodnoty rozumových schopností
Opožděný motorický vývoj
Poruchy vývoje řečových schopností
Opožděný vývoj řeči
Omezené schopnosti vyjadřování
Omezená slovní zásoba
Poruchy socioemočního vývoje
Opožděný socioemoční vývoj
Obtíže s navázáním citových vazeb
Nedůvěřivost nebo naopak bezmezná důvěřivost
Nízká sebedůvěra a uvědomění se vlastní hodnoty
Špatné zvládnání stresových situací
Rozvoj psychických poruch
Častý výskyt psychických obtíží
Časté užívání psychiatrické medikace
Vyšší potřeba speciální psychiatrické péče

Zdroj: PTÁČEK R. et al., *Vývoj dětí v náhradních formách péče*, Praha: MPSV, 2011, s.16

V České republice vyrůstá zhruba 1% dětí mimo vlastní rodinu. Důvodem k umístění dětí v dětských domovech je nejčastěji nedostatečná péče o dítě, finanční situace rodiny, neovladnutí výchovy problémového dítěte, sociální důvody rodiny. Pouze zhruba ve 12% případech (viz. tabulka č. 2) byly děti umístěny mimo vlastní rodinu z důvodů, které lze považovat za jednoznačně oprávněné, a to je týrání, alkoholismus rodičů a rodiče ve výkonu trestu. Tuto situaci lze považovat za alarmující a odpovídá stavu, kdy většina dětí umístěných do institucionálních forem péče by mohla být při vhodné podpoře a sociální práci s rodinou vychovávána v původním rodinném prostředí.¹⁹

Tabulka č. 2 Důvod umístění dítěte do dětského domova.

Důvod	%
Nedostatečná péče o dítě	66
Finanční situace rodiny	10
Rodiče nezvládají problémové chování dítěte	7
Sociální důvody rodiny	5
Alkohol v rodině	5
Týrání	4
Rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody	3

Zdroj: PTÁČEK R. et al., *Vývoj dětí v náhradních formách péče*, Praha: MPSV, 2011, s.10

Vliv rodinného prostředí, v případě nefunkčnosti rodiny – vliv NRP, je považován za nejdůležitější a zároveň nejcitlivější období a to zejména v období raného vývoje dítěte, které je nejčastěji vymežováno narozením až dovršením tří let. Probíhají zde zásadní vývojové změny, a to ve všech oblastech vývoje, které také přímo určují veškeré kvality budoucího života daného jedince. Jako zcela rozhodný moment úspěšného vývoje dítěte je možnost zažívat intenzivní individuální péči, která je spojena s pozitivními emocemi a je vzájemně uspokojivá. Raná sociálně emoční zkušenost, rodičovská odpovědnost, vzájemnost, stimulace, pozitivní postoj a emoční podpora jsou rozhodující pro další sociální, emoční a kognitivní vývoj dítěte. Podporují vývoj jeho důstojnosti a sebeúcty. Dle řady vědeckých studií, děti, které neměly možnost prožít ranou zkušenost individuálního emočně vřelého vztahu, vykazují ve všech následných fázích svého života

¹⁹ PTÁČEK R. et al., *Vývoj dětí v náhradních formách péče*, Praha: MPSV, 2011, s.9-11

vyšší nemocnost, nižší sociální uplatnění, vyšší výskyt závislostí, vyšší míru nezaměstnanosti a častěji se dopouštějí trestné činnosti.²⁰

1.3 Sanace rodiny

Česká republika je v současném společenském kontextu kritizována za vysoký počet dětí, umístěných v zařízeních ústavního typu. Sanace rodiny je přístupem k pomoci dítěti a jeho rodině, je cestou, která vede ke snižování počtu dětí v ústavech, nebo ke zkracování doby jejich pobytu v nich.

„Základní charakteristikou tohoto stupně péče o dítě je cílevědomá sociálně-terapeutická intervence v rodině, jejímž cílem je, aby v rodině (tj. v její socioekonomické situaci, v jejím vnitřním uspořádání, ve vzájemných vztazích jejích členů a především ve vztahu k dítěti) došlo k takovým změnám, které by dítěti umožnily jeho další příznivý psychosociální vývoj.“²¹

Důvodem zahájení sanace rodiny je kumulace problémů v rodinách, které značně stěžují možnost rodičů dostatečně pečovat o děti. V praxi se často setkáváme se situacemi, kdy se rodina potýká s existenční nejistotou, ztrátou bydlení, zaměstnání, nejistými vztahy v rámci užší i širší rodiny apod. V důsledku těchto skutečností dochází k narušení funkcí rodiny a zhoršení fyzického, emocionálního, kognitivního a sociálního stavu dítěte.

„Základním principem sanace rodiny je podpora dítěte prostřednictvím pomoci jeho rodině.“²²

Cílem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo eliminovat příčiny ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti pomoc a podporu k zachování rodiny jako celku. Jedná se o činnosti směřující k odvrácení možnosti odebrání dítěte mimo rodinu, k realizaci kontaktů dítěte s rodinou pokud je dítě umístěno do ústavní výchovy, nebo k umožnění jeho bezpečného návratu zpět do biologické rodiny.²³

Sanace musí probíhat:

- adresně,
- individuálně, základem je podrobná analýza stavu dítěte, funkčnosti rodiny,
- na základě reálně stanovených cílů,

20 PTÁČEK R. et al., *Vývoj dětí v náhradních formách péče*, Praha: MPSV, 2011, s.12-14

21 Středisko náhradní péče. *Sociálně-právní ochrana dítěte v praxi* [online]. Praha, 2014 [citace 2014-08-24]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/socialne_pravni_ochrana_ditete_v_praxi.html

22 BECHYŇOVÁ V., KONVIČKOVÁ M., *Sanace rodiny*, Praha: Portál, 2008, s. 18

23 BECHYŇOVÁ V., KONVIČKOVÁ M., *Sanace rodiny*, Praha: Portál, 2008, s. 18

- s využitím širokého spektra podpůrných služeb,
- na principech multidisciplinarity.

Důležitým aspektem je stanovení cílů, kterých má být dosaženo. Cílem není vytvoření „dokonalé“ rodiny, ale pomoc rodině rozvíjet vlastní potenciál, který bude dostatečný k zajištění ochrany dítěte a uspokojování jeho potřeb. Proto by cíle měly být zejména specifické, měřitelné, dosažitelné, realistické a také časově ohraničené.²⁴

Sanace rodiny se týká formálních stránek rodiny (sociální a praktické zázemí rodiny) i obsahových stránek rodičovství (vztahy rodičů a dětí, výchovných schopností rodičů). Mnozí rodiče dětí ohrožených odebráním mimo rodinu považují otázky rodičovství za soukromou záležitost. Zároveň vnímají, že nedostatky v těchto oblastech jsou riziky pro odebrání dětí. Je potřebné, aby rodiče od počátku spolupráce s příslušnými pracovníky věděli, že vzájemná komunikace bude otevřená, že jim bude nasloucháno, budou povzbuzováni, podporováni a spolupráce mezi zúčastněnými stranami bude založena na respektu.²⁵

V praxi se opravdu velmi často setkáváme s rodinami, které v případě problémů v jejich rodinném zázemí, nespolupracují na změně, zlepšení a zabezpečení funkčnosti své rodiny dobrovolně. Proto, jako velmi podstatné, vnímám vytvoření „bezpečného“ vztahu mezi rodičem a odborníkem v tom smyslu, aby ze strany rodičů došlo k navázání důvěry a spolupráce.

Každá sanace rodiny má jiný průběh, jedná se o dlouhodobý proces. Jako nedílnou součást úspěšné sanace rodiny je bezpochyby nutnost multidisciplinárního týmu a zejména týmová spolupráce. Vyjasnění rolí a jejich významů je dle mého názoru neopominutelnou podmínkou, jelikož umožňuje efektivní spolupráci a pomoc rodině. Účinně sanovat rodinu nemůže žádná organizace samostatně.

V České republice se problematikou sanace zabývá Občanské sdružení STŘEP – České centrum pro sanaci rodiny, které bylo založeno v roce 1995. V současné době jsou tři střediska v Praze, Kladně a Berouně. Této oblasti se věnují i další organizace např. Amalthea o.s., Nadace Sirius, Domus-Centrum pro rodinu, Dům tří přání o.s., Salinger o.s., Host Home-Start Česká republika a další.

24 PEMOVÁ T., PTÁČEK R., *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*, Praha: Grada Publishing, 2012, s. 112-115

25 BECHYŇOVÁ V., KONVIČKOVÁ M., *Sanace rodiny*, Praha: Portál, 2008, s. 21-22

Základní filozofií činnosti sdružení je teze, že pomoc dítěti spočívá s pomocí jeho rodině. Multidisciplinární práce práce s rodinou dítěte je prvotním nástrojem ke snižování počtu umístěných dětí, snižování jejich deprivace z ústavní výchovy a zkracování jejich doby pobytu v institucích.²⁶

V současné době se v praxi setkáváme také s rodinnými konferencemi, které jsou využívány pro práci s rodinami. Ráda bych se proto v této kapitole zmínila i o této možnosti.

Rodinné konference jsou specifickou metodou s prvky hodnocení a plánování, respektují právo rodiny na řešení vlastních záležitostí. Je zde upřednostňován potenciál rodiny, jehož zdrojem je často podpora širší rodiny. Rodinné konference vycházejí z následujících principů:

- Právo na sebeurčení – účastníci mají o sobě rozhodovat a volit způsoby řešení náročných situací.
- Podpora rodiny jako přirozeného prostředí pro výchovu dítěte – navrhovaná řešení se opírají o potenciál rodiny pečovat o své děti i v situaci, kdy toho rodiče nejsou schopni. Často jsou zdroje podpory v širší rodině.
- Zplnomocňování – posilování silných stránek jednotlivých členů rodiny vede k posilování kompetence rodiny jako celku.
- Bezpečnost dětí a dalších členů rodiny – s pomocí koordinátora se rodina rozhodne, které členy a proč na setkání nepřizve.
- Respekt k situaci a pohledu jednotlivých účastníků konference – každý má právo na svůj úhel pohledu.²⁷

Za pozitivní v rámci této metody považuji tu skutečnost, že rodiče a blízká rodina dítěte jsou aktivně zapojeni do procesu rozhodování a také ten fakt, že přebírají odpovědnost za zvolené řešení celé rodinné situace.

26 BECHYŇOVÁ V., KONVIČKOVÁ M., *Sanace rodiny*, Praha: Portál, 2008, s. 151

27 MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ H., *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, Praha:Portál, 2010,s. 174-175

2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Pěstounská péče by měla být jednou z forem pomoci dítěti, které se ocitlo mimo své přirozené rodinné prostředí, jejíž cílem by mělo být zajištění náhradního rodinného prostředí a péče a to po tu dobu, po kterou nemohou rodiče zajistit výchovu a péči dítěte a to ze závažných důvodů.

Současně je potřebné využít veškerých prostředků a možností, které napomohou k obnovení podmínek biologické rodiny tak, aby se dítě mohlo vrátit do svého přirozeného rodinného prostředí. Institut pěstounské péče je určen k pomoci dítěte a současně by mělo být snahou a prioritou umožnit zachování vztahů a vazeb dítěte s rodiči, sourozenci a širší rodinou.

Dle Rotreklové by mělo být posláním, východiskem a ideou pěstounské péče – ochrana práv a respektování zájmů dítěte:

- Pro dítě je nejlepším prostředím vlastní rodina.
- V případě, kdy musí být dítě umístěno mimo vlastní rodinu, je třeba využít všech možností a prostředků k tomu, aby se dítě do rodiny mohlo vrátit.
- Pokud rodiče nejsou schopni zajistit péči a výchovu dítěte, je třeba dítěti poskytnout náhradní rodinné prostředí, které mu zachová přirozené vazby a vztahy s rodiči a nahradí mu to, co jeho rodiče nejsou schopni poskytnout.
- Pokud rodiče nemají vhodné podmínky pro zajištění potřeb dítěte, je třeba využít všech možností jak jim je pomoci zajistit.
- Náhradní rodinné prostředí volit vždy jen za předpokladu, že může naplnit potřeby dítěte aktuálně i perspektivně.²⁸

2.1 Institut pěstounské péče

V následujícím textu práce se nejprve zaměřím na vývoj NRP a následně objasním základní pojmy, týkající se pěstounské péče.

Historie NRP úzce souvisí s historií lidstva. Motivace pro přijetí dítěte do náhradní rodiny se odvíjela od aktuálního nastavení společnosti. Za počátky pěstounské péče můžeme označit placené kojné. S institutem placených kojných a pak i chův, opatrovnic a pěstounek

²⁸ BOŤOVÁ A. et. al., *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*, Brno: TRIADA, 2008, s. 22

se setkáváme ve starověku v městských státech řeckých, stejně jako v Římě. Běžnou praxí bylo to, že rodina svěřovala své dítě na dva roky najaté kojné na venkově. Zpět k rodičům se po druhém roku věku vracelo malé procento dětí. Úmrtnost byla veliká. Rozvoj kojných byl v minulosti výrazně kritizován. Odcizení dítěte od rodičů, jeho traumatizace prvotním odloučením a následné vrácení dítěte zpět do rodiny se stávalo silným zásahem do života rodiny.²⁹

V době osvícenství docházelo k zakládání nalezinců. Kojné (již označovány jako pěstounky) však stále měly své využití. Většina pěstounek se potýkala s výraznou chudobou, pěstounka obvykle sama pečovala o několik svých dětí. Finanční ohodnocení pěstounské péče bylo sestupné s věkem dítěte. Pěstounská péče trvala do šestého roku dítěte, poté muselo být dítě vráceno ústavu, případně mohla péče pokračovat, ale na vlastní náklady pěstounů. I tehdy byla pěstounská péče monitorována, a to lékařem – zaměstnancem nalezince, zpravidla minimálně 1x za dva měsíce.³⁰

Po první světové válce došlo k zásadnímu obratu. Ochrana dítěte se stala v novém Československu nepsaným celonárodním programem. Veřejná sociální správa směřovala k tomu, aby dobrovolná sociální péče vytvářela ucelenou síť pro různé oblasti sociální péče. Přestože přibývalo kvalifikovaných sociálních pracovníků, ve velké míře byla sociální oblast personálně zajišťována zejména ze strany občanů – lékařů a pedagogů. Jejich činnost byla ve většině případů bezplatná a dobrovolná.³¹

Po druhé světové válce naopak dochází k upřednostnění kolektivní péče před individuální péčí v náhradní rodině. Pěstounská péče ve všech formách, kromě příbuzenské, byla zrušena. Státní péče o dítě pracovala zejména s nástroji dozoru a kontroly. Ústavní péče státu se v mnoha případech považovala za dobrý způsob socializace jednotlivce a zajištění jeho potřeb.³²

V roce 1964 vstoupil v platnost zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, účinný od 1.1.1964, který zavedl svěření dítěte do výchovy jiného občana než rodiče, jestliže občan poskytoval záruku jeho řádné výchovy. Snahy o změnu pohledu na ústavní a NRP dovršil zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči, který obsahoval opět ustanovení týkající se NRP.³³

29 MATĚJČEK Z. et.al., *Náhradní rodinná péče*, Praha: Portál, 1999, s.25-26

30 NOŽÍŘOVÁ J., *Náhradní rodinná péče*, Praha: Linde, 2012, s.28-30

31 NOŽÍŘOVÁ J., *Náhradní rodinná péče*, Praha: Linde, 2012, s.30-32

32 *Právo a rodina č. 5/2008*, Praha: Linde, 2008, s. 17

33 NOVOTNÁ V., BURDOVÁ E., *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí – komentář*, Praha: Linde, 2007, s.13-14

V roce 1999 bych schválen zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále ZSPOD), účinný od 1.1.2000. Rychlík uváděl, že změna výkonu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen SPOD) nastala v důsledku všech celospolečenských změn a byl z jeho strany považován za převratnou normu odpovídající evropskému standardu ochrany práv dětí. Zájem a blaho dítěte se stává v souladu s mezinárodním právem nosným principem výkonu státní moci i realizace sociální práce. Zdůrazňoval nutnost preventivního působení na rodinu a to ze strany všech participantů SPOD.³⁴

V oblasti NRP v kontextu celého systému SPOD bylo však stále poukazováno na kritická místa, rizika, zásadní problémy a nedostatky. Opakovaně se kritika dotýkala zejména příliš velkého počtu dětí umístovaných v ústavních zařízeních. V této souvislosti ochrana dětí v České republice nedosahovala úrovně odpovídající úrovni vyspělých evropských států.

Rotreklová vnímala za hlavní příčinu snadnost, s jakou bylo dítě umístěno mimo svou vlastní rodinu. Nebyly využívány všechny prostředky a možnosti k tomu, aby dítě mohlo ve své biologické rodině zůstat, případně aby se po krátkodobém umístění mimo rodinu mohlo vrátit zpět do svého rodinného prostředí.³⁵

Sezemský za základní nedostatek systému péče o ohrožené děti uváděl jeho roztržitost a definoval její konkrétní projevy:

- Doposud nebyl vytvořen jednotný základ společný pro všechny zodpovědné resorty – agenda péče o ohrožené děti je v kompetenci několika resortů a to Ministerstva práce a sociálních věcí (dále MPSV), Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva vnitra a Ministerstva spravedlnosti.
- Neexistence základní společné legislativní normy.
- Nutnost sjednocení personálního zajištění v jednotlivých resortech – počty pracovníků, jejich vzdělávání.
- Nesoulad metodických materiálů jednotlivých resortů, kdy není jednotný metodický materiál závazný pro všechny pracovníky.
- Finanční podhodnocení v oblasti NRP – nedostatečné finanční prostředky pro neziskové organizace, terénní práci s rodinami, doprovázení ohrožených rodin.
- Absence koordinace aktivit jednotlivých resortů.³⁶

34 *Právo a rodina č. 5/2008*, Praha: Linde, 2008, s. 18

35 BOTOVÁ A. et. al., *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*, Brno: TRIADA, 2008, s. 10

36 BOTOVÁ A. et. al., *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*, Brno: TRIADA, 2008, s. 64-66

Kritika České republiky zněla i ze strany orgánů Evropské unie. Bylo nutné, aby došlo k transformaci systému péče o ohrožené děti. K uskutečnění změn v systému vypracovalo MPSV „Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti“ na období roků 2009-2011, který byl výsledkem meziresortní spolupráce. K jeho schválení došlo v červenci 2009 a definoval základní aktivity pro zvýšení kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami.

Národní akční plán měl za úkol dosáhnout následující cíle transformace systému práce s ohroženými dětmi:

- Zvýšení kvality práce a dostupnosti služeb pro ohrožené děti a rodiny (společné standardy kvality péče o ohrožené děti, síťování a optimalizace služeb, nastavení systému celoživotního vzdělávání pracovníků systému péče o děti).
- Sjednocení postupu pracovníků (případové konference, individuální plán práce s klientem).
- Snížení počtu dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče.
- Zvýšení životních šancí dětí, podpora rozvoje osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu a zachování životní úrovně nezbytné pro jejich tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj.

Národní akční plán byl koncipován jako soubor analýz a opatření s důrazem na sjednocení a zvýšení kvality práce s ohroženým dítětem a rodinou. Transformace byla postavena na třech základních rovinách:

- Analýza celého systému péče o ohrožené děti a rodiny.
- Odborná příprava všech složek systému v nové podobě (standardy kvality péče o ohrožené děti a rodiny).
- Zavedení nových prvků do systému.³⁷

V roce 2012 vláda České republiky schválila projekt: „Právo na dětství“ - národní strategie ochrany práv dětí. Cílem strategie je vytvořit takový systém, který zajistí důslednou ochranu všech práv každého dítěte a naplňování jeho potřeb. Systém eliminující diskriminaci a nerovný přístup vůči dětem a podporující všestranný rozvoj dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí, případně v náhradním rodinném prostředí, to vše za participace dítěte na rozhodovacích procesech, které se ho bezprostředně dotýkají.³⁸

37 Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní akční plán* [online]. Praha, 2009 [citace 2014-10-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf>

38 Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní strategie ochrany práv dětí* [online]. Praha, 2012 [citace 2014-10-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>

Hlavním cílem Národní strategie péče ochrany práv dětí je funkční systém zajišťující důslednou ochranu všech práv dětí a naplňování jejich potřeb. Hlavního cíle bude dosaženo realizací dílčích cílů v následujících prioritách:

- Participace dítěte - Dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.
- Eliminace diskriminace a nerovného přístupu vůči dětem a mladým lidem - Práva dítěte jsou zaručena každému dítěti bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.
- Právo na rodinnou péči - Rodina je základní jednotkou společnosti a přirozeným prostředím pro růst, spokojený vývoj a ochranu dětí. Má nárok na ochranu ze strany státu a společnosti.
- Zajištění kvality života pro děti a rodiny - Dítěti je třeba zajistit takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž je brán ohled na práva a povinnosti jeho rodičů. stát za tím účelem činí všechna potřebná opatření.³⁹

Dílčí cíle Národní strategie ochrany práv dětí budou realizovány pomocí Národních akčních plánů. První plán je vypracován pro období 2012-2015, následující pro období 2016-2018. V rámci prvního Národního akčního plánu je stanoveno 16. hlavních cílů např.:

- Zjišťování potřeb dětí.
- Vytváření příležitostí pro děti a mladé lidi účastnit se rozhodování o záležitostech, které se jich týkají a které je ovlivňují.
- Podpora pozitivního rodičovství.
- Vytvoření a zpřístupnění služeb a podpory rodinám a dětem.
- Podpora NRP.
- Rozvinutí alternativ péče o ohrožené děti a deinstitucionalizace péče.
- Kvalita práce, vzdělávání a standardy.

³⁹ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní strategie ochrany práv dětí* [online]. Praha, 2012 [citace 2014-10-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>

Cílem je maximálně využít stávající zdroje v systému (lidské, materiální, finanční) ke zkvalitnění systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti. Při realizaci jednotlivých úkolů se předpokládá intenzivní spolupráce klíčových rezortů.⁴⁰ Součástí celkové reformy vedoucí ke zkvalitnění systému péče o ohrožené děti byla i novela ZSPOD, kterou více přiblížím v kapitole 2.3. Doprovázení pěstounských rodin.

V následujícím textu objasním základní pojmy, týkající se pěstounské péče. V této souvislosti je nutno začít zařazením institutu pěstounské péče do systému zabezpečení dětí, které z různých příčin nemohou vyrůstat v prostředí vlastní rodiny. Jedná se o systém náhradní výchovné péče. V případech, kdy děti ztratily rodiče, případně rodiče mají, ale ti nemohou, nechtějí nebo neumí se o ně starat, je povinností státu jejich zabezpečení. V těchto situacích nastupuje náhradní výchovná péče, která je rozdělena na ústavní výchovu a NRP, která má před ústavní přednost.

Ústavní výchova a také ochranná výchova jsou instituty, kdy je dítě umístěno na základě rozhodnutí soudu do péče školského zařízení určeného pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Zajišťují řádný vývoj, výchovu a vzdělávání dítěte.⁴¹

NRP je institutem, kterým je zajišťována dočasná nebo dlouhodobá péče dítěti, jenž nemůže vyrůstat s vlastními rodiči. Dítě je vychováváno v rodinném prostředí a pokud je to možné, má být zachována vazba s biologickou rodinou. O umístění rozhoduje vždy soud. Důvody svěřením do jednotlivých typů NRP se liší.⁴²

Typy NRP:

- Osvojení – mezinárodní, přímé. Současná právní úprava již nerozlišuje osvojení zrušitelné a nezrušitelné. Občanský zákoník uvádí, že osvojení nelze zrušit po uplynutí tří let od rozhodnutí o osvojení.⁴³
- Pěstounská péče - individuální, skupinová.
- Pěstounská péče na přechodnou dobu.
- Poručenství.
- Svěření dítěte do péče jiné osoby.

40 Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Akční plán k naplnění národní strategie ochrany práv dětí 2012-2015* [online]. Praha, 2012 [citace 2014-10-24]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14311/APN_NSOPD_2012-2015.pdf

41 MOTEJL O. et. al., *Rodina a dítě*, Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007, s.66

42 MOTEJL O. et. al., *Rodina a dítě*, Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007, s.82

43 ZÁKON č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník*, v platném znění § 840, odst. 2

Vzhledem k tomu, že téma této práce se zaměřuje na pěstounskou péči, budu se podrobněji zabývat jen touto formou NRP. Ostatní formy jsem blíže specifikovala v bakalářské práci „Proces osvojení a jeho úskalí“. Blížší informace je možné nalézt např. na webových stránkách MPSV České republiky.

Charakteristika pěstounské péče:

- Pěstounskou péči právně vymezuje ZSPOD, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v platném znění, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, v platném znění, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Mezi související právní předpisy lze uvést např. zákon č. 117/1995 sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, normativní instrukce MPSV č. 11/2013, státní příspěvek na výkon pěstounské péče podle ZSPOD, instrukce náměstkyně ministryně pro ochranu práv dětí a sociální začleňování č. 5/2014 – kontrola čerpání státního příspěvku na výkon pěstounské péče podle ZSPOD a zákona č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole, ve znění pozdějších předpisů atd.
- Pěstounská péče je řízena a kontrolována státem.
- Pěstounskou péčí je hmotně zabezpečeno dítě a jsou odměňováni pěstouni, kteří se o něj starají.
- Jedná se o péči dočasnou, která trvá do doby, než jsou ze strany rodičů upraveny podmínky tak, aby byli schopni zajistit opětovnou péči a výchovu dítěte.
- Pěstounskou péčí se neodnímají práva a povinnosti rodičů vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Je jim také ponechána vyživovací povinnost. Rodiče i osoby blízké mají právo na styk s dítětem.
- Pěstouni jsou povinni informovat rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech, udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho biologickou rodinou a také umožnit styk rodičů s dítětem.
- Pěstounskou péčí nevzniká příbuzenský vztah dítěte s pěstouny a jejich příbuznými.
- Při zásadních rozhodnutích se pěstouni neobejdou bez souhlasu zákonného zástupce dítěte (lékařské zákroky, volba povolání, vydávání cestovních dokladů apod.). Pěstouni mohou děti zastupovat pouze v běžných záležitostech.
- O svěření dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud na návrh osob, které mají

zájem stát se pěstouny. Soud může taktéž rozhodnout o předpěstounské péči jejíž délku určí a nad touto péčí vykonává dohled. V případech, kdy je nutné rychlé umístění dítěte do náhradního rodinného prostředí může být dítě umístěno na základě předběžného opatření a následně osoby odpovědné za výchovu podají k soudu návrh na svěřeni do pěstounské péče.

- Pěstounská péče končí zletilostí dítěte. Dojde-li k neshodě mezi rodiči a pěstounem v podstatné záležitosti týkající se dítěte, může se pěstoun, ale také rodič nebo dítě domáhat soudního rozhodnutí – např. zrušení práv a povinností, zrušení pěstounské péče.

Pěstounskou péči skupinovou zabezpečují pěstouni-manželé nebo matky- pěstounky v zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo SOS dětských vesničkách. Jsou zde umístovány převážně děti, pro které je obtížné zajistit individuální pěstounskou péči – děti jiného etnika, sourozenecké skupiny či děti se zdravotním handicapem.

V souvislosti s novelou ZSPOD, již v současné době není možné zřizovat další nová zařízení pro výkon pěstounské péče. Stávající zařízení mohou provozovat činnost. Zařízení se zpravidla zřizovala v samostatném objektu nebo prostorách, které zřizovatel vybavil jako byt pro rodiny s větším počtem dětí. Pěstoun a zřizovatel uzavírali dohodu, na základě které byly pěstounům hrazeny náklady na domácnost. Výchova dětí probíhala obdobně jako v rodině. Ve skupině bylo maximálně šest dětí.

SOS dětské vesničky poskytují zázemí, odbornou pomoc a širokou škálu služeb pro pěstounské rodiny s početnými sourozeneckými skupinami. Jedná se o preventivní péči poskytovanou terénními sociálními pracovníky, okamžitou pomoc v zařízení s nepřetržitým provozem pro děti v krizových situacích a následnou péči ve formě podpory vzdělání a osamostatnění ohrožených dětí. V SOS dětských vesničkách zajišťují péči převážně matky pěstounky, které bydlí společně s dětmi v samostatných domech. Pěstounkám je nabízena možnost uzavření nájemní smlouvy na rodinný dům s dotovaným nájemným. S péči o děti jim vypomáhají „tety“, což mohou být ženy připravující se na funkci „matky-pěstounky“. V současné době v České republice fungují tři SOS dětské vesničky a to v Karlových Varech – Dubí, Chvalčově a v Brně-Medlánkách.⁴⁴

Pěstounská péče individuální je institut svěřeni dítěte do osobní péče pěstouna, kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v jejich rodinném prostředí. Může mít podobu:

44 SOS dětské vesničky. *Výroční zpráva 2013* [online]. Brno, 2013 [citace 2014-09-29]. Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/o-sdruzeni/publikace/vyrocní-zprava.html>

- pěstounské péče vykonávané cizími osobami
- pěstounské péče vykonávané příbuznými dítěte
- pěstounské péče vykonávané osobami blízkými dítěti a jeho rodině.

Pěstoun je povinen udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami blízkými dítěti. Má povinnost umožnit styk rodičů a dítěte.⁴⁵

Pokud se pěstounem stane osoba bez příbuzenského vztahu k dítěti, zařazená do evidence žadatelů o pěstounskou péči na krajském úřadu, pak hovoříme o „klasické pěstounské péči“. Od 1.1.2013 (v souvislosti s novelou ZSPOD) je zprostředkování prováděno krajskými úřady na základě výsledků odborného posouzení dítěte a žadatelů, vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a individuálního plánu ochrany dítěte (dále IPOD).⁴⁶ K rozhodování o zprostředkování vhodné rodiny ke konkrétnímu dítěti z evidence krajského úřadu mohou být přizváni:

- Pracovník kraje odpovědný za NRP.
- OSPOD dítěte odpovědný za vyhodnocení situace dítěte a rodiny a tvorbu IPOD.
- OSPOD vytipované náhradní rodiny.
- V případě potřeby další osoby (např. lektor příprav, psycholog).

Před novelou v procesu rozhodování působily poradní sbory. Jednalo se o sdružení odborníků působících v oblasti NRP, kteří vybírali pro každé dítě v evidenci NRP ty nejvhodnější rodiče.

Pokud se pěstounem stane osoba příbuzná dítěti – prarodiče, teta, strýc, zletilý sourozenec apod., pak hovoříme o tzv. „příbuzenské pěstounské péči“. Tato forma není zprostředkována státem, ale příbuzní žádají o svěřeni dítěte přímo soud, který v dané věci rozhodne. V průběhu řízení je zjišťováno, zda jsou navrhovatelé kompetentní a schopní zajistit řádnou výchovu dítěte. V praxi je běžné, že příbuzné osoby dítěte podstupují psychologické vyšetření z důvodu podaného návrhu na svěřeni dítěte do pěstounské péče. Pokud má zájem o dítě pečovat osoba příbuzná nebo dítěti blízká, má tato péče přednost před ústavní výchovou, nebo péčí jiné osoby.

Od 1.1.2006 se v NRP objevil nový institut - pěstounská péče na přechodnou dobu. Jedná se o rodinnou, individuální formu péče, která je podporována státem. V praxi však byla tato forma péče využívána minimálně. Nožířová uvádí, že důvodem proč nebyl tento

45 ZÁKON č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění § 967

46 ZÁKON č. 359/2013 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 24, odst. 1

institut dlouhodobě využíván, mohly být počáteční obavy žadatelů, nevědomost odborníků (např. sociálních pracovníků, soudců), chyběla jeho propagace.⁴⁷

Zásadní změnu v této oblasti způsobila novela ZSPOD, která vešla v platnost 01. 01. 2013. Dle tohoto zákona vede krajský úřad evidenci osob, které mohou pěstounskou péči na přechodnou dobu vykonávat. Soud na návrh OSPOD může svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu těmto osobám na dobu:

- Po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat, kdy těmito důvody mohou být např. zdravotní stav rodičů, výkon odnětí trestu svobody apod.
- Po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení, nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat.
- Do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodičů k osvojení není třeba.⁴⁸

Jedná se o péči, která je dětem poskytována na nezbytně nutnou dobu. Účelem pěstounské péče na přechodnou dobu je zejména poskytnout rodičům čas, aby si mohli upravit své poměry tak, aby byli znovu schopni převzít dítě do své péče, nebo se pro dítě našla jiná vhodná stabilní rodina. V současné době je tento institut nejvíce využíván pro děti kojeneckého a batolecího věku. Důvodem pro zavedení tohoto typu péče byla zejména snaha o omezení počtu opuštěných, zanedbávaných a týraných dětí v ústavních zařízeních .

Soud je každé 3 měsíce povinen zkoumat, zda důvody pro umístění dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu i nadále trvají. Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle 1 rok.

Rotreklová uvádí, že: *„Pěstounská péče na přechodnou dobu zaujala v systému péče o ohrožené děti důležité místo, vymezuje se svým účelem vůči ostatním, tradičním typům péče a je nezbytné věnovat pozornost jejímu odbornému rozvoji a metodické podpoře.“*⁴⁹

47 NOŽÍŘOVÁ J., *Náhradní rodinná péče*, Praha: Linde, 2012, s. 19

48 ZÁKON č.359/2013 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 27a, odst.7

49 ROTREKLOVÁ E. et. al., *Sborník z XIII. celostátního semináře – Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů*, Brno: TRIADA, 2013, s.39

2.2 Osobnost pěstouna

Pěstounem se může stát osoba dítěti příbuzná nebo známá a také osoba, se kterou se dítě dosud nesešlo, nebo může být dítě soudem svěřeno do společné pěstounské péče manželům.

Pěstouny se mohou také stát:

- Osoby osamělé.
- Osoby žijící v partnerském svazku bez uzavření manželství.
- Osoby, které mají vlastní děti.
- Rodiny s dalšími dětmi přijatými do NRP.
- Osoby se zdravotními problémy, pokud jejich zdravotní stav má dobrou prognózu a nijak neomezuje jejich pečovatelské a výchovné schopnosti.⁵⁰

Základní povinností pěstouna je o dítě pečovat. Pěstoun musí být schopen zajistit péči o dítě, která odpovídá jak jeho potřebám, tak věku, specifikům osobnosti dítěte, jeho zdravotnímu stavu apod. Další povinnosti jsem blíže specifikovala v předchozí kapitole. Při plnění všech povinností musí pěstoun dbát zájmu dítěte.

Proto, aby mohl pěstoun plnit zákonem požadované povinnosti, musí mít určité osobnostní a další předpoklady. Michalová poukazuje, že je důležitá touha přijmout dítě „za vlastní“. Zdůrazňuje přiměřenost věku pěstounů k dítěti, fyzické a psychické předpoklady. Důležitá je morální bezúhonnost a přiměřená hmotná zajištěnost. Přílišnou roli nehraje to, jak jsou budoucí pěstouni majetní, vzdělaní či společensky úspěšní, protože pouze tyto faktory nejsou zárukou úspěšnosti pěstounské péče.⁵¹

Škoviera vnímá jako výchozí předpoklad pro náhradní rodičovství osobnostní kvality budoucích pěstounů, zejména psychickou stabilitu, altruismus, komunikativnost a prosociálnost. Významný je aktivní postoj k životu, který není podložen pouze získáním dítěte. Důležité je také, aby motivace pro náhradní rodičovství byla identifikovatelná a realistická, nezatížená osobní frustrací (např. život bez partnera, smrt vlastního dítěte apod.). Za klad považuje rodinu s vlastním dítětem. A připomíná, že důležité je přijetí dítěte v rámci širší náhradní rodiny. Významnými podpůrnými faktory náhradní rodičovství jsou též víra v Boha a vzdělávání se v oblastech, které jsou pro NRP důležité

50 BUBLEOVÁ V. et. al., *Průvodce náhradní rodinnou péčí*, Praha: Spolu dětem, 2010, s. 13

51 *Právo a rodina č. 1/2008*, Praha: Linde, 2008, s. 22-23

např. poznatky z vývojové psychologie, výchovy, psychopatologie.⁵²

Gabriel uvádí, že zejména výkon pěstounské péče na přechodnou dobu klade na uchazeče opravdu vysoké požadavky. Adepti na přechodné pěstounství musí umět dávat dítěti najevo citovou náklonnost. Zároveň ji však musí poskytovat s určitým odstupem, aby se vzájemná vazba nebezpečně neprohlubovala a to z důvodu odloučení dítěte z rodiny pěstounů. Profesionální pěstouni by také měli mít bohatou zkušenost s výchovou dětí vlastních či přijatých. Měli by být komunikativní z důvodu spolupráce s řadou odborníků např. psychology, lékaři, učiteli, sociálními pracovníky. Měli by být připraveni na setkávání a jednání s biologickými rodiči dítěte, která mohou být v některých případech poměrně náročná a vyčerpávající. Tito pěstouni by se měli stát členy pracovního týmu, který bude usilovat o posílení výchovných schopností rodičů a jejich přípravu na návrat dítěte do původní rodiny.⁵³

Z výše uvedených poznatků vyplývá, že náhradní rodičovství je věcí nelehkou. Od žadatelů o pěstounské péči je vyžadováno mnoho – jejich zájem o dítě, tolerantnost, umění vycházet s problémovými lidmi, schopnost komunikace, dobrá vztahová síť v rámci rodiny, zkušenosti s výchovou dítěte, psychická stabilita, zdravé sebevědomí a v neposlední řadě schopnost spolupráce. Tuto kapitolu mohu uzavřít otázkou. Kdo by se měl stát pěstounem?

„Všichni ti, kteří se zvládnou starat o cizí dítě a dokážou ho citově přijmout i se všemi jeho obtížemi, zvláštnostmi a potřebami. Jejich hlavní motivací musí být pomoc dítěti, nikoli uspokojení vlastních potřeb. Dokážou mít dítě rádi, aniž by měli touhu jej vlastnit, respektují vztah dítěte k jeho původní biologické rodině. Chápou, že jsou jeho náhradním rodičem po dobu, kdy vlastní rodina dítěte péči o něj nezvládá – ať je to pár měsíců, několik let nebo celého jeho dětství.“⁵⁴

2.3 Doprovázení pěstounských rodin

Novela ZSPOD se dotkla, mimo jiné, také oblasti pěstounů a výkonu pěstounské péče. Smyslem změn byla jednoznačně větší podpora a pomoc ze strany státu pěstounům.

Došlo k zavedení pojmu osoba pečující (pěstouni, poručníci) a osoba v evidenci (osoby zařazené do evidence stát se pěstouny na přechodnou dobu). Pro zjednodušení budu

⁵² ŠKOVIERA A., *Dilemata náhradní výchovy*, Praha: Portál, 2007, s. 67-68

⁵³ GABRIEL Z., NOVÁK T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, Praha: Grada Publishing, 2008, s. 60-62

⁵⁴ *Já pěstoun – příručka pro zájemce o pěstounství*, Praha: Nadační fond J&T, 2013

používat pro osoby pečující a v evidenci jeden pojem pěstouni.

Pěstounská péče je finančně podporovaná státem, dávkami pěstounské péče:

- Příspěvek na úhradu potřeb dítěte činí za kalendářní měsíc:
 - a) 4 500 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
 - b) 5 550 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
 - c) 6 350 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
 - d) 6 600 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.⁵⁵

Jde-li o dítě, které je podle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, činí příspěvek na úhradu potřeb dítěte (viz. tabulka č. 3).

Tabulka č. 3 Přehled příspěvku na úhradu potřeb dítěte (dle stupně závislosti)

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) Kč
Do 6 let	4 650	5 550	5 900	6 400
6 – 12 let	5 650	6 800	7 250	7 850
12 – 18 let	6 450	7 800	8 300	8 700
18 – 26 let	6 750	8 100	8 600	9 000

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Dávky pěstounské péče* [online]. Praha, 2014 [citace 2014-11-06.]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

- Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc:
 - a) 8 000 Kč, je-li pečováno o jedno dítě,
 - b) 12 000 Kč, je-li pečováno o 2 děti,
 - c) 20 000 Kč,
 1. je-li pečováno alespoň o 3 děti,
 2. je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV.
 3. Jde-li o osobu v evidenci, a to v případě, že nepečuje o žádné dítě
 - d) 24 000 Kč, pečuje-li pěstoun alespoň o 1 dítě, které mu bylo svěřeno

⁵⁵ ZÁKON Č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 47h

na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV.

Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna zvyšuje vždy o 4 000 Kč. Odměna pěstouna je posuzována jako příjem ze závislé činnosti. V případě, že jsou pěstouny oba manželé, náleží odměna pěstouna pouze jednomu z nich. Odměna pěstouna u prarodičů náleží pouze v případě péče o 3 a více dětí nebo alespoň o 1 dítě, které je považováno za závislé na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II., III. nebo IV. V ostatních případech náleží odměna pouze v případech hodných zvláštního zřetele, zejména s ohledem na sociální a majetkové poměry prarodiče a s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu dítěte.⁵⁶

- Příspěvek při převzetí dítěte je rozlišen dle věku dítěte do 6 let 8 000 Kč, od 6 let do 12 let 9 000 Kč a od 12 let do 18 let 10 000 Kč. Příspěvek se vyplácí jednorázově.
- Příspěvek na zakoupení motorového vozidla. Žádat o něj mohou pěstouni, kteří mají v péči nejméně tři děti. Výše příspěvku činí 70% pořizovací ceny motorového vozidla, nejvýše však 100 000,-- Kč.
- Příspěvek při ukončení pěstounské péče v jednorázové výši 25 000,-- Kč.⁵⁷

Pěstoun má právo:

- Na pomoc se zajištěním osobní péče o dítě v případě nemoci, při narození dítěte, vyřizování nezbytných záležitostí a úmrtí blízké osoby.
- Na pomoc se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě minimálně 14 dní za rok, pokud dítě dosáhlo alespoň věku dvou let.
- Na zprostředkování odborné psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci a to minimálně jednou za 6 měsíců.
- Na zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě.
- Na podporu a pomoc při udržování kontaktu dítěte s jeho biologickou rodinou (např. zajištění místa pro kontakt, asistenci při kontaktu).

Pěstoun má současně také určité povinnosti:

- Minimálně 24 hodin ročně se vzdělávat v oblasti péče o dítě.

⁵⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Dávky pěstounské péče* [online]. Praha, 2014 [citace 2014-11-06.]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

⁵⁷ ZÁKON Č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 47h,l,m)

- V souladu s IPOD udržovat, rozvíjet a prohlubovat kontakt dítěte s blízkými osobami (zejména rodiči).⁵⁸

Tato práva a povinnosti pěstounů jsou specifikována v dohodě o výkonu pěstounské péče, která je veřejnoprávní smlouvou a vyplývá z vyhodnocení situace dítěte a rodiny a na základě vypracování IPOD. Dohodu pěstouni uzavírají se subjektem. Většinou je subjektem obecní úřad obce s rozšířenou působností (dále jen OÚORP) podle trvalého bydliště pěstounů. V některých případech je dohoda nahrazována správním rozhodnutím OÚORP, která upravuje práva a povinnosti pěstouna (např. pokud pěstoun neuzavře dohodu s jiným subjektem, nebo při výpovědi dohody z důvodu neplnění povinností ze strany pěstouna).

Subjektem bývá také krajský úřad či právnická nebo fyzická osoba pověřená k výkonu SPOD. Vždy musí s uzavřením dohody souhlasit OÚORP podle trvalého pobytu pěstounů.

Subjekt, který s pěstounem dohodu uzavřel, je povinen sledovat její naplňování v rámci pravidelných návštěv (minimálně jednou za 2 měsíce) pěstouna a svěřeného dítěte. Zrušení dohody lze provést bez udání důvodu a to výpovědí jedné ze stran. Následně však do 30 dnů od vypovězení musí pěstoun uzavřít dohodu novou. Dohoda zaniká ukončením pěstounské péče.

Na úhradu nákladů spojených s doprovodnými a podpůrnými službami pro pěstouny, které jsou potřebné k naplňování dohod o výkonu pěstounské péče, je určen státní příspěvek na výkon pěstounské péče ve výši 48 000,-- Kč na jednu dohodu (resp. pěstounskou rodinu, bez ohledu na počet dětí). Příspěvek je vyplácen subjektu, s nímž pěstoun dohodu uzavřel. Subjekt jej může využít dle potřeb jednotlivých pěstounských rodin. Celková výše příspěvku nemusí být vždy vyčerpána na konkrétní rodinu, ale část může být využita k pokrytí potřeb jiné pěstounské rodiny. Např. rodina v jejíž péči je jedno, zdravé dítě nemusí mít stejné potřeby, jako rodina s handicapovaným dítětem, nebo více dětmi.

Z mého profesního pohledu jsou změny vyplývající ze zákona přínosné, jejich zavedení do praxe však nebývá vždy jednoduché. Z počátku jsme se setkávali s negativními reakcemi některých pěstounů zejména na povinnost zvyšovat znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče. Tyto reakce byly převážně ze stran pěstounů, kteří mají svěřeno dítě do příbuzenské pěstounské péče a kteří se v oblasti NRP pohybují již delší časový

⁵⁸ ZÁKON Č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 47a)

úsek. K této povinnosti přistupovali bez pozitivní motivace, domnívali se, že další poznatky z oblasti péče nepotřebují. V současné době, po uplynutí téměř dvou let od novely ZSPOD, se jejich názory ve větší míře postupně mění. V mnoha případech zjistili, že setkání s odbornými lektory (psychology, lékaři, pracovníky policie a dalšími odborníky z oblasti NRP) jsou přínosné. Získávají poznatky z praxe, návody na řešení situací a v neposlední řadě dochází k vytváření přátelství a příjemné atmosféry mezi zúčastněnými pěstouny, kteří se dříve neznali.

Jako další pozitivum vnímám intenzivnější spolupráci s pěstouny. Vzhledem k tomu, že náš úřad uzavřel s téměř všemi pěstouny dohody o výkonu pěstounské péče, jsem v současné době v mnohem častějším kontaktu s pěstounskými rodinami. Získali jsme tak, daleko širší časový prostor na vytvoření kvalitního vztahu a řešení problémů dětí.

Za velký přínos považuji i daleko širší přístup ke spolupráci mezi státními a nestátními organizacemi. Máme velmi dobrou zkušenost právě v oblasti vzdělávání pěstounů a v rámci poskytování potřebných služeb pro pěstouny (psychologické poradenství, asistované kontakty apod.). Domnívám se, že je snahou všech zúčastněných institucí vytvářet co nejširší nabídku služeb pro pěstouny, i když ne všechny potřebné služby se nám daří zabezpečit v potřebné míře. Pro jejich zajištění bude nutná spolupráce všech zúčastněných v rámci delšího časového období a samozřejmě nutností bude také dostatek finančních prostředků pro jejich poskytování.

Doufám, že veškeré změny v oblasti pěstounské péče (poradenství, vzdělávání, vzájemná setkání pěstounů, terapie apod.) povedou k lepší orientaci pěstounů vůči potřebám dětí, k pochopení jejich „vnitřního světa“ a pomohou jim nalézt nejvhodnější přístupy k jednotlivým dětem, jejich zdravému rozvoji.

2.4 Pěstounská péče v zahraničí

„Pěstounská péče má dnes zcela nezastupitelné místo v systému NRP. Vzrůstající počty sociálně osiřelých ohrožených dětí, dětí se zvláštními potřebami a s tím spojené zvyšující se nároky na péči o tyto děti vedly v mnoha vyspělých zemích k další diferenciaci pěstounské péče, především k tzv. profesionální či terapeutické pěstounské péči.“⁵⁹

V této kapitole chci poskytnout informace o formách a fungování pěstounské péče

59 BUBLEOVÁ V. et. al., *Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny* [online]. Praha: Středisko NRP, VÚPSV, 2002, s. 3 [cit. 2014-11-01].

Dostupné z: http://www.vzd.cz/sites/default/files/Mezinar_srov_pestoun_pece.pdf

v zahraničí. Zaměřila jsem se modely pěstounské péče ve Velké Británii a Slovensku. Důvodem pro výběr těchto zemí bylo sdělení Bubleové, která uvedla, že ačkoliv žádný z těchto modelů nelze přijmout bez určitých výhrad, domnívá se, že tyto osvědčené a propracované modely by se mohly stát inspirací pro přípravu českého modelu profesionální pěstounské péče.⁶⁰

Velká Británie

Péče o rodinu a děti spadá do kompetence britského ministerstva vzdělávání (Department for Education).⁶¹ Nejdůležitějším zákonem upravující oblast náhradní rodinné péče je The Children Act – Zákon o ochraně dítěte, platný od roku 1989, který byl v roce 2004 novelizován.⁶²

Pěstounské péči je ve Velké Británii věnována značná pozornost. Typy pěstounské péče se liší v délce trvání i v různorodosti jejich využití:

1. Urgentní pěstounská péče (Emergency Foster Care) – Jedná se o krátkodobou pěstounskou péči, zpravidla několik dnů. Je určena pro děti, které se nacházejí v náhlém ohrožení – nalezené dítě, u kterého nebyla zjištěna jeho identita, děti vystavené nebezpečí zneužití apod.
2. Krátkodobá pěstounská péče (Short-term) – Tato forma je určena pro děti, kterým je nutno zajistit NRP, avšak doposud nebylo rozhodnuto o její konkrétní podobě. Její doba trvání je zpravidla několik týdnů až měsíců. Po zjištění potřeb dítěte je projednáno vhodné řešení péče do budoucna a zvolen vhodný typ pěstounské péče.
3. Dlouhodobá či trvalá pěstounská péče („Long-term“ or „Permanent“ Fostering) – Dítě je v tomto typu péče vychováváno dlouhodobě či trvale (do zletilosti). Pěstouny můžeme označit za náhradní rodiče. Tato forma je volena u dětí, které si nepřejí být osvojené, zejména dětí starších a těch, které mají pravidelný kontakt s biologickou rodinou.

60 BUBLEOVÁ V. et. al., *Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny* [online]. Praha: Středisko NRP, VÚPSV, 2002, s. 3 [cit. 2014-11-01].

Dostupné z: http://www.vzd.cz/sites/default/files/Mezinar_srov_pestoun_pece.pdf

61 Gov.uk. *Departments, agencies and public bodies* [online]. 2013 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/organisations>

62 The national archives. *Children act 2004* [online]. 2004 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/31/pdfs/ukpga_20040031_en.pdf

4. Remand Fostering – Jedná se o speciální formu pěstounské péče, která je určena pro problémové jedince, kteří se dopustili protiprávního jednání. Výkon této formy pěstounské péče zajišťují speciálně školení pěstouni. Je uplatňována pouze v Anglii a Walesu.
5. Pěstounská péče vykonávaná osobou blízkou („Family and Friends“ or „Kinship“ Fostering) - Jedná se o formu pěstounské péče, kdy pěstounem je rodinný příslušník nebo osoba dítěti blízká.
6. Soukromá pěstounská péče (Private Fostering) – Spočívá na soukromoprávní dohodě mezi rodiči a třetí osobou, která není blízkým příbuzným svěřeného dítěte. Povinností pěstounů a biologických rodičů je oznámit tuto skutečnost sociálním úřadům, které prověří vhodnost náhradní rodiny. Rodiče hradí finanční náklady spojené s péčí o dítě.
7. Pěstounská péče určená pro žadatele o azyl (Fostering for asylum seeking children) – Forma pěstounské péče určená pro nezletilé, kteří nemají státní občanství Velké Británie.
8. Specializovaná či terapeutická pěstounská péče (Specialised/Therapeutic Fostering) – Je určena pro děti a mladistvé se specifickými potřebami, případně velmi problémovým chováním. Tato péče je zajišťována speciálně školenými pěstouny.
9. Respitní péče („Respite care“ or „Short-breaks“) - Je určena často pro děti mentálně či tělesně postižené, jejichž stav vyžaduje nadstandardní péči ze strany pěstounů. Respitní péče je poskytována na krátký časový úsek. Cílem je ulehčit rodičům nebo pečujícím osobám a poskytnout jim čas na zotavení.⁶³

Pěstounství je ve Velké Británii deklarováno jako služba dítěti, dá se říci, že je povoláním a je tudíž placeno. Nábor, vyškolení, odborné posouzení a schvalování vhodných pěstounů, proces zprostředkování dítěte do rodiny a také následnou péči provádí agentury pro pěstounství (místní úřady či nestátní agentury). Pro tyto instituce platí jednotné standardy, kterými se řídí.⁶⁴

Výhodou systému a jeho akreditovaných organizací je propojení mezi péčí o dítě a osobní spoluprací s budoucími pěstouny. Agentura nebo místní úřad zná pěstouny od počátku

63 NOVÁK O. et. al., *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*, Praha: Středisko NRP, rok neuveden, s. 99-101

64 PŮSLOVÁ B., *Pěstounská péče v Anglii* [online]. Česko, vraťme děti rodičům, 2013 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/CeskoVratmeDetiRodicum/posts/338936762893615>

a spolupracuje s nimi i nadále po umístění dítěte do rodiny. Poskytuje rodině podpůrné služby a zároveň vykonává kontrolní a supervizní funkci, která je významnou součástí práce sociálních pracovníků a umožňuje pravidelné revidování pěstounské péče.⁶⁵

Slovensko

Výhodou slovenského systému náhradní péče o děti, oproti systému v České republice, kde mají kompetence tři resorty, je jeho sjednocení v rámci jednoho řídicího a kontrolního orgánu, kterým je Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny. Systém náhradní péče se řídí podle zákona č. 36/2005 Z. z., o rodině, který je v souladu s Ústavou Slovenské republiky a také s mezinárodními dokumenty, zejména s Úmluvou o právech dítěte.

Náhradní péčí se rozumí uspořádání na sebe navazujících a vzájemně se podmiňujících opatření, které nahrazují péči biologických rodičů, kteří se nemohou nebo nechtějí o dítě starat. Mezi formy náhradní péče patří:

- svěřeni nezletilého dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče (náhradní osobní péče)
- pěstounská péče
- ústavní péče.

Z jejich uspořádání vyplývá, že při řešení situace dítěte je potřebné upřednostnit prostředí, které je pro dítě známé a blízké, tj. umístit dítě v rámci širší rodiny. Pokud dítě nemá vhodné příbuzné, hledá se vhodná pěstounská rodina. Posledním, krajním řešením situace dítěte je jeho umístění do ústavní péče. O umístění dítěte rozhoduje soud. Náhradní osobní péče a pěstounská péče má přednost před péčí ústavní.⁶⁶

Slovensko je jednou ze zemí, kde již aktivně funguje program profesionální pěstounské péče. Její oficiální název je „profesionálna náhradná výchova v rodine“. Profesionální pěstounská péče, jako institut ústavní výchovy, byl legislativně zakotven již od roku 1993 zákonem č. 279/1993 Z. z. o školských zariadeniach. Od 1.7.1998 věnoval pozornost této problematice zákon č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci a vyhláška Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny č. 198/1998. Přijetí zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele zkonkretizovalo postup při zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro děti, které žijí mimo biologickou rodinu. Cílem je snaha umístit

65 *Zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život*, Praha: Nadace OSF Praha, 2006, s. 33

66 HUDECOVÁ A., BELKOVÁ V., *Náhradná rodinná starostlivosť*, Banská Bystrica: Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela, 2008, s. 36-37

co nejvíce dětí do profesionálních rodin a z dětských domovů vytvořit servisní a podpůrná centra pro profesionální rodiny.⁶⁷

Profesionální pěstouni jsou na Slovensku zaměstnanci dětského domova. O umístění dítěte tedy nerozhoduje soud, ale ředitel příslušného dětského domova. Dítě žije v rodině pěstounů, ale pravomoci zůstávají řediteli zařízení. Dítě tedy není svěřeno do péče konkrétní osobě, jak je to obvyklé ve většině zemí, ale zůstává v kompetenci ústavního zařízení. Do profesionální pěstounské rodiny může být umístěno kterékoliv dítě s nařízenou ústavní výchovou. Převažují tedy děti se zdravotním postižením a děti romské. Profesionální pěstouni musí mít minimálně středoškolské vzdělání, péči vykonávají ve vlastním bytě či domě. Výběr pěstounů provádí ředitel příslušného dětského domova. Maximální počet dětí, které je možné umístit do jedné rodiny, je 6 dětí. Maximálně tři na jednoho rodiče.⁶⁸

Význam profesionálních rodin spočívá v tom, že:

- Umožňují dítěti stálou pečující osobu, což zohledňuje naplňování individuálních potřeb dítěte.
- Dítě má možnost vyrůstat v rodinném prostředí, které je podnětné pro jeho vývoj a přirozeně získává vzory rodinných rolí.
- Je možné umístění vícečetných sourozeneckých skupin.⁶⁹

Na Slovensku již řadu let působí nestátní organizace „Návrat“, která se zabývá NRP a stála u zrodu profesionální pěstounské péče. Dále organizuje kampaně zaměřené na vyhledávání nových náhradních rodin, zabývá se sanací rodin, zajišťuje přípravu žadatelů o náhradní rodinnou péči, odbornou podporu náhradním rodinám apod.

Za zmínku stojí také jistě působení další organizace „Úsmev jako dar“. Jejím cílem je umožnit dětem vyrůstajícím v internátních zařízeních, vrátit se do biologické rodiny, nebo žít v náhradní rodině cestou adopce, pěstounství, nebo profesionálního rodičovství.⁷⁰

67 HUDECOVÁ A., BELKOVÁ V., *Náhradná rodinná starostlivosť*, Banská Bystrica: Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela, 2008, s. 66-67

68 BUBLEOVÁ V. et. al., *Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny* [online]. Praha: Středisko NRP, VÚVPS, 2002, s. 25-26 [cit. 2014-11-05]. Dostupné z: http://www.vzd.cz/sites/default/files/Mezinar_srov_pestoun_pece.pdf

69 Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. *Profesionálne rodiny* [online]. Bratislava: UPSVaR, 2014 [cit. 2014-11-05]. Dostupné z: http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/socialno-pravna-ochrana-deti/profionalne-rodiny.html?page_id=12846

70 DECKÁ J., *Pěstouni mají právo na služby – náhradní péče na Slovensku a její srovnání s Českou republikou s důrazem na náhradní rodinnou péči* [online]. Žilina: Nadácia Rozum a cit, 2014 [cit. 2014-11-05]. Dostupné z: [http://www.rozumacit.cz/zs/file_prirucky_a_publikace/Pestouni_maji_pravo_na_sluzby\(2007\).pdf](http://www.rozumacit.cz/zs/file_prirucky_a_publikace/Pestouni_maji_pravo_na_sluzby(2007).pdf)

3 DĚTI V PĚSTOUNSKÉ PÉČI

Přijmout dítě jiné etnické příslušnosti, postižené nebo dítě staršího věku je velmi těžký úkol. Podstatné je, aby si pěstouni uvědomili, jak důležité jsou pro jejich další rodinný život s přijatým dítětem informace o zdravotním stavu dítěte, jeho dosavadním vývoji. Pěstouni by měli být schopni utvořit si reálné představy o specifických potřebách dítěte, jeho možnostech i případných vývojových odchylkách apod. Neméně důležitá je určitá znalost problematiky dětí umísťovaných do institutu pěstounské péče.

Kovařík uvádí, že dítě, které do nové rodiny přichází, může být v kterékoliv fázi reakce na sociální a emoční odloučení. Může být separací nepoznamenáno, neboť důvěrný a silný vztah k někomu ani nemohlo vytvořit, nebo bude strádat odloučením ze vztahu, který mělo k někomu z těch, kteří se o ně doposud starali. Dítě bude mít již určité vzpomínky, které je budou provázet nadále. A to jak budou uchopeny, zpracovány nebo opomenuty či vytěsňeny, bude záviset především na citlivosti a empatii jeho nových rodičů. Každé dítě je originálem a individualitou, má své slabé i silné stránky, své vlohy, svá omezení a zranitelná místa.⁷¹

Je důležité vnímat jaké dítě skutečně je, jaká je jeho výbava, nadání, ale také jaké si sebou do nové rodiny přináší prožité ztráty a případné nedostatky. To co dítě potřebuje je konkrétní, trvalá a opakovaná zkušenost, že je přijato. Na základě toho může postupně rozvíjet svoji sebedůvěru, učit se pracovat s emocemi a rozvíjet citový vztah k novým rodičům, budovat základy své identity.

„Je velmi důležité uvědomit si, že život s traumatizovanými dětmi vyvolává prudké city a má mohutnou dynamiku. Každé rodině hrozí, že ji život v těchto podmínkách vážně naruší. Proto je nesmírně důležité, aby rodiny poskytující náhradní péči měly k dispozici dobré odborné vedení a oporu.“⁷²

71 KOVAŘÍK J. et. al., *Náhradní rodinná péče v praxi*, Praha: Portál, 2004, s. 48-50

72 CAIRNS K., *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*, Praha: Portál, 2013, s.14

3.1 Děti vhodné do pěstounské péče

Pěstounská péče je obecně určena dětem, o které se rodiče neumějí, nechtějí či nejsou schopni starat. Jedná se o děti, které jsou ohrožené a to v důsledku selhání jedné nebo více funkcí rodiny ve vztahu k dítěti. ZSPOD ohrožené děti specifikuje v § 6. Jedná se zejména o děti:

- Jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti, které vyplývají z rodičovské odpovědnosti.
- Svěřené do výchovy jiné osoby, pokud tato osoba neplní spojené se svěřením dítěte.
- Děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život. Např. zanedbávají školní docházku, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, spáchaly trestný čin.
- Děti, které se opakovaně dopouští útěků od rodičů.
- Děti na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, mravní vývoj, jejich lidskou důstojnost.
- Děti, které jsou opakovaně umisťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči.
- Děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči.
- Děti, které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty, které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů.⁷³

Pemová a Ptáček ve své publikaci uvádějí, že nejčastějším důvodem ohrožení dítěte bývá částečná nebo úplná absence základních rodičovských schopností a dovedností, špatná sociální situace rodiny, která rodičům neumožňuje poskytnout vhodnou péči odpovídající potřebám zdravého vývoje dítěte a fyzické nebo psychické problémy rodičů. Dítě se ocitá ve stavu ohrožení od osob nejbližších a nutná pomoc musí přijít zvenčí.⁷⁴

Dle Hrušákové může být nezletilé dítě svěřeno do pěstounské péče, dokud jsou splněny následující základní předpoklady:

- Rodiče nezabezpečují řádnou výchovu dítěte.
- Umístění je v zájmu dítěte.
- Dítě dalo souhlas s umístěním, pokud je schopno vyjádřit svůj názor.
- Fyzická osoba souhlasí se svěřením dítěte, je způsobilá dítě vychovávat a zabezpečit ho.

⁷³ ZÁKON Č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 6

⁷⁴ PEMOVÁ T., PTÁČEK R., *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*, Praha: Grada Publishing, 2012, s. 28

Dále Hrušáková uvádí, že v mnoha případech jsou do pěstounské péče svěřovány děti, které nejsou právně volné tj. rodiče jako zákonní zástupci odmítají udělit souhlas k osvojení.⁷⁵

Matějček uvádí, že se většinou jedná o děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, děti starší, skupiny sourozenců nebo děti jiného etnika (u nás se jedná zejména o děti romského etnika).⁷⁶

Hlavním účelem pěstounské péče je zajistit dítěti osobní péči o jeho osobu, obdobnou péči v přirozené rodině. Na rozdíl od osvojení nedochází při pěstounské péči k úplnému zprůtrhání vazeb s biologickou rodinou dítěte. Naopak vazby dítěte k jeho biologické rodině by v ideálním případě měly zůstat zachovány.

Aby mohlo být svěřeno dítě do pěstounské péče musí být splněny právní předpoklady a vždy by měl být v popředí zájem, blaho dítěte. Úmluva o právech dítěte o obou výše uvedených pojmech hovoří:

- Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí...
- Stát se zavazuje zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž bere ohled na práva a povinnosti rodičů...⁷⁷

Zájem a blaho v této souvislosti vnímám tak, že musí být vynaloženy maximální prostředky a snaha na zachování přirozeného prostředí dítěte, jeho biologické rodiny. Výkon SPOD by měl být zaměřen na intenzivní sociální práci s rodinou v tom smyslu, aby se podařilo zachovat funkční biologické prostředí pro výchovu dítěte. Teprve v případě, kdy biologická rodina přestává být funkčním, podnětným prostředím pro adekvátní vývoj dítěte, lze přistoupit ke svěření dítěte do NRP.

Nejlepší zájem dítěte je uspořádání životní situace dítěte, v níž mohou být trvale, smysluplně a individuálně uspokojovány základní životní potřeby dítěte. Tím, že tyto potřeby identifikujeme, najdeme i nejlepší zájem dítěte a navíc porozumíme světu dítěte.⁷⁸

Za důležité také vnímám to, zda si dítě přeje být umístěno do pěstounské péče a zda je schopno vytvořit si citové vazby k náhradní rodině – pěstounům. Stále častěji je hovořeno o participaci dítěte, jeho spoluúčasti v rozhodování. ZSPOD uvádí, že dítě,

75 HRUŠÁKOVÁ M. et. al., *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*, Praha: C.H.Beck, 2009, s.193

76 MATĚJČEK Z. et. al., *Osvojení a pěstounská péče*, Praha: Portál, 2002, s. 19

77 SDĚLENÍ č. 104/1991 Sb., o úmluvě o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů, čl. 3

78 KOVAŘÍK J. et. al., *Náhradní rodinná péče v praxi*, Praha: Portál, 2004, s. 92

kteří je schopno formulovat své vlastní názory, má právo tyto názory svobodně vyjadřovat. Vyjádření dítěte se věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové schopnosti.⁷⁹

Jílek v souvislosti s Úmluvou o právech dítěte hovoří o jeho postavení. Uvádí: „*Úmluva poskytuje nové právní postavení dítěti, které již není pouhým pasivním příjemcem opatření nebo ochrany, ale stává se subjektem, jehož názorům musí být věnována patřičná pozornost. Dítě by mělo být vyzýváno k účasti na rozhodnutích, která se ho dotýkají... Úmluva přiznává v čl. 22 dítěti právo nejen vyjádřit své názory, ale také pocítit, že se k jeho názorům přihlíží při jakémkoliv rozhodnutí, jež může nějak ovlivnit jeho život.*“⁸⁰

Zjišťování názorů dítěte, pokud je toho schopno, je důležitým bodem. Pokud názor dítěte zjištěn není, nebo dojde ke zjištění nesprávnému, může dojít k selhání pěstounské péče. Totéž může nastat, pokud nebude dítě schopno adekvátně vytvořit citové vazby k náhradní rodině.

3.2 Potřeby dětí

Proto, aby se dítě mohlo zdravě vyvinout a dospět do zralosti a spokojenosti, je důležité, aby byly naplněny jeho základní potřeby, a to ve správnou dobu, vhodným způsobem a těmi správnými osobami (rodiči).

Základní potřeby dítěte lze rozdělit na:

1. Biologické (teplo, čistota, výživa).
2. Psychické (viz. níže uvedený přehled pěti základních psychických potřeb).
3. Sociální (potřeba bezpečí, lásky, uznání)
4. Vývojové potřeby – nejsou vidět, slyšet a dítě si je ani obvykle samo neuvědomuje, jejich neplnění se v mnohých případech projeví až po několika letech. Naplnění těchto potřeb vyžaduje individuální, dlouhodobý a emočně stabilní kontakt s pečující osobou.

Narozením dítěte vzniká pro rodiče nová situace. Dítě mění emocionální rovnováhu mezi partnery a často vnáší do partnerských vztahů mnoho nového. Lze říci, že rodičovství přináší sdílení, vzájemnost a zejména naplňování významných životních potřeb dětí.

⁷⁹ ZÁKON č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 8, odst. 2

⁸⁰ JÍLEK D. et. al., *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*, Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, s. 86

„Ve vztahu rodič-dítě dochází tedy k vzájemnému poskytování něčeho, co oba k životu potřebují.“⁸¹

Otázce vzájemného uspokojování potřeb mezi rodiči a dětmi se v České republice dlouhodobě věnuje Matějček, který uváděl pět základních psychických potřeb:

1. Potřeba stimulace – schopnost rodičů dítě podněcovat tak, aby stále vývojově postupovalo ke kvalitnějším a vyšším typům reakcí, projevů a chování. Rodiče by neměli čekat, až dítě zahájí nějakou aktivitu, ale stimulovat ho k ní.
2. Potřeba smysluplného světa – uspokojení této potřeby umožňuje řád a smysl v podnětech (umožňuje učení, nabývání zkušeností, přizpůsobení se, osvojování postupů a strategií).
3. Potřeba životní jistoty – nejvydatněji se tato potřeba naplňuje v citových a sociálních vztazích. Uspokojení této potřeby je podmínkou pro žádoucí vnitřní jednotu osobnosti, podmínkou k překonávání životní úzkosti a nejistoty.
4. Potřeba pozitivní identity (vědomí vlastního já) – uspokojení této potřeby znamená pozitivní přijetí sama sebe a své společenské hodnoty. Formování vlastní identity je nerozlučně spjata se vztahem k primární pečující osobě.
5. Potřeba otevřené budoucnosti (životní perspektivy) – umožňuje uspokojivé prožití běhu života. Dítě v rodině věnuje značnou pozornost životní kontinuitě, své podobnosti s členy rodiny apod. Pro děti žijící v ústavní péči je typické, že se nemají na co těšit, k čemu směřovat. Většina dětí žijících mimo biologickou rodinu, však také po svých kořenech intenzivně pátrá, a to většinou v době dospívání.⁸²

Pokud děti vyrůstají ochuzené o významné podněty a vykazují specifické odchylky ve vývoji intelektu i charakteru, hovoříme o deprivaci. Kritickým obdobím pro vývoj dítěte je zejména období mezi prvním až třetím rokem života. V tomto období je nejdůležitější kontakt s dospělým. Pro správný vývoj dítěte je nutný přívod podnětů v přiměřené míře a variabilitě – dítě potřebuje být podněcováno a stimulováno.⁸³

81 GILLERNOVÁ I. et al., *Psychologické aspekty změn v české společnosti*, Praha: Grada Publishing, 2011, s. 115

82 MATĚJČEK Z., *Výbor z díla*, Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 235

83 PTÁČEK R. et al., *Vývoj dětí v náhradních formách péče*, Praha: MPSV, 2011, s. 18

Špatné zacházení, zanedbávání nebo týrání dítě v rodině má ve většině případů za následek vznik traumatizujících zážitků, pocity méněcennosti, nedostatečnosti, či stavy úzkosti. „Dítě je nuceno řešit konflikt mezi svou potřebou mít v dospělém či rodiči zdroj opory a potřebou bránit se destruktivnímu chování dospělého nebo rodiče.“⁸⁴

Matoušek uvádí, že věk a délka trvání traumatu jsou klíčovými faktory ovlivňujícími následky a možnosti nápravy. Čím je dítě menší a čím déle nevhodné zacházení trvá, tím více se následky projeví v jeho vývoji i chování a tím složitější i delší bude nutná terapie. Následky traumatu bývají pro dítě často horší než samotný traumatický zážitek. Proto je důležité včas následky traumatu identifikovat. Nezpracované trauma může způsobit, že jedinec vnímá možná rizika prakticky všude a ve všem. I když se dítě z nepříznivého prostředí biologické rodiny vymaní, přenáší následky své traumatizace do dalších prostředí.⁸⁵

Jakékoli ublížení dítěti je tragédií pro celou rodinu, je třeba s rodinou pracovat, všestranně jí pomáhat tak, aby dítě mohlo v rodinném prostředí zůstat, nesmí být však překročena únosná mez. Koluchová uvádí, že ponecháním dítěte v rodině, kde bylo již jednou těžce zanedbáno nebo týráno, se často dosáhne toho, že dítěti je ubližováno rafinovaněji a skrytěji. Považovat biologické rodičovství za cennější než rodičovství psychologické (přijetí cizího dítěte za vlastní) je názor nesprávný. Dítě přijímá za svou tu osobu, která se k němu mateřsky chová, nikoli tu, která je pouze porodila. Psychologické rodičovství je obtížnější, ale tím záslužnější, hodné ocenění a potřebné systematické pomoci.⁸⁶

Za důležité v této kapitole považují také zmínit zakotvení jedné ze základních metod sociální práce, a to v návaznosti na novelu ZSPOD, proces „Vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny“, která by měla být přínosem pro efektivnější práci s dítětem a rodinou.

„Obecní úřad je povinen:

- *Pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o dítě uvedené v § 6 a poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte.*

84 MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ H., *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, Praha: Portál, 2010, s.149

85 MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ H., *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, Praha: Portál, 2010, s.146-149

86 KOLUCHOVÁ J., et al., *Sborník z V. konference sociálních pracovníků k rodinné problematice*, Praha: MPSV, 1995, s. 40-41

- *Zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny individuální plán, který vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny.*⁸⁷

Podrobné vyhodnocování potřeb dítěte by mělo směřovat k naplňování těchto cílů:

- Identifikovat potřeby dítěte a rodiny, ověřit jejich naplňování.
- Zjistit silné stránky rodičů v péči o dítě a nalézt vhodné formy podpory tam, kde rodičovská kapacita není dostačující.
- Zhodnotit situaci dítěte v širším kontextu (širší rodina).
- Najít zdroje podpory pro rodinu mimo domácnost.
- Vytvořit individuální plán řešení situace dítěte.

Je zaměřeno na tři oblasti:

1. Vývojové potřeby dítěte (zdraví, učení, emoční vývoj a chování, rodinné a sociální vztahy, identita, sociální prezentace, samostatnost a sebeobsluha).
2. Rodičovskou kapacitu (základní péče, zajištění bezpečí a ochrany, citová vřelost, stimulace a podněty, vedení a hranice, stabilita).
3. Rodinu a prostředí (rodinná historie, širší rodina, bydlení, zaměstnání, finanční situace, sociální začlenění rodiny, komunitní zdroje).

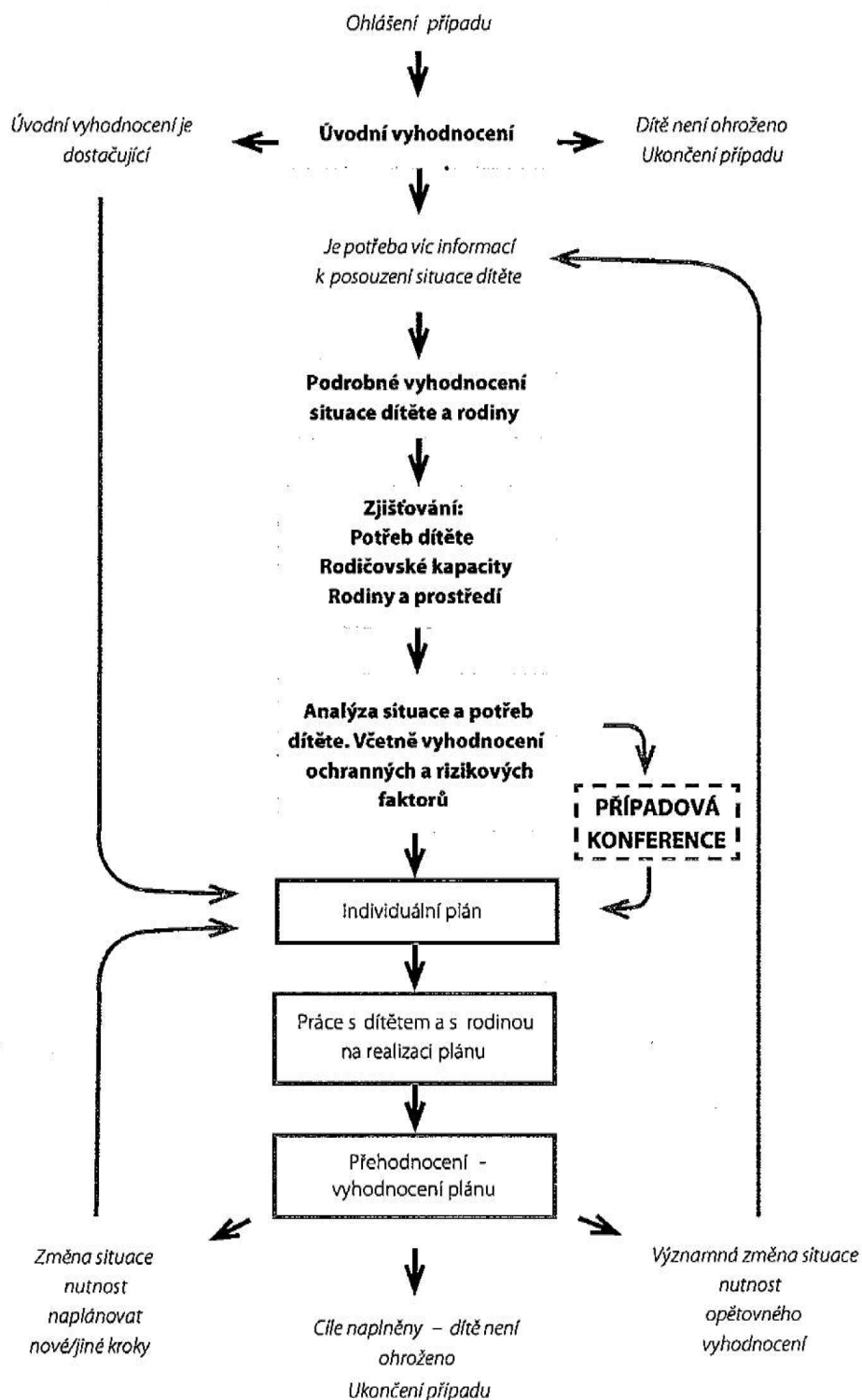
Všechny tři oblasti jsou zásadní pro zdravý vývoj dítěte. Žádná z oblastí nesmí být opomenuta.⁸⁸

Vyhodnocování potřeb dítěte je proces, který musí být založen na důkazech a je vždy nutné projít celým procesem. Ačkoliv pokaždé může vyhodnocování vypadat trochu odlišně, lze říci, že funguje dle následujícího schématu:

87 ZÁKON č. 359/1999 Sb, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 10, odst. 3c-d)

88 RACEK J. et. al., *Vyhodnocování potřeb dětí. Praktický průvodce. Metodika vyhodnocování.*, Praha: LUMOS, 2014, s.8-11

Obr. č. 1 Proces vyhodnocování potřeb dítěte

Zdroj: RACEK J. et. al., *Vyhodnocování potřeb dětí. Praktický průvodce. Metodika vyhodnocování.*, Praha: LUMOS, 2014, s.10

3.3 Potřeby pěstounů

Každé dítě potřebuje, aby ho někdo miloval a aby někam patřilo. Děti, které z různých důvodů nemohou žít ve své biologické rodině, někdy najdou domov u náhradních rodičů. Cesta za přijetím dítěte, které se narodilo někomu jinému, není lehká. A to nejen pro dítě, ale i pro náhradní rodiče.

Nejen děti, ale také náhradní rodiče mají své potřeby. Rodičovství je velmi náročné, být dobrým náhradním rodičem nese různá úskalí, překonávání překážek. Klade na budoucí pěstouny vysoké nároky. Měli by to být lidé, kteří jsou schopni vžít se do cítění dítěte, být přizpůsobiví, tolerantní, laskaví a otevření. Lidé duševně i fyzicky vyrovnaní, připravení na výchovu dítěte. Jejich zaměstnání by mělo stabilně umožnit finanční zajištění dítěte i rodiny a zároveň pracovní vytížení by mělo být takové, aby disponovali dostatkem času na výchovu dítěte. Bytová situace náhradních rodičů by měla odpovídat potřebám dítěte. Velmi podstatná je stabilita jejich rodinného zázemí a kvalita vztahů v rámci rodiny i s blízkými lidmi.

Je tedy nezbytné, aby rodina, která chce přijmout dítě do pěstounské péče, byla funkční a odolná. Matoušek a Pazlarová citují Kilpatrickovou a Hollanda, kteří formulují čtyři úrovně potřeb rodiny:

1. Přežití a zdravý vývoj.
2. Strukturu a organizaci rodiny.
3. Vnitřní vztahy v rodině – role a hranice.
4. Kvalitu života členů rodiny a rodiny jako celku.

Jednotlivé úrovně odpovídají hierarchickému rozdělení potřeb podle Maslowa. Funkční rodina musí nejprve uspokojit základní potřeby přežití (ubytování, jídlo, ochrana před nebezpečím, zdravotní péče) a zdravý rozvoj členů rodiny.

Druhá úroveň potřeb je zaměřena na strukturu a fungování rodiny a domácnosti. Je nutná autorita, vedení ze strany rodičů, komunikace, bezpečné řešení konfliktů.

Třetí úroveň vnímá důležitost rolí a hranic v rodině. Ve funkční rodině členové znají své role, dodržují a respektují hranice. Vnitřní vztahy rodiny musí být pevné. Důležitá je komunikace a chování vůči sobě navzájem.

Potřeby na čtvrté úrovni souvisejí s kvalitou života členů rodiny. Jak jsou její členové

spokojení s vlastním životem, s možnostmi osobního rozvoje.⁸⁹

Pouze fungující rodinný systém je schopen přijmout nového člena rodiny, zejména pak, když se jedná o dítě s následky psychické deprivace, výchovnými problémy nebo zdravotním handicapem.

Sobotková uvádí tři základní principy rodinného fungování – soudržnost, adaptabilitu a komunikaci. Soudržnost souvisí s rodinnou intimitou, blízkostí, sounáležitostí. Adaptabilita je schopnost rodiny přizpůsobovat se proměnlivým požadavkům a nárokům života. Komunikace vytváří rodinnou atmosféru, pomáhá při řešení problémů a plánování změn.⁹⁰

Podobně definuje Kovařík náhradní rodinu, který ji považuje za místo trvalých a hlubokých citových vztahů. Zdůrazňuje, že vnitřní a akceptované přijetí dítěte vytváří v rodině podmínky pro vzájemnou sounáležitost, že lidé k sobě navzájem (a jeden druhému) „patří, že zde navzájem uspokojují své základní životní potřeby, že jejich vtahy a svazky mají perspektivu trvalosti v čase, v místě a osobách (domov – to jsou mí lidé).⁹¹

V momentě přijetí dítěte do pěstounské péče, dojde ke spojení procesu uspokojování potřeb dětí a dospělých. Děti bezpochyby obohatí život všech členů náhradní rodiny. Pěstouni mají často nelehký úkol, snaží se dát dítěte vše, co doposud postrádalo a zejména se snaží nalézt způsob, jak odstranit nebo alespoň zmírnit prožitá traumata dětí.

Zezulová ve své publikaci uvádí jak přijmout roli náhradního rodičovství:

- Zachovat si vlastní autenticitu, zůstat především stále sám sebou.
- Nebýt dokonalý. Jedním z problémů deprivovaných dětí bývá extrémně nízké sebevědomí. Proto je dobře, když děti vědí, že i dospělí udělají hloupost, nejsou dokonalí, umí si chyby přiznat.
- Naladit se na potřeby dítěte, snažit se pochopit problémové chování dítěte vycházející z deprivace. Věřit v dítě.
- Dívat se na dítě s láskou. Přijaté děti mají velký problém číst emoce, to že se na dítě zlobíme, je pro dítě fatální, je to signál, že už ho nechceme, nemilujeme, že bude muset jít zase o dům dál.⁹²

89 MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ H., *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, Praha: Portál, 2010, s.121-122

90 SOBOTKOVÁ I., *Psychologie rodiny*, Praha: Portál, 2012, s. 72

91 KOVAŘÍK J. et. al., *Náhradní rodinná péče v praxi*, Praha: Portál, 2004, s. 14

92 ZEZULOVÁ D., *Pěstounská péče a adopce*, Praha: Portál, 2012, s.74-75

4 PĚSTOUNSKÁ RODINA V SYSTÉMU NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Tuto kapitolu bych ráda uvedla konstatováním Nosála, který poukazuje na nové požadavky, kompetence a profesionalitu pěstounů. Dnešní pěstounské rodiny musí zvládnout ve spolupráci s doprovázející organizací, sociálními pracovníky OSPOD a ostatními profesionály pomoci dítěti zpracovat ztráty (citové, psychické, sociální), musí dokázat naplnit jeho potřeby a podpořit jeho vlastní síly, rozvoj sebeúcty a identity, včetně péče o vztahy k jeho původní biologické rodině. Můžeme hovořit o novém typu pěstounské rodiny jako o „spolupracující, terapeutické“. Tradiční pojetí pěstounství je dnes doplňováno novými přístupy k jeho chápání (profesionalizace) a novými formami (typy) pěstounství. Pěstounská rodina dnes často nemůže pouze nahrazovat původní rodinu, ale stává se terapeutickým prostředím pro děti se specifickými potřebami.⁹³

4.1 Pěstounská rodina před přijetím dítěte

„Někdy přirovnáváme přijetí dítěte do rodiny k transplantaci... Aby vše fungovalo, je nutné dobře prošetřit celou řadu detailů. Informace získané při vyhodnocování rodiny a dítěte budou jediným vodítkem při návrhu na umístění dítěte do konkrétní rodiny. Jinými slovy, dítě má svůj plán péče a hledáme rodinu, která bude umět naplnit jeho vývojové i specifické potřeby.“⁹⁴

Do první fáze procesu zprostředkování přicházejí žadatelé s určitými představami – jakým způsobem bude probíhat celý proces, s jakými situacemi se setkají po přijetí dítěte a v neposlední řadě mají určité představy o dítěti. To znamená, zda dávají přednost chlapci nebo dívce, jakého etnika a věku by mělo dítě být, zamýšlí se nad případným zdravotním stavem dítěte tzn., mají určité představy jaké dítě by chtěli přijmout. Tyto představy mohou být ovlivněny i s ohledem na vlastní děti, které již mají.

Tyto prvotní představy žadatelů prochází, v procesu zprostředkování NRP, určitým vývojem. Na počátku mohou být ovlivněny nedostatkem informací, žadatelé mohou mít určité předsudky o institutu pěstounské péči, sociálních pracovnících, procesu zprostředkování.

93 NOSÁL I. et. al., *Participace a nové přístupy k práci s ohroženými dětmi a rodinami. Studie inspirované zkušenostmi ze Švýcarska*, Brno: Česko-britská o.p.s., 2014, s. 82

94 VRTBOVSKÁ P, *Kuchařka od Natamy*, Praha: Natama, 2011, s. 51

Matějček považuje za velmi důležitou informovanost. Již od prvních úvah o přijetí dítěte, by se žadatelé měli snažit získat co nejvíce informací. Vhodným zdrojem mohou být odborné publikace, informace od odborníků – psychologů, lékařů, sociálních pracovníků a v neposlední řadě také zkušených pěstounů.⁹⁵ Z osobní zkušenosti mohu říci, že dostatek kvalitních informací napomáhá žadatelům lépe pochopit podstatu pěstounské péče, snižuje případné obavy z celého procesu NRP, napomáhá k ubezpečení, že se rozhodli správně. Pokud hned při prvních setkáních zabezpečíme žadatelům maximální vstřícnost, dostatek informací a v dostatečné míře se jim věnujeme, vytváříme tak kvalitní, profesionální vztah, který nám může napomáhat při dalších společných aktivitách.

V přípravné fázi získávání informací a úvahách o rozhodnutí je nepostradatelná upřímnost nejen vůči sobě samému, ale především mezi manžely navzájem.⁹⁶ Je nutné, pokud má jeden z partnerů obavy či pochybnosti, přiznat je a vzájemně se respektovat. Vhodným řešením je konzultace s psychologem, pracovníky příprav, kteří budou působit v procesu zprostředkování a žadatele připravovat na převzetí dítěte.

V praxi jsem se setkala s několika případy, kdy zájemci o pěstounskou péči byli manželé, kteří již měli jedno dítě osvojené, ale nechtěli jedináčka. V těchto případech byla ze stran sociálních pracovníků nezdůvodněně doporučována právě pěstounská péče. Pro žadatele byla větší možnost, že budou moci přijmout další dítě. Tento přístup nevnímám jako zcela vhodný. Často jsou tito žadatelé již „vnitřně nastavení“ k osvojení dítěte a zejména v současné době, kdy se tyto instituty (osvojení / pěstounská péče) poměrně odlišují, je v těchto případech obzvláště důležité poskytnout žadatelům co nejvíce informací. Je vhodné také doporučení, aby si zvolili opravdu tu formu NRP, kterou vnitřně chtějí a to i za cenu, že mohou na vhodné dítě čekat velmi dlouho, případně, že nemusí být uspokojeni vůbec.

Představy o pěstounské péči jsou v úzké spojitosti s motivy. Co je důvodem zájmu o pěstounskou péči, proč se chtějí stát náhradními rodiči? Hlavní motivací by měla být pomoc dítěti, nikoliv uspokojení vlastních potřeb.

Škoviera uvádí, že rozhodnutí žadatelů je vždy spojeno ne s jedním, ale s více motivy. Jedná se o škálu motivací, které rozděluje na následující kategorie:

- Motivy veřejné např.: altruistický – snaha a možnost pomoci dětem, které pomoc

95 MATĚJČEK Z. et.al., *Osvojení a pěstounská péče*, Praha: Portál, 2002, s. 111

96 MATĚJČEK Z. et.al., *Osvojení a pěstounská péče*, Praha: Portál, 2002, s. 112

potřebují. Profesionální – přesvědčení zájemců, že dětem rozumění a umí to s nimi.
Emocionální – láska k dětem, snaha o plnější život.

- Motivy neveřejné např.: rodinná povinnost – pocit rodinné sounáležitosti i případné společenské očekávání mohou být motivem pro přijetí dítěte (zejména v příbuzenské pěstounské péči). Ekonomické přilepšení – určitý stabilní příjem.
- Motivy skryté např.: očekávání, že přijaté dítě bude vděčné. Řešení partnerské krize, kdy příchod dítěte má zlepšit ne zcela naplněný partnerský vztah apod.⁹⁷

Bubleová řadí mezi nejčastější motivy, které vedou žadatele k rozhodnutí přijmout dítě tyto:

- Touha mít dítě. Může se jednat o žadatele, kteří chtěli zvolit náhradní péči ve formě osvojení, ale z důvodu např. vysokého věku zvolili pěstounskou péči. V této situaci je důležité znovu zvážit, zda žadatelé zvládnou odlišnost forem péče, zejména případný kontakt dítěte s biologickou rodinou.
- Pořídít svému dítěti sourozence. V těchto případech je vhodným řešením, aby přijaté dítě bylo v rámci sourozenecké konstelace věkem nejmladší.
- Zúročit výchovatské dovednosti.
- Inspirace životního příběhu někoho z okolí.
- Pomoc dítěti.

Dle Bubleové je také podstatné zamyšlení pěstounů na tím:

- Zda mají dostatek fyzických a duševních sil na celou dobu, po kterou bude dítě potřebovat jejich péči.
- Zda jsou schopni přijmout dítě i s jeho limity např. v oblasti inteligence, v jeho přístupu k životu i povahovými vlastnostmi.
- Zda jsou ochotni vzdát se zaběhnutého životního stylu a přizpůsobit život celé rodiny potřebám přijatého dítěte.
- Zda jsou ochotni se plně věnovat dítěti i za cenu omezení či ztráty profesní kariéry.
- Zda jejich rozhodnutí přijmout dítě obstojí v případných situacích vzniklých nepochopením přátel, širší rodiny, okolí apod.⁹⁸

97 ŠKOVIERA A., *Dilemata náhradní výchovy*, Praha: Portál, 2007, s. 54

98 BUBLEOVÁ V. et. al., *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*, Praha: Středisko NRP, 2011, s. 10-12

Škoviera také upozorňuje na motivaci, v případech kdy se jedná o příbuzenskou pěstounskou péči, která se často u pěstounů (zejména prarodičů) může vázat k vlastním pocitům viny za současnou situaci dítěte, nebo může vycházet z potřeby zachovat „dobré jméno“ rodiny. V příbuzenské pěstounské péči tak může docházet ze strany pěstounů např. k opakování stejných chyb ve výchově vnoučat, které udělali při výchově vlastních dětí. Může docházet k odmítání odborné pomoci při výchově. Pěstouni mohou také hůře minimalizovat případné negativní zásahy biologických rodičů do dění v pěstounské rodině apod.⁹⁹

Ráda bych upozornila na další možná rizika umístění dítěte do péče příbuzných:

- Nedostatečné výchovné schopnosti. Příbuzný pečující o dítě sám nepochází z dostatečně výchovně podnětného prostředí, došlo k selhání při výchově vlastních dětí a týž nevhodný výchovný model může aplikovat na svěřené dítě (vnouče).
- Příbuzný dítěte může být v pokročilém věku, případně nemocen. Oba tyto faktory mohou ovlivňovat výchovu dítěte, být určitou nejistotou péče do budoucnosti.
- Narušené vztahy v širší rodině. Vstupuje-li dítě po odloučení rodiče do nefunkčních vztahů, nemusejí být pro dítě tudíž dostatečnou oporou.
- Utajování závažných informací v průběhu příbuzenské péče např. utajené sebepoškození dětí, psychické potíže samotného pěstouna, finanční problémy, dluhy, využívání dávek pěstounské péče ke splácení dluhů (vlastních, nebo i dluhů rodiče dítěte) apod.

Za vhodné také považuji uvést některé z výhod umístění dítěte do péče příbuzných:

- Navázaný dlouhodobý vztah mezi dítětem a příbuzným. Dítě pěstouna zná, má s ním společné zážitky, často mezi nimi existuje citové pouto.
- Znalost a stálost prostředí. Dítě nemusí věnovat energii na aklimatizaci a poznávání nového prostředí, na nové vztahy a má větší prostor pro přijetí změny.
- Stálost širších vztahů. Pokud jsou příbuzní ze stejného regionu jako dítě, dítěti i po umístění zůstávají ve větší míře zachovány vztahy s kamarády, spolužáky, dítě nemusí měnit školu apod.
- Rodinná identita, kdy je dítě v kontaktu s historií své rodiny, nadále zůstává součástí vlastní rodiny, má zachovanu stávající identitu. Často je zachován také kontakt dítěte a jeho rodičů.¹⁰⁰

99 ŠKOVIERA A., *Trendy náhradnej výchovy*, Bratislava: Petrus, s. 53

100 *Metodická příručka – Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte*, Praha: Nadační fond J&T, 2014, s. 13-17

4.2 Proces zprostředkování a jeho průběh

S ohledem na téma práce se zaměřím pouze na popis zprostředkování pěstounské péče. Zprostředkování pěstounské péče je počátek procesu NRP. Jedná se o velmi významnou činnost, v rámci které se utváří nové vztahy mezi dětmi a náhradními rodiči. Proces zprostředkování musí být prováděn především s ohledem na zájem a blaho dítěte. Spočívá především ve vyhledávání dětí vhodných ke zprostředkování do pěstounské péče a nalezení vhodných osob, které mají zájem stát se pěstouny.

ZSPOD stanovuje v čem především zprostředkování pěstounské péče spočívá:

- Ve vyhledávání dětí ke svěření do pěstounské péče.
- Ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se pěstouny.
- V odborné přípravě osob vhodných stát se pěstouny k přijetí dítěte do rodiny (dále jen příprava).
- Ve výběru vhodného budoucího pěstouna dítěti, jemuž se pěstounská péče zprostředkovává a v zajištění vzájemného osobního seznámení.

V ZSPOD je dále uvedeno, že zprostředkování pěstounské péče se neprovádí v situaci, kdy návrh na svěření dítěte do pěstounské péče podala fyzická osoba, která je dítěti příbuzná nebo blízká. V těchto situacích mohou žadatelé podat návrh na svěření dítěte přímo k soudu.¹⁰¹

Zprostředkování pěstounské péče lze provést jen občanům České republiky nebo cizincům, kteří mají na území České republiky trvalý pobyt, nebo jsou zde hlášeni k pobytu po dobu nejméně 365 dnů. Zprostředkování zajišťují krajské úřady a provádí se pouze na žádost fyzické osoby, která má zájem přijmout dítěte do pěstounské péče. Tato žádost se podává k OÚORP, ve větších městech na magistrát, podle trvalého bydliště žadatele.¹⁰²

Zde se bude žadatelům věnovat sociální pracovníce zabývající se agendou NRP. Pracovnice žadatele doprovází celým procesem zprostředkování a v případě pěstounské péče by měla být pěstounům nablízku po celou dobu výkonu pěstounské péče, tedy do zletilosti dítěte. V prvotní fázi sociální pracovníce provede se žadateli informační a seznamovací pohovor, následně shromáždí potřebné podklady a založí spisovou dokumentaci žadatelů (viz. příloha P I).¹⁰³

¹⁰¹ ZÁKON č. 359/1999 Sb, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 19a), §20, odst. 3 b)

¹⁰² ZÁKON č. 359/1999 Sb, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 20, odst. 1,2

¹⁰³ ZÁKON č. 359/1999 Sb, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 21, odst.5

Po shromáždění potřebných podkladů provede sociální pracovnice šetření v bydlišti žadatelů a následně vyhotoví zprávu s vyjádřením, zda zařazení žadatelů do evidence krajského úřadu doporučuje nebo nikoliv. Kopii spisové dokumentace žadatelů s veškerými podklady a vyhotovenou zprávou neprodleně zašle příslušnému krajskému úřadu.

Krajský úřad zařazuje žadatele do své evidence pro účely zprostředkování pěstounské péče na základě předchozího odborného posouzení, které má za cíl:

- Posoudit žadatele, jeho charakteristiku osobnosti, psychický stav, zdravotní stav, jenž zahrnuje posouzení, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě. Motivaci, která vedla k žádosti o svěření dítěte do pěstounské péče, stabilitu manželského vztahu a prostředí v rodině a další skutečnosti rozhodné pro svěření dítěte do pěstounské péče.
- Zhodnotit absolvování přípravy, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu.
- Zjistit vyjádření dětí žadatelů, jsou-li takového vyjádření schopny s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost a posoudit jejich schopnosti přijmout dítě do rodiny.
- Zjistit bezúhonnost žadatelů i ostatních osob žijících s žadateli ve společné domácnosti.
- U žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu posoudit schopnost pečovat o děti vyžadující speciální péči a schopnost spolupráce s rodiči těchto dětí.¹⁰⁴

Součástí odborného posouzení žadatelů je absolvování přípravy, kterou zajišťuje krajský úřad. Přípravu absolvují všichni žadatelé, a to ještě před psychologickým vyšetřením a rozhodnutím, zda budou do evidence žadatelů o pěstounskou péči zařazeni, či nikoliv. Jejím cílem je dle metodického pokynu MPSV:

- Poskytnout žadatelům srozumitelnou a přístupnou formou potřebné a dostatečné odborné informace o specifikách NRP.
- Umožnit žadatelům utvářet se představu o budoucím fungování jejich rodiny v souvislosti s přijatým dítětem.
- Získat důležité informace o žadatelích, jejich chování, reakcích a vyhodnotit

¹⁰⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Proces zprostředkování* [online]. Praha, 2013 [citace 2014-12-06.]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14502>

je ve vztahu k možnému přijetí dítěte.¹⁰⁵

Časový rozsah příprav činí nejméně 48 hodin u žadatelů o pěstounskou péči a 72 hodin u žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Obsah i forma příprav se v jednotlivých krajích může lišit. Krajský úřad může snížit časový rozsah přípravy u žadatelů, kteří přípravu již absolvovali.

Příprava žadatelů o pěstounskou péči obsahuje následující tematické okruhy, přičemž poslední tři okruhy jsou zahrnuty do přípravy žadatelů o pěstounskou péči na přechodnou dobu:

- Sebepoznání fyzických osob vhodných stát se pěstounem, jejich rodinného systému a sociálních kontaktů.
- Poznání a naplňování práv a potřeb dítěte v NRP.
- Osvojení si spolupráce s dalšími odborníky.
- Komunikace s dítětem a přístup k dítěti s vědomím jeho důstojnosti a lidských hodnot.
- Rozvoj schopností a zájmů dítěte.
- Uspokojení citových, vývojových, sociálních a vzdělávacích potřeb dítěte a péče o zdraví dítěte.
- Styk dítěte v NRP s rodiči a dalšími osobami blízkými.
- Práce s dětmi žijícími v rodině žadatele.
- Dovednosti žadatelů potřebné pro spolupráci s rodinou dítěte.
- Proces předání dítěte.
- Obsah a formu pravidelného vyhodnocování situace dítěte.

Příprava probíhá:

1. Individuální formou, která spočívá v sebepoznání žadatelů v oblasti motivace k NRP, fungování rodinného systému, mapování sociálních kontaktů, očekávání od svěřeného dítěte.
2. Skupinovou formou, při které dochází k osvojení znalostí a dovedností v oblasti:
 - NRP a související právní úpravy.
 - Vývoje, potřeb, práv dítěte i práva na udržování a rozvoj rodinných vazeb.
 - Podpory dítěte a jeho práva vyjádřit svůj názor, účastnit se rozhodování,

¹⁰⁵ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče* [online]. Praha, 2009 [citace 2014-12-06.]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7271/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-7.pdf

kteřá se jej dotýkají.

- Práv a povinností rodičů dítěte i pěstounů.¹⁰⁶

Příprava je zajišťována týmem odborníků z oblasti NRP. Skládá se z části teoretické a praktické. V teoretické části je zahrnuto několik bloků sestávajících se z odborných přednášek. Zážiteková část je realizována formou vícedenních, pobytových setkání. Doporučovaný počet žadatelů v jednom běhu přípravy je asi 8 – 10 párů. Krajský úřad dále zajišťuje také přípravu dětí žijících v rodině žadatelů. Jejich příprava se provádí v nezbytném rozsahu, přiměřeně s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost. V závěru přípravy je vypracována zpráva (zhodnocení přípravy), která je předána psychologům krajského úřadu a tvoří podklad pro psychologické vyšetření žadatelů.

Cílem psychologického vyšetření není pouze vyloučení závažné psychopatologie, ale také zaměření se na osobnostní výbavu žadatelů, jejich vlastnosti a dovednosti, na jejich předpoklady ke kvalitnímu výkonu rodičovství. Totéž platí o posouzení manželství, jeho stability, kvality, rizikových stránek. Cílem vyšetření by nemělo být jen komplexní zhodnocení předpokladů žadatelů pro výkon NRP, ale také zhodnocení, pro jaké dítě z hlediska jejich charakteristik, nároků a potřeb by byli daní žadatelé nejvhodnější.¹⁰⁷ Celkový časový rozsah psychologického posouzení žadatelů v našem kraji činí minimálně 8 – 10 hodin. Je podkladem pro vydání správního rozhodnutí.

Vydání správního rozhodnutí o zařazení nebo nezařazení žadatele do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny následuje po absolvování přípravy a celkovém odborném posouzení, vydává jej krajský úřad. Je-li toto rozhodnutí kladné, je v něm uložena povinnost žadatelům hlásit krajskému úřadu všechny změny rozhodné pro zprostředkování pěstounské péče, a to do 15 dnů od jejich vzniku.

¹⁰⁶ Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Proces zprostředkování* [online]. Praha, 2013 [citace 2014-12-06.]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14502>

¹⁰⁷ GABRIEL Z., NOVÁK T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, Praha: Grada Publishing, 2008, s. 98

4.3 Pěstounská rodina po přijetí dítěte

Přijetí dítěte do konkrétní pěstounské rodiny předchází výběr vhodných žadatelů pro konkrétní dítě. Po vydání rozhodnutí tudíž nastává pro všechny zařazené žadatele do evidence osob vhodných stát se pěstounem zpravidla nejdelší období celého procesu – čekání na nabídku konkrétního dítěte. V rámci NRP se nehledá vhodné dítě pro rodiče, ale přesně naopak. V centru zájmu musí stát vždy především zájem dítěte. Snahou je nalézt pro konkrétní dítě nejvhodnější rodinu.

Zařazení do evidence nezakládá žádný právní nárok na zprostředkování NRP. Nelze ani určit dobu, do kdy je možné pro určité dítě nalézt vhodné náhradní rodiče. Záleží na předpokladech žadatelů k výkonu pěstounské péče, na jejich toleranci a také představě o přijímaném dítěti, pokud mají žadatelé zájem přijmout do pěstounské péče spíše mladší dítě (kojence, batole), zdravé, našeho etnika je předpoklad, že budou čekat déle, než žadatelé, kteří tolerují u dítěte např. zdravotní handicap, či etnickou odlišnost. Obecně lze říci, že čím jsou nároky žadatelů vyšší, tím se zpravidla doba čekání prodlužuje. Psychologové z oblasti NRP doporučují žadatelům, aby toto období čekání na dítě využili k ještě většímu prohloubení znalostí z oblasti NRP, např. studiem literatury, případně se pokusili nalézt ve svém okolí rodiny, které již přijaté dítě mají a jsou ochotni se o své zkušenosti podělit.¹⁰⁸

Pro účely zprostředkování pěstounské péče vyhledává krajský úřad pro děti vedené v evidenci tohoto krajského úřadu žadatele z evidence žadatelů vedené tímto krajským úřadem a z evidence žadatelů vedené jinými krajskými úřady a přihlíží k:

- Výsledkům odborného posouzení dítěte a žadatelů.
- Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny.
- Plnění opatření vycházejících z IPOD.¹⁰⁹

Poté, kdy žadatelé od krajského úřadu obdrží písemné oznámení o vhodnosti, tzn., že byli vybráni jako osoby vhodné stát se budoucími pěstouny pro konkrétní dítě, mají právo seznámit se s dítětem v dětském centru, dětském domově nebo v domácnosti pěstounů na přechodnou dobu a získat veškeré potřebné informace o zdravotním stavu, rodinné anamnéze a vývoji dítěte.

¹⁰⁸ GABRIEL Z., NOVÁK T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, Praha: Grada Publishing, 2008, s. 85-86

¹⁰⁹ ZÁKON č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*, ve znění pozdějších předpisů § 24, odst. 1

Gabriel uvádí, že potřebná délka seznamování s dítětem před jeho převzetím se odvíjí od tempa a kvality vzájemného sblížení dítěte a žadatelů. Obecně platí, že čím je dítě starší, tím potřebuje častější návštěvy a delší dobu seznamování, než nastane jeho odchod do náhradní rodiny.¹¹⁰

Zezulová upozorňuje na skutečnost, že u starších dětí se do seznamování zapojuje i osobnost dítěte a jeho dosavadní zkušenosti se světem dospělých. Některé děti navazují kontakt téměř s kýmkoli, jiné mohou být nedůvěřivé, bázlivé. Je vhodné se poradit, jakým způsobem k dítěti přistupovat, aby bylo první setkání co nejméně zatěžující.¹¹¹

Ode dne, kdy žadatelé obdrží oznámení, mají časovou lhůtu 30 dnů k tomu, aby se rozhodli, zda si dítě chtějí převzít do péče a podali si návrh k soudu na svěřeni dítěte do osobní péče pěstouna. Soud, může svěřit dítě zájemcům o pěstounskou péči do předpěstounské péče. Její délku určí dle okolností případu a vykonává nad její úspěšností dohled. Protože soudní řízení o svěřeni dítěte do osobní péče pěstouna trvá určitou dobu, je možné ze strany žadatelů nejprve podat k soudu návrh na předběžné opatření a následně návrh na svěřeni dítěte do osobní péče pěstouna. Soud však předběžné opatření může zamítnout, pokud vyhodnotí, že dítě není ohroženo, je tudíž možné situaci, do soudního rozhodnutí řešit pomocí hostitelské péče. Sociální pracovníce dle místa trvalého bydliště dítěte může dát souhlas s propuštěním dítěte na hostitelskou návštěvu k žadatelům.

Soudním svěřením dítěte do pěstounské péče celý proces zprostředkování NRP končí. Následně jsou pěstounské rodiny po celou dobu péče o dítě v pravidelných intervalech navštěvovány sociální pracovníci OÚORP a to nejméně jednou za tři měsíce v období prvního půl roku po svěřeni dítěte, následně potom podle potřeby, nejméně však jednou za půl roku. Současně pěstouni spolupracují s doprovázející organizací, podrobněji viz. kapitola 2.3.

V závěru této kapitoly bych se ještě ráda zmínila o počáteční fázi přijetí dítěte do pěstounské rodiny, kdy nastává doba adaptace na novou situaci dítěte, ale i celé rodiny. Pro dítě může být velmi obtížné se zorientovat v novém prostředí pěstounské rodiny, přichází do prostředí, které nezná. Časté jsou případy, kdy děti vyrůstaly v dysfunkčním rodinném prostředí a následně v ústavním zařízení, které je odlišné od funkční rodiny

110 GABRIEL Z., NOVÁK T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, Praha: Grada Publishing, 2008, s. 95

111 ZEULOVÁ D., *Pěstounská péče a adopce*, Praha: Portál, 2012, s. 37

a tudíž děti nejsou připraveny na fungující rodinné prostředí.

Zezulová uvádí tři fáze, kterými procházejí děti, ale také rodiče a ostatní členové rodiny. Některé jsou zákonité, různě dlouhé a rozdílně intenzivní. U dětí se jedná o fáze:

- **Poznávání** - dítě dle svého věku a úrovně vývoje nejisté. V tomto období je užitečné zachovávat tzv. „šestinedělí“, aby si dítě mohlo zvyknout na nové prostředí, tváře, rituály a nevystavovat je většímu množství kontaktů a návštěv.
- **Uvolnění** - po určité době dítě pochopí, že toto je jeho nový domov a začne testovat jeho stabilitu, zjišťuje, kde je jeho teritorium, místo v rodině, jak pevné jsou hranice vytvořené pěstouny. Jedná se o fázi velmi náročnou a vysilující pro náhradní rodiče, protože některé děti jsou zvyklé na špatné zacházení, ničemu jinému nerozumí a naopak jiné děti se mohou chovat velmi závisle z důvodu strachu před případným dalším opuštěním.
- **Přijetí** – pozice jsou již vyjasněny, dítě ví, co může očekávat a pokud je přijímáno takové jaké je, bere i náhradní rodinu takovou, jaká je. Začínají se vytvářet citové vazby mezi jednotlivými členy rodiny.

U náhradních rodičů se jedná o následující fáze:

- **Nadšení** – nastává bezprostředně po oznámení, že pro žadatele bylo vybráno dítě. Fáze trvá různě dlouho. Často je doprovázena silnými emocemi, zejména pokud žadatelé na dítě čekali dlouhou dobu.
- **Rozčarování** – je reakcí na chování přijatého dítěte a je tím hlubší, čím hůře jsou na ni pěstouni připraveni. V tomto období začínají náhradní rodiče poznávat sami sebe v nových situacích.
- **Smíření** – náhradní rodiče se smíří s tím, že ani oni, ani jejich přijaté dítě nejsou dokonalí. Obě strany se naučí poznávat se navzájem bez nereálných očekávání a iluzí a začíná se vytvářet vztah bezpodmínečného přijetí. Důležité je respektovat také tu skutečnost, že čas, který náhradní rodiče s dítětem neprožili, nelze jednoduše zmačkat a zahodit.¹¹²

K tomu, aby pěstouni dokázali přijmout dítě takové jaké je, potřebují mu porozumět a pomáhat vytvářet jeho zdravou identitu. Klimeš uvádí, že pevný pocit identity zakotvuje

112 ZEZULOVÁ D., *Pěstounská péče a adopce*, Praha: Portál, 2012, s. 39-42

člověka ve světě, dává mu místo a smysluplný výhled do budoucna. Dále uvádí, že identita se do značné míry vytváří ze vzpomínek. Dítě musí vědět, jaká byla jeho minulost, protože od ní odvozuje další pokračování svého života.¹¹³ Pěstouni mohou využít fotografie, hračky z minulosti dítěte, rodinné příběhy, užitečnou pomůckou může být tzv. kniha života.

Dítě potřebuje vědět kým je, kam patří, což dítěti dává pocit bezpečí. Žadatelé o pěstounskou péči jsou již v průběhu procesu zprostředkování seznamování s tím, jak jsou pro přijaté děti důležité informace o rodičích, širší rodině, aby děti věděly odkud přišly apod. Pro náhradní rodiče je to jistě nelehký úkol, předat přijatému dítěti pravdivě a citlivě potřebné informace. Juráková ve své knize o pěstounství uvádí: „*Jak můžu mluvit pozitivně o někom, kdo moje dítě týral, traumatizoval, poškodil, opustil?*“ Následně si však i odpovídá: „*Čím hůř budete o rodičích mluvit, tím víc si je vaše dítě bude idealizovat a bude vám to mít za zlé.*“¹¹⁴

113 KLIMEŠ J., *Budování identity dítěte*, Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2008, s.11-18

114 JANÁKOVÁ L., *Dary se přece nevracejí*, Praha: TRITON, 2007, s. 124

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VLASTNÍ VÝZKUM

V praktické části své práce nejprve představím metodu výzkumu, kterou jsem zvolila s ohledem na charakter zkoumané problematiky – specifika rodinného prostředí v pěstounské péči, jedná se o kvalitativní výzkum.

Cílem praktické části je zmapování specifík, či změn v životě pěstounských rodin, které mohou nastat přijetím dítěte do NRP. Podrobněji také popíši dílčí cíle a výzkumné otázky, které se dotýkají čtyř oblastí pěstounských rodin – oblasti vztahů, hodnot a potřeb rodin, ekonomické a zájmové.

Dále charakterizuji organizaci výzkumu, provedeného předvýzkumu a poskytnu informace týkající se reprezentativního souboru respondentů. Využila jsem základní informace ze spisových dokumentací zúčastněných respondentů, které napomohly k získání potřebných poznatků o pěstounech, jednalo se např. o věk pěstounů, délku jejich vztahu, počet dětí vlastních i přijatých, jejich věk apod.

Dále specifikuji nástroj pro sběr dat, který jsem použila. Zvolila jsem polostrukturovaný rozhovor – interview.

V závěrečné kapitole praktické části provedu vyhodnocení, analýzu a interpretaci získaných výsledků výzkumu.

5.1 Metodika, cíle výzkumu

Ke zjištění stanovených cílů jsem využila metodu kvalitativního výzkumu. Domnívám se, že je pro hlavní cíl i dílčí cíle mé práce vhodnější než metoda kvantitativního výzkumu. Jako nástroj pro sběr dat jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor. Při osobním kontaktu s respondenty v jejich přirozeném, rodinném prostředí, lze o specifikách pěstounských rodin zjistit více informací, než např. provedeným dotazníkovým šetřením. Mým záměrem bylo také nabídnout respondentům maximální spolupráci a možnost se k dané problematice vyjádřit. Podrobněji o souboru respondentů pro výzkum i zvoleném nástroji budu hovořit v následujících kapitolách. Obsahem této kapitoly je bližší specifikování využitého kvalitativního výzkumu a v závěru kapitoly také uvedení cílů výzkumu.

Hendl uvádí, že při kvalitativním výzkumu v počáteční fázi výzkumník vybírá téma výzkumu a určí základní výzkumné otázky, které může modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat. Výzkumník vyhledává a analyzuje

jakékoliv informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, pracuje přímo v terénu. Sběr dat a jejich analýza probíhá v delším časovém úseku a probíhají současně - výzkumník provede sběr dat a jejich analýzu a podle výsledků rozhoduje, která data potřebuje. Zpráva o kvalitativním výzkumu obsahuje podrobný popis místa zkoumání, citace z rozhovorů a poznámek, které vznikaly při práci v terénu. Často se stává, že výzkumník svoje závěry probírá s účastníky výzkumu – sledovanými jedinci a jejich názory zohledňuje nebo přidává do výsledné zprávy. Dále uvádí základní charakteristiky kvalitativního výzkumu:

- Provádí se pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců. Tyto situace reflektují každodennost jedinců, skupin, společností.
- Výzkumník se snaží získat integrovaný pohled na předmět studie, na jeho kontextovou logiku a pravidla, která fungují v dané oblasti.
- Používají se relativně málo standardizované metody získávání dat. Hlavním instrumentem je výzkumník sám. Typy dat v kvalitativním výzkumu zahrnují přepisy terénních poznámek z pozorování a rozhovorů, fotografie, osobní komentáře, úřední dokumenty, vše co přibližuje všední život zkoumaných osob.
- Hlavním úkolem je objasnit, jak lidé v daném prostředí a situacích chápou to, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své aktivity a interakce.
- Data se induktivně analyzují a interpretují. Výzkumník vytváří podrobný popis toho, co pozoroval a zaznamenal.¹¹⁵

Hendl dále ve své publikaci zaznamenal definici kvalitativního výzkumu v pojetí metodologa Creswella: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“¹¹⁶

115 HENDL J., *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*, Praha: Portál, 2012, s. 48-50

116 HENDL J., *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*, Praha: Portál, 2012, s. 48

V souvislosti s bližším seznámením kvalitativního výzkumu bych ráda uvedla některé z jeho předností, ale také jeho slabé stránky. Mezi výhody může uvést:

- Získávání hloubkového popisu a vhledu při zkoumání jedince, skupiny, události. Nezůstáváme pouze na povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy.
- Výzkum probíhá v přirozeném prostředí.
- Umožňuje studovat procesy, navrhopat teorie.

Mezi nevýhody můžeme zařadit:

- Získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí. Obtíže se zobecňováním výsledků mohou vznikat z důvodu, že se pracuje s omezeným počtem jedinců a obvykle na jednom místě.
- Je vytykána jeho neprůhlednost, malá transparentnost.
- Analýza dat i jejich sběr jsou často časově náročné etapy.
- Výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi.¹¹⁷

Při stanovení cílů výzkumu v diplomové práci, bylo mým zájmem, umožnit větší náhled do prostředí pěstounských rodin, náročnosti jejich práce i jejich běžného života. Domnívám se, že zjištěné výsledky mohou přinést informace nejen pro zájemce o NRP a pěstouny, ale také pro sociální pracovníky a jejich další práci s pěstounskými rodinami. Zájemcům o NRP mohou přinést reálnější pohled na oblast pěstounské péče, její náročnost, pro pěstouny mohou být určitou zpětnou vazbou, náhledem na jejich životní postoj spojený se péčí o děti a pro sociální pracovníky bližším poznáním pěstounských rodin z pohledu rodinných vztahů a fungování rodinného prostředí.

Hlavním cílem v praktické části je podchytit specifika, či změny v životě pěstounských rodin, které mohou nastat přijetím dítěte do NRP.

V dílčích cílech jsem se zaměřila na jednotlivé oblasti života rodin:

- Zhodnocení změn v oblasti vztahů a to jak přímo v pěstounských rodinách, tak i případné změny v jejich nejbližším okolí. Např. zda se rodiny setkaly s negativní reakcí blízkého okolí z důvodu vstupu do procesu NRP, zda došlo

117 HENDL J., *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*, Praha: Portál, 2012, s. 50-51

ke změnám v rodinných vztazích přijetím dítěte.

- Zhodnocení změn v oblasti hodnot, potřeb rodin. Např. zda došlo ke změně priorit jejich hodnot přijetím dítěte, zda se změnil způsob života rodiny, zda vnímají odlišnosti v potřebách dětí biologických a přijatých, zda vnímají jako podstatné zachování vazeb dítěte na biologickou rodinu.
- Zhodnocení změn v ekonomické oblasti rodin. Např. zda z důvodu pěstounské péče došlo k ukončení pracovního poměru jednoho, případně obou pěstounů v rodině, zda vnímali větší finanční zatížení rodiny, zda považují pěstounskou péči za dostatečně finančně ohodnocenu.
- Zhodnocení změn v zájmové, volnočasové oblasti rodin. Např. zda se liší trávení volného času rodiny a jejich jednotlivých členů před a po přijetí dítěte, zda pěstouni vnímají jako přínosné povinnosti i práva, které jim vyplývají z dohod o výkonu pěstounské péče (respitní péče a vzdělávání).

Pro dílčí cíle jsem si zvolila následující výzkumné otázky:

1. Jakým způsobem ovlivnilo přijetí dítěte do pěstounské péče vztahy v rodině?
2. Mají současné změny v institutu pěstounské péče nějaký pozitivní nebo negativní přínos pro pěstounské rodiny?
3. S jakými problémy se pěstouni setkávají při výchově přijatých dětí?
4. S jakými změnami se pěstouni setkávají v oblasti hodnot a potřeb rodiny?
5. Jakým způsobem se změnila finanční situace rodiny v důsledku vykonávání pěstounské péče?
6. Jakým způsobem se změnila zájmová a volnočasová oblast u pěstounů?

Výzkumné otázky č. 1 a 2 jsou zaměřeny na dílčí cíl týkající se zhodnocení změn v oblasti vztahů, otázky č. 3 a 4 mapují oblast hodnot a potřeb rodin, otázka č. 5 je součástí dílčího cíle pro zhodnocení ekonomické oblasti a otázka č. 6 se týká posledního dílčího cíle, který je zaměřen na oblast zájmovou a volnočasovou.

5.2 Organizace výzkumu, výběr respondentů

Realizace mého výzkumu byla usnadněna tím, že pracuji na OSPOD a náplní mé práce je oblast NRP. Při jeho organizaci jsem nejprve informovala svoji nadřízenou, která mi k dané činnosti udělila souhlas. Získané výsledky budou k dispozici našemu OSPOD pro další práci s pěstounskými rodinami. Dále mohou být využity jako informační materiál pro nové sociální pracovníky, případně mohou sloužit jako podklad pro organizace, které se zabývají přípravou žadatelů o NRP i organizace, které doprovázejí pěstouny v procesu pěstounské péče.

S přípravou realizace výzkumu jsem započala v průběhu měsíce září 2014, kdy jsem sestavila jednotlivé otázky k rozhovorům. Podrobnější informace týkající se zvoleného nástroje pro sběr dat jsou obsahem další kapitoly. Následně jsem provedla předvýzkum za spolupráce 8 oslovených pěstounských rodin, které však netvořily výzkumný soubor. Řídila jsem se doporučením, které ve své publikaci uvádí Gavora. Cílem předvýzkumu je zjistit, zda zvolený výzkumný nástroj funguje, osoby rozumí instrukcím výzkumníka a jsou jim zcela jasné jednotlivé otázky uvedené v použitém nástroji.¹¹⁸

V rámci předvýzkumu jsem s pěstounskými rodinami provedla osobní rozhovory, při kterých nebyly shledány žádné nejasnosti. Otázky byly pro jednotlivé účastníky srozumitelné.

Po provedení předvýzkumu jsem si vytipovala 15 pěstounských rodin z okresu Blansko, které vytvořily výzkumný soubor. Pěstounské rodiny jsem osobně požádala o spolupráci s vysvětlením, co je důvodem mé žádosti o spolupráci a čím mohou být získané informace prospěšné. Se všemi pěstounskými rodinami jsem v dlouhodobém kontaktu a spolupracujeme. S ohledem na tuto skutečnost, byl již náš prvotní kontakt nastaven velmi pozitivně a otevřeně. Žádná s pěstounských rodin spolupráci neodmítla.

Gavora uvádí, že při kvalitativním výzkumu nelze využít náhodný výběr respondentů, ale využívá se výběr záměrný. Tento typ je potřebný proto, abychom vybrali vhodné osoby, které mají zkušenosti a vědomosti z daného prostředí. Pouze tak mohou osoby podat dostatečné informace a pravdivý obraz ze zkoumané oblasti, protože v prostředí dlouho žijí a velmi dobře ho znají. Výběr je vždy reprezentativní tzn., že osoby dobře zastupují dané prostředí.¹¹⁹

118 GAVORA P., *Úvod do pedagogického výzkumu*, Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008, s. 84

119 GAVORA P., *Úvod do pedagogického výzkumu*, Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008, s. 188

Před prvotním setkáním s respondenty jsem prostudovala obsahy jejich spisových dokumentací a zapsala si základní údaje o rodinách. Mojí snahou bylo zjistit potřebné informace o pěstounech, jejich biologických dětech a dětech svěřených do pěstounské péče. Tyto poznatky jsem využila pro komplexnější charakteristiku jednotlivých pěstounských rodin. Ze spisových dokumentací jsem zjišťovala informace týkající se:

- Pěstounů – věk, délka manželství, bydlení, zaměstnání.
- Děti – počet vlastních i přijatých dětí, jejich věk, pohlaví, délka trvání pěstounské péče a to od přijetí prvního dítěte.

Využití informací ze spisových dokumentací oslovených pěstounských rodin jsem taktéž konzultovala jak se svojí nadřízenou, tak s jednotlivými respondenty. Uvedla jsem, že nebudu využívat žádná osobní data, z důvodu zachování anonymity pěstounských rodin. Respondenti i moje nadřízená s využitím údajů souhlasili.

Domnívám se, že příprava základních údajů o jednotlivých pěstounských rodinách byla prospěšná. Pro moji osobu byla přínosem pro lepší orientaci o jednotlivých respondentech. Znalost některých údajů také dobře působila při osobním setkání s pěstouny, kdy jsem při rozhovorech, bez nahlížení do záznamů, uváděla např. délku jejich manželství, nebo dobu, po kterou pečují o svěřené dítě apod. Vnímám, že příprava byla pro realizaci výzkumu důležitá a přínosná.

Pro přehlednost uvádím tabulky s výše zmíněnými základními informacemi o pěstounských rodinách.

Tabulka č. 4 Základní informace o vlastních i přijatých dětech v pěstounských rodinách

Pěstounská rodina	Počet dětí		Věk a pohlaví dětí		Délka PP
	vlastní	v PP	vlastní	v PP	
Rodina č. 1	0	1	-	11 let, chlapec	2 roky
Rodina č. 2	3	1	40 let, muž 38 let, žena 27 let, žena	17 let, dívka	8 roků
Rodina č. 3	1	1	† 48 let, žena	17 let, chlapec	4 roky
Rodina č. 4	1	1	31 let, žena	9 let, dívka	6 roků
Rodina č. 5	0	1	-	16 let, chlapec	6 roků
Rodina č. 6	3	1	24 let, žena 22 let, muž 16 let, chlapec	10 let, dívka	6 roků
Rodina č. 7	4	1	24 let, muž 22 let, žena 14 let, dívka 8 let, dívka	5 let, chlapec	2 roky
Rodina č. 8	2	3	46 let, žena 45 let, žena	23 let, muž 19 let, žena 17 let, dívka	8 roků
Rodina č. 9	3	1	25 let, muž 23 let, žena 15 let, chlapec	5 let, dívka	4 roky
Rodina č. 10	2	1	40 let, muž 36 let, muž	17 let, dívka	7 roků
Rodina č. 11	1	1	11 let, chlapec	9 let, chlapec	5 roků
Rodina č. 12	3	1	10 let, chlapec 7 let, chlapec 1 rok, chlapec	4 roky, dívka	2 roky
Rodina č. 13	0	1	-	14 let, dívka	9 roků
Rodina č. 14	2	1	42 let, žena 38 let, žena	17 let, chlapec	7 roků
Rodina č. 15	3	1	5 let, chlapec 2 roky, dívka 2 roky, dívka	16 let, chlapec	6 roků

Tabulka č. 5 Základní informace o pěstunech

Pěstouni	Věk	Délka manželství	Bydlení	Zaměstnání	
				původní	současné
Pěstounka 1	32	2 roky	vlastní RD 5+1	učitelka	učitelka
Pěstounka 2	59	30 let	vlastní RD 4+1	úřednice	úřednice
Pěstoun 2	60			kazatel	kazatel
Pěstounka 3	71	35 let	vlastní RD 4+1	OSVČ	důchodkyně
Pěstoun 3	66			OSVČ	důchodce
Pěstounka 4	52	31 let	vlastní RD 4+1	fakturantka	fakturantka
Pěstoun 4	60			evidence ÚP	pěstoun
Pěstoun 5, vdovec	49	22 let	vlastní byt 2+1	truhlář	truhlář
Pěstounka 6	44	25 let	vlastní RD 5+1	vychovatelka	vychovatelka
Pěstoun 6	52			OSVČ	OSVČ
Pěstounka 7	40	24 let	vlastní RD 4+1	žena v domácnosti	pěstounka
Pěstounka 8, vdova	68	28 let	vlastní byt 3+1	zdravotnice	důchodkyně
Pěstounka 9	49	20 let	vlastní RD 4+1	OSVČ	evidence na ÚP
Pěstoun 9	53			technik	pěstoun
Pěstounka 10	65	40 let	vlastní byt 2+1	důchodkyně	důchodkyně
Pěstoun 10	67			invalidní důchodce	důchodce
Pěstounka 11	41	20 let	vlastní RD 5+1	učitelka	učitelka
Pěstoun 11	46			TH pracovník	TH pracovník
Pěstounka 12	37	13 let	vlastní RD 5+1	učitelka	MD
Pěstoun 12	36			ostraha věznice	ostraha věznice
Pěstounka 13	49	29 let	vlastní RD 3+1	jeřábnice	jeřábnice
Pěstoun 13	51			jeřábník	jeřábník
Pěstounka 14, vdova	67	37 let	vlastní RD 5+1	prodavačka	důchodkyně
Pěstounka 15	29	9 let	vlastní RD 5+1	zdravotní sestra	MD
Pěstoun 15	43			OSVČ	OSVČ

5.3 Vlastní výzkum, polostrukturované rozhovory

Jako nástroj pro sběr dat jsem se rozhodla použít polostrukturovaný rozhovor neboli interview. Gavora uvádí, že: „*Interview je výzkumná metoda, která umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlubší proniknutí do motivů a postojů respondentů. U interview můžeme sledovat i některé vnější reakce respondenta a podle nich potom pohotově usměrňovat další průběh kladení otázek.*“¹²⁰

Chráska vnímá jako velkou výhodu rozhovoru navázání osobního kontaktu mezi výzkumníkem a respondentem. Jeho úspěšnost je z velké části závislá na schopnosti výzkumníka navázat přátelský vztah k respondentovi a na vytvoření příjemné atmosféry. Dále ve své publikaci uvádí nejdůležitější pravidla pro realizaci rozhovoru:

- Vždy by měl být vytvořen dostatečný časový prostor. Při rozhovoru by neměli být přítomni účastníci, kterých se netýká a měl by probíhat v přirozeném prostředí.
- Doporučuje se začínat rozhovor nejobecnějšími otázkami, které respondenta uvedou do problematiky.
- Je třeba vytvářet podmínky pro navázání kontaktu se zkoumanou osobou – projevení přiměřeného zájmu o výpovědi, taktnost tazatele, důležité je také jeho vystupování během rozhovoru, úprava zevnějšku apod.
- Velký význam má přesné zaznamenání průběhu rozhovoru. Může být vytvořen písemný záznam přímo v průběhu rozhovoru, je zde však riziko obtížnějšího navazování kontaktu a vytvoření nepříznivé atmosféry. Pro záznam rozhovoru je možno použít také technické prostředky (např. diktafon). Používání těchto zařízení je pro většinu respondentů běžné, tudíž rušivý vliv na průběh celého rozhovoru nebývá velký. Je však nutné, aby dal respondent k nahrávání souhlas.¹²¹

Mezi nevýhody interview řadí Hendl zejména jeho časovou náročnost a to, že přítomnost výzkumníka může vést ke zkreslení dat. Nevýhodou může být i ta skutečnost, že ne všichni lidé dokáží správně formulovat svoje názory při osobním kontaktu a může jim více vyhovovat sdělování potřebných informací písemnou formou.¹²²

120 GAVORA P., *Úvod do pedagogického výzkumu*, Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008, s. 138

121 CHRÁSKA M., *Metody pedagogického výzkumu, Základy kvantitativního výzkumu*, Praha: Grada Publishing, 2007, s. 182-184

122 HENDL J., *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*, Praha: Portál, 2012, s. 162

Rozhovory v rámci vlastního výzkumu jsem provedla v průběhu měsíců října a listopadu 2014. U všech oslovených pěstounských rodin jsme se dohodli, že je za účelem provedení rozhovoru navštívím v jejich domácnostech a to ve večerních hodinách, abychom měli dostatečný časový prostor. V některých případech byly přítomny děti pěstounů, které však nebyly přímými účastníky rozhovorů, věnovaly se svým zálibám. Vždy jsem na začátku setkání s jednotlivými pěstounskými rodinami návštěvu začala neformálně, aby mohly odeznít případné první rozpaky ze setkání. Následně jsem pěstouny seznámila s důvody návštěvy – kde studuji, proč výzkum provádím a čím může být prospěšný. Taktéž jsem je ujistila, že nebudou uváděna jejich osobní data a bude zajištěna anonymita. Následně jsme přešli v konverzaci k připraveným otázkám. Otázky byly formulovány jako otevřené, z důvodu dát respondentům větší možnost k vyjádření. Rozhovory jsem se snažila vést citlivě tak, abych obdržela potřebné odpovědi na všechny připravené otázky. Celé rozhovory jsem nahrávala na diktafon a později je doslovně přepsala a uspořádala. Délka rozhovorů byla vždy v rozsahu 60 – 90 minut. Respondenti byli o nahrávání rozhovorů informováni, dali souhlas k nahrávání i následnému doslovnému přepisu znění rozhovorů.

Během rozhovorů jsem pokládala následující otázky:

1. Setkali jste se s negativní reakcí okolí v souvislosti s přijetím dítěte do pěstounské péče?
2. Změnily se Vaše rodinné vztahy po přijetí dítěte?
3. Jaký je Váš názor na profesionalizaci pěstounské péče?
4. Jak hodnotíte spolupráci s odborníky v průběhu pěstounské péče – při procesu zprostředkování i následné doprovázení Vaší rodiny?
5. Domníváte se, že potřeby dětí v NRP jsou odlišné od potřeb „běžných“ dětí?
6. Změnil se Váš pohled na výchovu přijetím dítěte do pěstounské péče?
7. Vnímáte jako důležité a podstatné zachování vazeb dítěte na biologickou rodinu?
8. Změnil se způsob života Vaší rodiny (Vaše potřeby) přijetím dítěte do pěstounské péče?
9. Došlo ke změně priorit Vašich hodnot po přijetí dítěte do pěstounské péče?
10. Ovlivnilo přijetí dítěte možnost Vašeho pracovního uplatnění?
11. Domníváte se, že je pěstounská péče dostatečně finančně ohodnocena?
12. Považujete materiální zabezpečení Vaší pěstounské rodiny za dostačující?
13. Jak jste trávili volný čas před přijetím dítěte a po jeho přijetí?
14. Vnímáte jako přínosné možnost využití respitní péče a vzdělávání pěstounů?

Hlavním cílem mé práce je podchytit specifika, či změny v životě pěstounských rodin, které mohou nastat přijetím dítěte do NRP. Jednotlivé otázky rozhovoru jsem formulovala tak, abych získala potřebné odpovědi k výzkumným otázkám, dílčím cílům a hlavnímu cíli:

Otázky č. 1 – 4 jsou zaměřeny na oblast vztahů v pěstounských rodinách a vztahují se k výzkumným otázkám č. 1 a 2.

Otázky č. 5 – 9 jsou zaměřeny na oblast hodnot a potřeb pěstounských rodin a vztahují se k výzkumným otázkám č. 3 a 4.

Otázky č. 10 – 12 jsou zaměřeny na ekonomickou oblast pěstounských rodin a vztahují se k výzkumné otázce č. 5.

Otázky č. 13 -14 jsou zaměřeny na zájmovou, volnočasovou oblast pěstounských rodin a vztahují se k výzkumné otázce č. 6.

Následně uvádím plné znění některých rozhovorů. Zbývající rozhovory jsou obsahem příloh (přílohy P II – P IIX) a jsou taktéž uvedeny v doslovném znění. Rozhovory jsou očíslovány (č. 1 – 15) a jsou seřazeny dle tabulky č. 4 (na str. 70), ve které jsou uvedeny základní údaje jednotlivých pěstounských rodin. Pěstounské rodině č.1 v tabulce odpovídá znění rozhovoru č. 1, k pěstounské rodině č. 2 náleží obsah rozhovoru č. 2 atd.

Rozhovor č. 5:

1. S negativní reakcí jsem se nasetkal, právě naopak. Každý rozumný člověk ví, že dítě je darem.
2. Ne. Měl jsem to štěstí, že dítě širší rodina přijala, jako by do ní patřilo od narození.
3. Pozitivní. Ale zejména se domnívám, že by celý proces měl být individuální. Vždy by mělo jít hlavně o pochopení a vcítění se do konkrétního dítěte, jeho situace a řešení.
4. V mém případě byl přístup a snaha maximální. Někdy je však těžké z pohledu pěstouna čekat na „výsledky“...zejména přijetí dítěte. S odstupem času vnímám, že některé věci bylo potřeba důkladně zvážit, přezkoumat, nic neuspěchat (např. proces přípravy pěstounů).
5. Ano. Myslím si, že přijaté děti mají jiný pohled na věci kolem sebe, na svoje vlastní potřeby. Je třeba utvářet jim jiné, důslednější hranice, vedení, připomínat priority.
6. Určitě ano a to zejména s přibývajícím věkem svěřeného dítěte. Zejména období puberty je velmi problematické.
7. Rozhodně ano, ale jen okrajově. Domnívám se, že je pro dítě hodně těžké „silné propojení“ biologické a pěstounské rodiny.
8. Rozhodně ano. Každý rodič přehodnotí priority a celý svůj život pro spokojenost a potřeby dítěte.

9. Ano a nelituji ničeho. Musel jsem přizpůsobit svoje zaměstnání, trávení času, ale dělal jsem to rád.
10. Částečně. Mohl jsem zůstat ve svém zaměstnání, ale jak jsem již zmínil v předchozí otázce, musel jsem si upravit pracovní dobu. Měl jsem štěstí, že mi zaměstnavatel vyšel ve všem vstříc.
11. Myslím si, že to není vůbec o finančním ohodnocení, ale je dostatečně ohodnocena.
12. Jsem přesvědčen, že v mém případě je materiální zabezpečení dostačující.
13. Před přijetím dítěte jsem podnikal, cestoval, měl jsem různé volnočasové aktivity. Po přijetí dítěte jsem vše podřídil dítěti a jeho potřebám. Zejména jsem se snažil o vzájemnou komunikaci, předávání zkušeností, společné výlety a aktivity.
14. Ano. Já sám jsem tuto možnost v počátku pěstounské péče neměl, bylo to škoda. Postrádal jsem názory, rady a postřehy ostatních, které bych mohl ve své situaci a při řešení problémů využít. Respitní péče je přínosem pro mne (odpočinek) i svěřené dítě.

Rozhovor č. 9:

1. Ano setkali. Bylo to jednak v souvislosti s přijetím dítěte do pěstounské péče, jednak s ohledem na jeho zdravotní handicap. Jednalo se vesměs o názory spolupracovníků ze zaměstnání. Zarazil nás také nezáměr obce, starosty a zastupitelstva, které jsme opakovaně zvali na návštěvy, vše bez odezvy.
2. Ano změnilo. Přijetí dítěte byla z počátku velmi zatěžkávací zkouška, starost o přijaté dítě nám oběma zabíral maximum našeho času a na naše biologické děti zbývalo málo času. Postupně se však všichni členové rodiny s přijetím dítěte vyrovnali pozitivně. Vtahy fungují velmi dobře.
3. Náš názor na profesionalizaci se s přibývajícimi informacemi liší. Domníváme se, že je to velmi vhodné řešení zejména pro malé děti. Co se týče starších dětí, nejsme si jisti, zda je tato metoda vhodná. Dítě má za sebou určitou historii, hledá v životě záchytný bod, pokud jej najde u pěstounů na přechodnou dobu, následně odejde do další pěstounské rodiny, kde se péče nepodaří, to vše pak může vést k nedůvěře v dospělé, zklamání... Negativní případy jsme zaznamenali v USA, kde děti takto „cestovaly“ po rodinách a celé své dětství procházely různými rodinami, bez citových vazeb.
4. Spolupráci s odborníky hodnotíme velmi kladně.
5. Potřeby přijatých dětí se samozřejmě liší. U našeho přijatého dítěte jsme vyzorovali potřebný čas, kdy se postupně adaptovalo do naší rodiny (cca 2 roky), ještě dnes se u něj setkáváme s tím, že se ujišťuje zejména o našich citových vazbách vůči sobě.

6. Ano, hlavně získáváním nových poznatků na vzdělávání pěstounů, které aplikujeme i na vlastní děti.
7. Ano. V našem případě jde o pozitivní vztah s rodiči biologické matky přijatého dítěte, kteří se o něj zajímají. Jsme také v přátelském kontaktu se sourozencem našeho přijatého dítěte, který je v adoptivní rodině a vzájemně se navštěvujeme.
8. Ano a to zásadním způsobem. Důvodem je zdravotní handicap přijatého dítěte. Přizpůsobit se museli všichni členové rodiny, chápou to. V současné době není možné podnikat celodenní a vícedenní pobyty mimo domov. Nepřipadá v úvahu také např. zahraniční dovolená.
9. Ano, rozhodně se nám priority změnila a to jak v pohledu na běžný rodinný život, kdy si více vážíme rodinného zázemí, tak v otázce duchovního pohledu.
10. Určitě. Přijaté dítě vyžaduje nepřetržitou péči jednoho z pěstounů (v našem případě manžela), což je fyzicky i psychicky náročné. Je tudíž potřebná pomoc i podpora druhého partnera. V našem případě to znamenalo změnu zaměstnání u manželky na méně časově náročné zaměstnání, s čímž samozřejmě souviselo i nižší finanční ohodnocení.
11. Nemůžeme posoudit finanční ohodnocení běžné pěstounské rodiny. Vzhledem k těžkému zdravotnímu handicapu našeho dítěte, kdy je nutná celodenní i celonoční péče o něj, je v tomto případě finanční ohodnocení nedostatečné. Často je nutné s dítětem jezdit do 35km vzdálené dětské nemocnice, ale na provoz a náklady vozidla finanční nárok nemáme. Pro zvýšené potřeby dítěte jsme nuceni hledat sponzory (např. opravy vozidla, pořízení sušičky apod.).
12. V současné době ne, protože jeden z nás pěstounů zůstává bez příjmu na úřadu práce.
13. V našem případě jsme volný čas trávili nejvíce rekonstrukcí našeho domu a realizací koníčků. Nyní je to samozřejmě omezené vzhledem k péči o přijaté dítě.
14. Respitivní péči jsme zatím nevyužívali. Vzdělávání pěstounů vnímáme jako přínosné. Získané poznatky využíváme v běžném životě a ve výchově našich dětí.

Rozhovor č. 10:

1. Setkali jsme se s pozitivními i negativními reakcemi. Lidé v našem bydlišti nám moc fandili. Horší už to bylo v rodině. Rodina manžela nás napadala, že bereme matce dítě apod.
2. Rodinné vztahy se změnila. Vzali jsme si do péče dítě (vnouče) o které pečoval náš syn, ale nebylo to jeho biologické dítě. Následně se syn znovu oženil a jeho manželka celou situaci nesla velmi negativně, což poznamenalo naše vztahy se synem, ale také vztah syna

a svěřeného dítěte. Až nyní po několika letech se postupně tyto vztahy upravují k lepšímu, jsme za to velmi rádi.

3. Myslíme, že by profesionální pěstounská péče mohla být krokem správným směrem, i když panují obavy, aby nebyla tato péče vykonávána pro peníze. Zastáváme však názor, že by dítěti mělo být určitě lépe v rodině – i náhradní, než v dětském domově.

4. Spolupráce s odborníky byla a je dobrá, vždy se nám snažili poradit, poskytnout pomoc.

5. Děti v NRP mají odlišné potřeby. Potřebují více lásky a porozumění. Mají narušené vazby s biologickými rodiči a pěstouni mají někdy hodně těžký úkol, aby to změnili.

6. Ano změnil. Jsme generace, která se narodila po válce, vychovávali jsme své děti jinak, než se vychovávají děti dnes. Někdy je pro nás těžké, přijímat nové výchovné způsoby. Dnes se prosazuje demokratická výchova, která dle nás není vždy ku prospěchu dítěte.

7. Pro dítě by jistě bylo prospěšné zachování kontaktů i to, aby pěstouni s biologickými rodiči dobře vycházeli. Což ale není moc časté. Rodiče, kterým byly děti odebrány, to často berou jako křivdu, nepřiznají si svoje selhání při výchově a péči o dítě. Máme své zkušenosti, vztah biologické matky a našeho vnoučete je špatný. A nám i dítěti se s tím nežije lehce.

8. Způsob života se nám přijetím vnoučete moc nezměnil, bývalo u nás často už v době před jeho přijetím.

9. Prioritou bylo vždy vnouče, vzhledem k tomu, že v době přijetí bylo jediným našim vnoučetem v rodině.

10. Ne. Péči o vnouče převzala manželka, která v té době byla v předčasném důchodu. Pěstounská péče se pro nás oba stala naplněním našeho života. Kdybychom neměli v péči vnouče nepoznali bychom mnoho zajímavých a báječných lidí a velkou lásku našeho vnoučete – koně.

11. Vzhledem k tomu, že oba máme finanční zajištění ze starobních důchodů, vnímáme finanční ohodnocení pěstounské péče jako dostatečné „přilepšení“ našeho finančního rozpočtu. Pokud by to však mělo být jediné finanční zajištění rodiny, pak by to dostačující nebylo.

12. Čím je dítě starší, tím jsou jeho potřeby větší (jídlo, oblečení, zájmy, studium, školné apod.) to vše se odráží ve financích rodiny. Vše jsme vždy zvládli, ale na některé zájmy vnoučete (letní tábory a jiné volnočasové aktivity) jsme museli vždy myslet dopředu a finanční částku šetřit. Finanční situace naší rodiny je dobrá, ale uvítali jsme v posledních letech finanční příspěvky v rámci respitní péče pro pěstouny (úhrada letního tábora pro vnouče).

13. Stejně. Stále se snažíme co nejvíce času trávit společně při společných aktivitách – výlety, pobyty u koní, jezdíme na chatu...

14. Využití respitní péče je přínosem. Je větší možnost zajistit pro dítě volnočasové aktivity, které pro nás byly jinak finančně nákladné. Vzdělávání jsme z počátku nevnímali moc pozitivně, ale bylo to způsobeno zejména tím, že jsme si museli nalézt vhodnou formu školení, která nám nyní vyhovují. Celkově vzdělávání vnímáme jako přínosné. Pro nás byla škoda, že jsme jím nemohli procházet už v počátku naší pěstounské péče. Získáváme rady, tipy. Co nás nejvíce obohacuje (zejména pěstounku) jsou, ale zejména setkání s ostatními pěstouny – výměna zkušeností, zážitků s dětmi, povídání o tom, jak ostatní pěstouni řeší své problémy.

Rozhovor č. 12:

1. Když jsme zvažovali vstup do pěstounské péče, obávali jsme se zejména negativních reakcí ze strany rodiny. Velice nás překvapilo, když nás celá rodina spíše posouvala vpřed, abychom pěstounskou péči uskutečnili. Co se týká širšího okolí, také nebyla žádná negativní reakce. Většinou se lidé z okolí divili, že rodina s vlastními dětmi, chce přijmout dítě do pěstounské péče. Zažívali jsme spíše velkou podporu a obdiv, že nemáme strach pěstounskou péči uskutečnit.

2. Naše rodina se přijetím dítěte nezměnila. Vzhledem k bezproblémovosti přijatého dítěte, jeho příchod rodinu nijak „neohrozil“. Naše vztahy jsou nadále standardní, tak jak byly nastaveny.

3. Co se týče profesionalizace pěstounské péče nemáme na ni příliš dobrý názor. Domníváme se, že nemá pro dítě lepší přínos, než když dítě čeká na dlouhodobé pěstouny či adoptivní rodiče v dětském domově. Malé děti velmi rychle naváží kontakt na pečující osobu (profesionální pěstouny), kteří ho po několika měsících péče předají cizím lidem. Pro dítě to musí být traumatizující zážitek, je to odtržení od někoho v koho mělo důvěru. Starší děti, ty hledají lásku a někoho, na koho se přimknou a kdo bude jen jejich. Dítě se dostane do rodiny profesionálních pěstounů, začne prožívat pěkné chvíle, jenže po roce soužití musí putovat dál. Jak potom může zase milovat, když ho přesouvají od jedné rodiny k druhé, takové dítě pak musí mít mnohem větší problém se navázat, než dítě z dětského domova. S péčí profesionálních pěstounů bychom souhlasili pouze i novorozenech dětí.

4. Spolupráci s odborníky hodnotíme pozitivně.

5. Děti v NRP na rozdíl od ostatních dětí potřebují více lásky, v tom smyslu – ukazování lásky k nim. Mají potřebu vědět a být ujišťovány, že jsou pro nás vším a že je nikdy

neopustíme. Domníváme se, že to jsou pro ně základní priority života.

6. Nedomníváme se, že by se k dětem v NRP mělo výchovně přistupovat jinak, než k ostatním dětem. My vychováváme přijaté dítě stejným způsobem jako naše biologické děti. Jsme zastánci dodržování pravidel, ve výchově využíváme odměny a tresty.

7. V našem případě dochází ke kontaktům s biologickými rodiči a ze setkávání máme zatím rozpolcené pocity. Přijaté dítě je ještě malé, domníváme se, že nechápe význam setkávání, o biologických rodičích nehovoří, pokud mu je sami nepřipomeneme. Nedomníváme se, že z kontaktů dítě pozná jací jeho rodiče opravdu jsou. Při setkávání se rodiče na dítě jen usmívají, hrají si s ním. Rodiče se ukazují pouze v pozitivním slova smyslu. Dítě si pak může myslet, že jsou naprosto skvělí a potom více nechápat, proč v životě nemohlo vyrůstat s nimi. Co se týče kontaktů dítěte s biologickou rodinou, mělo by to být nastaveno podle dětí nikoliv podle přání rodičů. Domníváme se, že by rodiče v této otázce neměli mít větší práva, jak dítě samotné. Mělo by se vždy přihlížet pouze k přání dítěte. Možná by také stačilo, aby dítě mělo fotky a popis rodičů u pěstounů nebo sociálních pracovníků, či psychologa a kdykoliv by chtělo získat informace, dozvědět by se je.

8. Naše potřeby se příliš nezměnily. Museli jsme pouze koupit větší automobil a protože jsme chtěli více prostoru pro děti, přestěhovali jsme se do rodinného domu, ale jeho koupě nebyla přímo způsobena přijetím dítěte, o této možnosti jsme již dlouho přemýšleli.

9. Ke změně priorit nedošlo.

10. Přijetí dítěte zásadním způsobem neovlivnilo naše zaměstnání. Manžel nadále pracuje, já jsem v současné době na mateřské dovolené s našim nejmladším synem a po jejím ukončení plánuji návrat do zaměstnání.

11. Je dostačující.

12. Naše materiální zabezpečení je naprosto průměrné. Žijeme jako většina rodin. Nemáme žádné materiální nedostatky.

13. Trávení volného času se nezměnilo, přijaté dítě jsme zapojili do aktivit, které jsme podnikali se svými dětmi – výlety, sportování, dovolené.

14. Respitní péči s ohledem na nízký věk přijatého dítěte zatím nevyužíváme. Vzdělávání pěstounů hodnotíme negativně. Nepřináší nám žádné nové informace. Domníváme se, že pokud mají pěstouni problémy ve výchově dítěte či v jiných otázkách, mají možnost se dotazovat u odborníků osobně a nemusejí každý rok absolvovat desítky hodin vzdělávání, na jehož účast často musejí čerpat dovolenou ze svých zaměstnání.

Tyto vynaložené finanční prostředky by se mohly lépe využít například na potřeby pěstounských rodin, které pečují o děti se zdravotním handicapem.

5.4 Vyhodnocení, analýza a interpretace získaných výsledků výzkumu

Při analýze a vyhodnocení dat získaných z obsahů polostrukturovaných rozhovorů s 15 pěstounskými rodinami z okresu Blansko jsem postupovala podle jednotlivých výzkumných otázek a k nim se vztahujících otázek sestavených v rozhovorech. Za každou výzkumnou otázku jsem připojila interpretaci získaných výsledků výzkumu. Analýzou odpovědí jsem zjišťovala, zda přijetí dítěte (dětí) do pěstounské péče má vliv na rodinná prostředí oslovených pěstounských rodin, zda se tato rodinná prostředí v některých oblastech shodují, nebo naopak, zda jsou některé oblasti pro oslovené rodiny jedinečné. Získané výsledky výzkumu mají pouze orientační charakter a nelze je vzhledem k velikosti výzkumného souboru zobecnit na celou oblast týkající se pěstounské péče a pěstounských rodin.

Hlavním cílem bylo podchytit specifika, či změny v životě pěstounských rodin, které mohou nastat přijetím dítěte do NRP. V dílčích cílech jsem se zaměřila na jednotlivé oblasti života pěstounských rodin:

1. Zhodnocení změn v oblasti vztahů a to jak přímo v pěstounských rodinách, tak i zhodnocení případných změn v jejich nejbližším okolí.
2. Zhodnocení změn v oblasti hodnot, potřeb pěstounských rodin.
3. Zhodnocení změn v ekonomickém zabezpečení pěstounských rodin.
4. Zhodnocení změn v zájmové, volnočasové oblasti pěstounských rodin.

Dílčí cíl č. 1 - Zhodnocení změn v oblasti vztahů pěstounských rodin (výzkumná otázka č. 1 a 2):

Výzkumná otázka č. 1: Jakým způsobem ovlivnilo přijetí dítěte do pěstounské péče vztahy v rodině?

K této výzkumné otázce se vztahují sestavené otázky č. 1 a č. 2 z rozhovorů:

Otázka č. 1: Setkali jste se s negativní reakcí okolí v souvislosti s přijetím dítěte do pěstounské péče?

Většina respondentů (11 pěstounských rodin), tj. 73 %, uvedlo, že se s negativní reakcí

okolí nesetkalo. Pokud došlo k reakci okolí byla pouze pozitivní.

Naopak 4 pěstounské rodiny, tj. 27%, zaznamenaly negativní reakci okolí. Dvě rodiny se setkaly s negativní reakcí v rámci vlastní rodiny. Další dvě rodiny ze strany širšího okolí.

Otázka č. 2: Změnily se Vaše rodinné vztahy po přijetí dítěte?

V rámci této otázky 9 pěstounských rodin, tj. 60 %, odpovědělo, že nedošlo ke změnám rodinných vztahů. Jejich vztahy zůstaly i po přijetí dítěte stejné. Dalších 6 pěstounských rodin, tj. 40 %, uvedlo, že došlo ke změnám vztahů. Ve dvou případech došlo k pozitivní změně vztahů, ve dvou případech k negativní změně a dvě pěstounské rodiny nehodnotily změnu vztahů ve smyslu pozitivních či negativních změn.

Interpretace výzkumné otázky č. 1:

Výzkumná otázka byla zaměřena na zjištění, zda ovlivnilo přijetí dítěte do pěstounské péče vztahy v rodině. V rámci této výzkumné otázky bylo zjištěno, že většina respondentů se setkávala při přijetí dítěte s pozitivními reakcemi okolí a to zejména v rámci svých rodin, které je v jejich záměru přijmout dítě do NRP podporovaly. Toto zjištění vnímám jako pozitivní v rámci komunikace pěstounských rodin, kdy je zřejmé, že členové rodin mají stejné, či podobné názory, postoje, které společně sdílejí a širší rodina je pro ně oporou. Dvě pěstounské rodiny zaznamenaly negativní reakci přímo v rámci své rodiny. U jedné z rodin bylo důvodem to, že svěřené dítě byl sourozenec pěstounky, což způsobilo negativní reakci ze strany rodičů pěstounky, kteří těžce nesli vlastní selhání v péči a následně svěřeni jejich nejmladšího dítěte do péče staršího sourozence. Druhá pěstounská rodina se setkala s negativní reakcí rodiny pěstouna, která je napadala, že berou matce dítě. Tato pěstounská rodina do své péče přijala dítě, o které dříve pečoval jejich syn, který nebyl biologickým otcem dítěte, ale žil společně s jeho matkou. Další dvě pěstounské rodiny zaznamenaly negativní reakci ze strany širšího okolí – v jednom případě od spolupracovníků ze zaměstnání, v druhém případě to byly negativní reakce okolí na chování přijatého dítěte v průběhu pěstounské péče. V těchto případech vnímám náročnost situací rodin a nutnost jejich podpory, aby se s reakcí dokázaly co nejlépe vypořádat a nebyly dlouhodobě vystaveny těmto negativním vlivům.

Ze získaných dat dále vyplývá ta skutečnost, že ve větším množství pěstounských rodin nedošlo ke změnám rodinných vztahů přijetím dítěte. Své vztahy respondenti popisovali i po přijetí dítěte jako stabilní, funkční. Přijetí dítěte vztahy nezměnilo, spíše je citově

obohatilo, naplnilo. Dvě pěstounské rodiny hovořily o zhoršení rodinných vztahů. V jednom případě to byla negativní změna vztahů syna a pěstounů, ve druhém zhoršení vztahů se členy rodiny pěstounky. Zde vnímám jako důležité uvést, že v obou případech se jednalo o příbuzenskou pěstounskou péči. V těchto případech považuji za důležité vzniklou situaci řešit a to buď samotnými členy rodiny, nebo pokud je situace pro ně samotné náročná, využít pomoc odborníků v NRP. V jednom případě pěstouni vnímali přijetí dítěte jako zatěžkávací zkoušku pro všechny členy rodiny a to zejména z důvodu, že přijali do rodiny zdravotně handicapované dítě. Ve druhém případě došlo ke změnám vztahů přijetím dítěte v tom smyslu, že vše zcela podřídili potřebám dítěte. V obou těchto případech však pěstouni nehodnotili změnu ve smyslu negativním či pozitivním. Dvě pěstounské rodiny naopak uvedly, že došlo ke zlepšení vztahů v rámci jejich rodin – větší vzájemná pomoc všech členů rodiny a ve druhém případě zlepšení vztahů v rámci širší rodiny a to zejména v komunikaci se členy rodiny pěstouna.

Výzkumná otázka č. 2: Mají současné změny v institutu pěstounské péče nějaký pozitivní nebo negativní přínos pro pěstounské rodiny?

K této výzkumné otázce se vztahují sestavené otázky č. 3 a č. 4 z rozhovorů:

Otázka č. 3: Jaký je Váš názor na profesionalizaci pěstounské péče?

Ve většině případů (10 pěstounských rodin), tj. 67 %, se pěstouni vyjádřili kladně k profesionalizaci pěstounské péče. Druhou menší skupinu vytvořily 4 pěstounské rodiny, tj. 27 %, které zastávají názor, že profesionalizace pěstounské péče má pozitivní význam pro malé děti. Pouze jedna pěstounská rodina, tj. 6 %, neměla k dané problematice vyhraněný názor.

Otázka č. 4: Jak hodnotíte spolupráci s odborníky v průběhu pěstounské péče – při procesu zprostředkování i následné doprovázení Vaší rodiny?

Na tuto položenou otázku odpovědělo všech 15 pěstounských rodin, tj. 100 %, kladně.

Interpretace výzkumné otázky č. 2:

Výzkumná otázka byla zaměřena na zjištění, zda mají současné změny institutu pěstounské péče nějaký pozitivní nebo negativní přínos pro pěstounské rodiny. V rámci této výzkumné otázky bylo zjištěno, že pouze jedna pěstounská rodina k profesionalizaci pěstounské péče nemá jasný postoj. Ostatní respondenti vyjádřili k dané problematice kladný postoj. Většina rodin vnímá profesionalizaci pěstounské péče jako přínosnou

a to pro všechny věkové kategorie dětí. Jako důvod uváděli např. to, že je pro dítě lepší, aby vyrůstalo v náhradní profesionální rodině, než aby zůstávalo v ústavní péči. Zbývající 4 pěstounské rodiny taktéž vyjádřili kladný postoj k profesionalizaci pěstounské péče s tím, že má pozitivní význam zejména pro malé děti. U větších dětí však vnímali rizika, např. v navázání vztahu mezi dítětem a pěstounem. Dítě má za sebou určitou historii, hledá v životě záchytný bod, pokud jej najde u pěstounů na přechodnou dobu a následně odejde do další pěstounské rodiny, kde se péče nepodaří, to vše pak může vést k nedůvěře v dospělé, zklamání.

Respondenti dále hodnotili spolupráci s odborníky v průběhu pěstounské péče – při procesu zprostředkování i následném doprovázení svých pěstounských rodin. Všechny pěstounské rodiny vnímaly spolupráci pozitivně, byly s ní spokojeny, přístup odborníků byl na dobré úrovni.

Dílčí cíl č. 2 - Zhodnocení změn v oblasti hodnot, potřeb pěstounských rodin (výzkumná otázka č. 3 a 4):

Výzkumná otázka č. 3: S jakými problémy se pěstouni setkávají při výchově přijatých dětí?

K této výzkumné otázce se vztahují sestavené otázky č. 5, č. 6 a č. 7 z rozhovorů:

Otázka č. 5: Domníváte se, že potřeby dětí v NRP jsou odlišné od potřeb „běžných“ dětí?

Na tuto otázku 10 pěstounských rodin, tj. 67 %, odpovědělo, že vnímají odlišnost potřeb dětí v NRP. Naopak 5 pěstounských rodin, tj. 33 %, uvedlo, že potřeby dětí v NRP jsou shodné s potřebami „běžných“ dětí.

Otázka č. 6: Změnil se Váš pohled na výchovu přijetím dítěte do pěstounské péče?

Pohled na výchovu se změnil u 7 pěstounských rodin, tj. 47 %. Ostatních 8 pěstounských rodin, tj. 53 %, uvedlo, že se jejich pohled na výchovu nezměnil.

Otázka č. 7: Vnímáte jako důležité a podstatné zachování vazeb dítěte na biologickou rodinu?

Téměř zcela jednoznačné stanovisko vyjádřily pěstounské rodiny k otázce důležitosti zachování vazeb dítěte na biologickou rodinu. Na tuto otázku 14 pěstounských rodin, tj. 94 %, odpovědělo kladně. Pouze 1 pěstounská rodina, tj. 6 %, neměla na tuto otázku

jasné stanovisko.

Interpretace výzkumné otázky č. 3:

Výzkumná otázka byla zaměřena na zjištění s jakými problémy se pěstouni setkávají při výchově přijatých dětí. Bylo zjištěno, že většina pěstounských rodin vnímá odlišnost potřeb dětí v NRP od potřeb „běžných“ dětí. Respondenti uváděli, že děti potřebují více trpělivosti, citu, důvěry, lásky, porozumění, ujišťování že jsou milovány a také více pochopení.

Respondenti se také vyjádřili, zda došlo ke změně jejich pohledu na výchovu přijatím dítěte do pěstounské péče. Polovina pěstounů uvedla, že pohled na výchovu zůstal stejný. Druhá polovina pěstounů naopak uvedla změnu v jejich pohledu na výchovu po přijetí dítěte. Ve výchově jsou více důslední, trpěliví, tolerantní. Jeden pěstounský pár uvedl, že výchova je v současné době zcela jiná, než kterou oni aplikovali na svých dětech, těžko se dokáží novým výchovným způsobům přizpůsobovat. Názor jedné z pěstunek byl také ten, že po osobní zkušenosti s výchovou přijatého dítěte, změnila názor v tom smyslu, že se nyní domnívá, že role genetiky je důležitější než výchova, což před přijetím dítěte vnímala zcela opačně. Úspěšně zvládnout výchovu přijatého dítěte a neohrozit dosavadní vztahy v rodině vnímám jako náročný úkol pěstounů, který je však určitě jedním z cílů pěstounské péče.

V rámci této výzkumné otázky byl také zjišťován názor pěstounských rodin na to, zda vnímají jako důležité a podstatné zachování vazeb dítěte na biologickou rodinu. Z odpovědí na tuto problematiku vyplynul kladný postoj téměř všech respondentů, pouze jedna pěstounská rodina neměla na tuto otázku jasné stanovisko. Svoji odpověď odůvodňovala tím, že záleží na tom jaká je biologická rodina dítěte. Současně však také respondenti uváděli, že je důležité vnímat názor dítěte, nevnučovat dítěti kontakty s původní rodinou, pokud je samo nechce podstupovat. Jako podstatné vnímali i to, aby také biologická rodina projevila zájem, spolupracovala.

Pozitivní postoj ke kontaktům s biologickou rodinou dítěte mne překvapil. Musím však také uvést tu skutečnost, že v rámci pěstounských rodin, se kterými byl výzkum prováděn, ne ve všech případech k setkáním s biologickou rodinou dítěte dochází. U oslovených respondentů jsou dvě rodiny, kde kontakty neprobíhají z důvodu vysloveného přání svěřených dětí, které nechtějí kontakty podstupovat, v obou případech se jedná o příbuzenskou pěstounskou péči a dále u tří pěstounských rodin ke kontaktům nedochází

z důvodu nezájmu biologické rodiny. Přesto cením výše uvedené názory pěstounů, kteří chápou důležitost zachování vazeb dítěte a rodiny a to zejména pro utváření jeho identity. V praxi se často setkávám s tím, že pěstouni kontakt dítěte a jeho původní rodiny, ne vždy přijímají pozitivně.

Výzkumná otázka č. 4: S jakými změnami se pěstouni setkávají v oblasti hodnot a potřeb rodiny?

K této výzkumné otázce se vztahují sestavené otázky č. 8 a č. 9 z rozhovorů:

Otázka č. 8: Změnil se způsob života Vaší rodiny (Vaše potřeby) přijetím dítěte do pěstounské péče?

Na tuto otázku 8 pěstounských rodin, tj. 53 %, odpovědělo, že nedošlo ke změně způsobu života jejich rodin. Ostatních 7 pěstounských rodin, tj. 47 %, uvedlo, že jejich způsob života se přijetím dítěte změnil.

Otázka č. 9: Došlo ke změně priorit Vašich hodnot po přijetí dítěte do pěstounské péče?

V 12 pěstounských rodinách, tj. 80 %, nedošlo ke změnám priorit hodnot rodin. Zbývající 3 pěstounské rodiny, tj. 20 %, uvedly, že po přijetí dítěte se jejich priority změnily.

Interpretace výzkumné otázky č. 4:

Cílem výzkumné otázky bylo zjištění, zda se změnil se způsob života pěstounských rodin přijetím dítěte do pěstounské péče. Ve většině pěstounských rodin nedošlo ke změně jejich způsobu života. V případech, kdy respondenti zaznamenali změnu, bylo touto změnou právě přijetí dítěte a jeho potřeby, maximální péče o dítě.

Taktéž u většiny respondentů nedošlo ke změnám priorit hodnot rodin. Respondenti uváděli, že vždy bylo jejich prioritou rodičovství, výchova dětí, úcta k rodině, rodinné zázemí. Pouze tři pěstounské rodiny uvedly, že po přijetí dítěte se jejich priority změnily. Prioritou se stala odpovědnost za dítě, které jako manželé dříve neměli, také si více cení rodinného zázemí. Jeden z pěstounů uvedl, že před přijetím dítěte preferoval zaměstnání, zájmy, po přijetí dítěte se jeho prioritou stalo přijaté dítě. Je zřejmé, že u pěstounských rodin stojí na prvních místech hodnotového žebříčku rodina, děti a jejich výchova, to je „metou“, ke které pěstouni společně směřují.

Dílčí cíl č. 3 - Zhodnocení změn v oblasti ekonomického zabezpečení pěstounských rodin (výzkumná otázka č. 5):

Výzkumná otázka č. 5: Jakým způsobem se změnila finanční situace rodiny v důsledku vykonávání pěstounské péče?

K této výzkumné otázce se vztahují sestavené otázky č. 10, č. 11 a č. 12 z rozhovorů:

Otázka č. 10: Ovlivnilo přijetí dítěte možnost Vašeho pracovního uplatnění?

Přijetí dítěte neovlivnilo pracovní uplatnění v 9 pěstounských rodinách, tj. 60 %. Další 4 pěstounské rodiny, tj. 27 %, uvedly, že jejich pracovní uplatnění bylo ovlivněno. Zbývající 2 pěstounské rodiny, tj. 13 %, uvedly, že došlo k částečnému ovlivnění.

Otázka č. 11: Domníváte se, že je pěstounská péče dostatečně finančně ohodnocena?

Na tuto otázku 11 pěstounských rodin, tj. 73 %, odpovědělo kladně. Negativně na tuto otázku odpověděly 4 pěstounské rodiny, tj. 27 %.

Otázka č. 12: Považujete materiální zabezpečení Vaší pěstounské rodiny za dostačující?

Jako dostačující uvedlo své materiální zabezpečení 12 pěstounských rodin, tj. 80 %. Za částečně či zcela nedostačující své materiální zabezpečení vnímají 3 pěstounské rodiny, tj. 20 %.

Interpretace výzkumné otázky č. 5:

Cílem výzkumné otázky bylo zjištění, zda se změnila finanční situace rodiny v důsledku vykonávání pěstounské péče. U většiny respondentů přijetí dítěte neovlivnilo jejich pracovní uplatnění. Respondenti, kteří vnímali omezení svého pracovního uplatnění, uvedli odchod jednoho z partnerů ze zaměstnání. V jednom případě nastala i situace, kdy jeden partner opustil zaměstnání zcela a druhý partner si musel vyhledat časově méně náročné zaměstnání. Ve dvou případech došlo k částečnému ovlivnění pracovního uplatnění pěstounů, kdy došlo k úpravě pracovních podmínek a čerpání mateřské dovolené. Z výzkumné otázky vyplynulo zjištění, že pěstounské rodiny byly v době rozhodnutí přijmout dítě zabezpečeny příjmem ze zaměstnání nebo příjmy ze starobních důchodů. Splňovaly jeden ze základních předpokladů k přijetí dítěte a tím je dostatečné finanční zajištění. Přijetí dítěte u dotazovaných rodin nevyplývalo ze snahy získat sociální dávky, což je někdy mylný názor veřejnosti. Respondenti toto potvrdili i tím, že většina z nich,

i po přijetí dítěte nadále pracuje a současně se stará o přijaté dítě.

Pěstouni také sdělovali svůj postoj k tomu, zda je pěstounská péče, dle jejich názoru, dostatečně finančně ohodnocena. Ve většině případů respondenti uvedli kladné stanovisko s tím, že jsou nutné i další příjmy rodiny. Pokud by byly příjmem rodiny pouze dávky pěstounské péče, pak by to pro potřeby rodiny, dostačující nebylo. Za důležité vnímám uvést také stanovisko pěstounské rodiny, která přijala zdravotně handicapované dítě a pěstouni se vyjádřili v tom smyslu, že nemohou posoudit finanční ohodnocení běžné pěstounské rodiny. Vzhledem k těžkému zdravotnímu handicapu jejich dítěte, kdy je nutná celodenní i celonoční péče o něj, je v jejich případě finanční ohodnocení nedostatečné. Často je nutné s dítětem jezdit do 35km vzdálené dětské nemocnice, ale na provoz a náklady vozidla finanční nárok nemají. Pro zvýšené potřeby dítěte jsou nuceni hledat sponzory (např. opravy vozidla, pořízení sušičky apod.). Tato rodina se maximálně snaží o zajištění všech potřeb dítěte, jeho přirozený vývoj a musí řešit vyšší finanční výdaje, než běžné pěstounské rodiny. Domnívám se, že nemají dostatečnou oporu v rámci systému dávek pěstounské péče.

Většina respondentů také vyhodnotila materiální zabezpečení svých rodin za dostačující. Pěstouni uváděli, že netrpí nedostatkem finančních prostředků, žijí jako většina rodin, nemají materiální nedostatky. Jedna pěstounská rodina sdělila, že mají pouze obavu z toho, že se jim nedaří vytvořit dostatečná finanční rezerva. U pěstounských rodin, které vnímaly své materiální zabezpečení jako částečně nebo zcela nedostačující, je tato situace způsobena evidencí jednoho z partnerů na úřadu práce, nebo v dalším případě stanoviskem pěstounky, která uvedla, že nemůže uspokojit všechny potřeby dítěte.

Dílčí cíl č. 4 - Zhodnocení změn v zájmové, volnočasové oblasti pěstounských rodin (výzkumná otázka č. 6):

Výzkumná otázka č. 6: Jakým způsobem se změnila zájmová a volnočasová oblast pěstounů?

K této výzkumné otázce se vztahují sestavené otázky č. 13 a č. 14 z rozhovorů:

Otázka č. 13: Jak jste trávili volný čas před přijetím dítěte a po jeho přijetí?

Stejným způsobem trávilo volný čas 9 pěstounských rodin, tj. 60 %. Odlišnost v trávení volného času uvedlo 6 pěstounských rodin, tj. 40 %.

Otázka č. 14: Vnímáte jako přínosné možnost využití respitní péče a vzdělávání pěstounů?

V rámci této otázky vyhodnotím nejprve vyjádření respondentů k tomu, zda vnímají jako přínosné využití respitní péče. Jako pozitivní její využití označilo 11 pěstounských rodin, tj. 73 %. Zbývajících 4 pěstounské rodiny, tj. 27 %, sdělily, že tuto formu péče nevyužívají.

Respondenti se dále vyjadřovali, zda vnímají jako přínosné vzdělávání pěstounů. K této otázce se 12 pěstounských rodin, tj. 80 %, vyjádřilo kladně. Negativně se k dané otázce vyjádřily 3 pěstounské rodiny, tj. 20 %.

Interpretace výzkumné otázky č. 6:

Výzkumná otázka byla zaměřena na zjištění, zdašlo ke změnám v trávení volného času pěstounů před a po přijetí dítěte. Stejným způsobem trávila volný čas většina respondentů, kteří udávali, že přijaté dítě zapojili do společných aktivit rodiny. Respondenti, kteří vnímali odlišnost v trávení volného času uváděli, že před přijetím dítěte se věnovali rekonstrukci domu, svým zájmům – čtení knih, cestování, hudbě, vycházkám. Po přijetí dítěte většinu času tráví s dítětem – příprava dítěte do školy, společné výlety, předávání zkušeností, péče o přijaté dítě.

V rámci této výzkumné otázky byl také zjišťován názor respondentů, zda vnímají jako přínosné možnost využití respitní péče a vzdělávání pěstounů. Ve většině případů se respondenti vyjádřili kladně k možnosti využití respitní péče, kterou vnímají jako získání volného času pro sebe, svoje zájmy a na druhé straně, možnost dítěte účastnit se aktivit, zejména v rámci letních táborů. Negativní postoj pěstounů v rámci této otázky nebyl zaznamenán, pouze někteří pěstouni uvedli, že respitní péči nevyužívají. Důvodem je věk dětí – moc nízký, aby mohly děti samy absolvovat letní aktivity, nebo naopak moc vysoký, kdy jsou zájmy dětí zaměřeny jinak. Ze získaných výsledků vyplývá, že děti by neměly být jedinou náplní volného času pěstounů. Pěstouni jistě také potřebují čas pro sebe a svůj partnerský vztah.

Respondenti se dále, ve větší míře kladně, vyjádřili k přínosu vzdělávání pěstounů. Pěstouni vnímají vzdělávání jako zdroj nových informací, ale také prostor během kterého se mohou setkat a komunikovat s ostatními pěstouny. V případě negativního postoje k danému tématu uvedli, že je vzdělávání velmi náročné na čas, klade příliš velké finanční nároky na státní prostředky. Argumentem jednoho pěstounského páru bylo to, že vzdělávání nepřináší žádné nové informace. Domnívají se, že pokud mají pěstouni

problémy ve výchově dítěte či v jiných otázkách, mají možnost se dotazovat u odborníků osobně a nemusejí každý rok absolvovat desítky hodin vzdělávání, na jehož účast často musejí čerpat dovolenou ze svých zaměstnání. Tyto vynaložené finanční prostředky by se mohly lépe využít například na potřeby pěstounských rodin, které pečují o děti se zdravotním handicapem.

I přesto, že je oblast pěstounské péče rozsáhlá a složitá, domnívám se, že se mi podařilo v teoretické i praktické části práce přispět k objasnění podstaty pěstounské péče a fungování pěstounských rodin.

Hlavním cílem práce bylo podchytit specifika, či změny v životě pěstounských rodin, které mohou nastat přijetím dítěte do NRP. V dílčích cílech jsem se zaměřila na jednotlivé oblasti života pěstounských rodin. Praktickou část diplomové práce jsem věnovala zjištění, zda v pěstounských rodinách přijetím dítěte dochází ke změnám, či rodinná prostředí zůstávají stejná. Z výsledků výzkumu vyplývá, že některé oblasti života pěstounských rodin jsou přijetím dítěte ovlivněny méně, některé více. V těch oblastech, kde došlo k ovlivnění života rodin v souvislosti s přijetím dítěte, výzkum ukázal také na příčiny těchto změn. Domnívám se, že se mi tím podařilo naplnit dílčí cíle i hlavní cíl mé práce.

ZÁVĚR

Svoji diplomovou práci jsem zaměřila na specifika rodinného prostředí v pěstounské péči. Konkrétně na individuální pěstounskou péči. Pěstounská rodina je živý organismus, který se stejně jako ostatní organismy mění a vyvíjí. Podstatné a důležité je prostředí a podmínky, které mají pěstounské rodiny k dispozici.

V teoretické části bylo mojí snahou podchytit význam přirozeného, rodinného prostředí, neboť zájmem dítěte je zachování možnosti vyrůstat ve vlastní, biologické rodině, což bylo obsahem první kapitoly. V ostatních kapitolách teoretické části jsem se snažila o objasnění a seznámení s podstatou pěstounské péče. Věnovala jsem se osobnosti pěstouna, potřebám pěstounů i dětí v NRP, doprovázení pěstounských rodin, nastínila jsem fungování pěstounské péče v zahraničí a zaměřila jsem se také na průběh procesu zprostředkování pěstounské péče. Domnívám se, že cíl teoretické části práce, přiblížení podstaty institutu pěstounské péče, jeho náročnost i prospěšnost, se podařilo naplnit.

V praktické části bylo hlavním cílem podchytit specifika, či změny v životě pěstounských rodin, které mohou nastat přijetím dítěte do NRP. V dílčích cílech jsem se zaměřila na jednotlivé oblasti života rodin, na zhodnocení změn v oblasti vztahů, v oblasti hodnot a potřeb, v ekonomickém zabezpečení pěstounských rodin a ve volnočasové oblasti.

Domnívám se, že i v praktické části se podařilo naplnit hlavní i jednotlivé dílčí cíle mé práce. Obsah práce by mohl být využit jako podklad pro další výzkum. Z mého pohledu by mohlo být zajímavé, zaměřit se na užší téma např. volný čas pěstounských rodin. Jedná se o oblast, které není věnován dostatek pozornosti, ale pro zvýšení odolnosti pěstounů zvládat zátěžové situace, je tato oblast důležitá.

V praxi, by bylo možné získané poznatky využít, jako základní charakteristiku institutu pěstounské péče pro informování zájemců o NRP. Z obsahu práce by mohly čerpat i začínající sociální pracovníci NRP, jako z jednoho ze zdrojů informací pro zapracování v oboru. Dále mohou získané poznatky sloužit jako podklad pro organizace, které se zabývají přípravou žadatelů o NRP i organizace, které doprovázejí pěstouny v procesu pěstounské péče. Získané poznatky také osobně uplatním ve svém dalším profesním působení při spolupráci a doprovázení pěstounských rodin.

Informace z vypracované práce by mohly být uplatněny taktéž v souvislosti s mým studijním oborem sociální pedagogiky. Výzkum práce, dle mého názoru, upozornil

na několik oblastí, v rámci kterých by mohli s klienty – pěstounskými rodinami pracovat sociální pedagogové. Např. v rámci doprovázení pěstounských rodin při asistovaných kontaktech s biologickou rodinou dítěte, kde by měla být podpora zaměřena taktéž více směrem k biologické rodině, její podpoře a snaze pomoci biologickým rodičům opětovně vytvořit podmínky pro návrat jejich dítěte. Důležitou oblastí, v rámci které by mohl být uplatněn sociální pedagog, je například i oblast vztahů pěstounských rodin a výchovy přijatého dítěte. V neposlední řadě vidím uplatnění v sociální pedagogice při hledání možností vzdělávání pěstounů.

Lidé, kteří na sebe vzali nelehký úkol a rozhodli se vychovávat děti v pěstounské péči potřebují podporu, pomoc, empatii. Dítě je křehkou bytostí a jeho výchovu ne každý zvládne. Velmi výstižně toto vystihla ve své publikaci Denisa Prošková: „*Pěstoun je jako opravář porouchaných strojů. Avšak s tím, že opravovat strojky je neskonale jednodušší, protože strojky nemají duši!*“¹²³

123 PROŠKOVÁ D., *Štěstí, neštěstí, láska, pěstounství - Příběhy ze života o objevování toho, co je a není důležité*, Praha: NLN, 2012, s. 37

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BECHYŇOVÁ V., KONVIČKOVÁ M., Sanace rodiny, I. vydání, Praha: Portál, 2008, 152 s., ISBN 978-80-7367-392-5
2. BOŤOVÁ A. et. al., Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v české republice, Brno: TRIADA, 2008, 68 s., ISBN 978-80-254-3353-9
3. BUBLEOVÁ V. et. al., Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka, I. vydání, Praha: Středisko NRP, 2011, 39 s., ISBN 978-80-87455-03-6
4. BUBLEOVÁ V. et. al., Průvodce náhradní rodinnou péčí, IV. vydání, Praha: Spolu dětem, 2010, 35 s., bez ISBN
5. BUBLEOVÁ V. et. al., Mezinárodní srovnání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a reintegrace rodiny [online]. Praha: Středisko NRP, VÚPSV, 2002, s. 3 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z:
http://www.vzd.cz/sites/default/files/Mezinar_srov_pestoun_pece.pdf
6. CAIRNS K., Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem, I. vydání, Praha: Portál, 2013, 184 s., ISBN 978-80-262-0370-4
7. Český statistický úřad. Sňatečnost [online]. Praha, 2013 [cit. 2014-08-14]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>
8. DECKÁ J., Pěstouni mají právo na služby – náhradní péče na Slovensku a její srovnání s Českou republikou s důrazem na náhradní rodinnou péči [online]. Žilina: Nadácia Rozum a cit, 2014 [cit. 2014-11-05]. Dostupné z: [http://www.rozumacit.cz/zs/file_prirucky_a_publicace/Pestouni_maji_pravo_na_sluzby\(2007\).pdf](http://www.rozumacit.cz/zs/file_prirucky_a_publicace/Pestouni_maji_pravo_na_sluzby(2007).pdf)
9. GABRIEL Z., NOVÁK T., Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči, I. vydání, Praha: Grada Publishing, 2008, 144 s., ISBN 978-80-247-1788-3
10. GAVORA P., Úvod do pedagogického výzkumu, IV. vydání, Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2008, 272 s., ISBN 978-80-223-2391-8
11. Gov.uk. Departments, agencies and public bodies [online]. 2013 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/organisations>

12. GILLERNOVÁ I. et. al., Psychologické aspekty změn v české společnosti, I. vydání, Praha: Grada Publishing, 2011, 256 s., ISBN 978-80-247-2798-1
13. HENDL J., Kvalitativní výzkum, Základní teorie, metody a aplikace, III. vydání, Praha: Portál, 2012, 408 s., ISBN 978-80-262-0219-6
14. HRUŠÁKOVÁ M. et. al., Zákon o rodině, Zákon o registrovaném partnerství, IV. vydání, Praha: C.H.BECK, 2009, 586 s., ISBN 978-80-7400-061-4
15. HUDECOVÁ A., BELKOVÁ V., Náhradná rodinná starostlivosť – Problémy a perspektívy, I. vydání, Banská Bystrica: Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela, 2008, 182 s., ISBN 978-80-80883-615-3
16. CHRÁSKA M., Metody pedagogického výzkumu, Základy kvantitativního výzkumu, I. vydání, Praha: Grada Publishing, 2007, 272 s., ISBN 978-80-247-1369-4
17. JANÁKOVÁ L., Dary se přece nevracejí, I. vydání, Praha: TRITON, 2007, 189 s., ISBN 978-80-7387-028-7
18. Já pěstoun – příručka pro zájemce o pěstounství, Praha: Nadační fond J&T, 2013, 17 s.
19. JÍLEK D. et. al., Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte, I. vydání, Brno: Česko-britská o.p.s., 2013, 427 s., ISBN 978-80-905598-0-6
20. KLIMEŠ J., Budování identity dítěte, Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2008, 48 s.
21. KOLUCHOVÁ J et. al., Sborník z V. konference sociálních pracovníků k rodinné problematice, I. vydání, Praha: MPSV, 1995, 108 s., ISBN 80-85529-14-9
22. KOVAŘÍK J. et. al., Náhradní rodinná péče v praxi, I. vydání, Praha: Portál, 2004, 167 s., ISBN 80-7178-957-7
23. KRAUS B., Základy sociální pedagogiky, I. vydání, Praha: Portál, 2008, 216 s., ISBN 978-80-7367-383-3
24. KRAUS B., POLÁČKOVÁ V et. al., Člověk – prostředí – výchova: K otázkám sociální pedagogiky, Brno: Paido, 2001, 199 s., ISBN 80-7315-004-2
25. LACA S., LACA P., Úvod do sociálnej pedagogiky, I. vydání, Bratislava: VŠZ a SP sv. Alžbety, 2013, 235 s., ISBN 978-80-89392-56-8

26. MATĚJČEK Z., O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, Praha: Portál, 1994, 98 s., ISBN 80-85282-83-6
27. MATĚJČEK Z., Výbor z díla, I. vydání, Praha: Karolinum, 2005, 445 s., ISBN 80-246-1056-6
28. MATĚJČEK Z. et. al., Náhradní rodinná péče, I. vydání, Praha: Portál, 1999, 184s., ISBN 80-7178-304-8
29. MATĚJČEK Z. et. al., Osvojení a pěstounská péče, I. vydání, Praha: Portál, 2002, 155 s., ISBN 80-7178-637-3
30. MATOUŠEK O., PAZLAROVÁ H., Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny, I. vydání, Praha: Portál, 2010, 184 s., ISBN 978-80-7367-739-8
31. Metodická příručka – náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte, Praha: Nadační fond J&T, 2014, 62 s.
32. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní akční plán [online]. Praha, 2009 [citace 2014-10-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf>
33. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Národní strategie ochrany práv dětí [online]. Praha, 2012 [citace 2014-10-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>
34. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Akční plán k naplnění národní strategie ochrany práv dětí 2012-2015 [online]. Praha, 2012 [citace 2014-10-24]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14311/APN_NSOPD_2012-2015.pdf
35. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dávky pěstounské péče [online]. Praha, 2014 [citace 2014-11-06.]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/soc/dpp>
36. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Proces zprostředkování [online]. Praha, 2013 [citace 2014-12-06.]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14502>
37. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče [online]. Praha, 2009 [citace 2014-12-06.]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7271/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-7.pdf
38. MOTEJL O. et. al., Rodina a dítě, I. vydání, Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007, 215 s., ISBN 978-80-254-1750-8

39. NOSÁL I. et. al., *Obrazy dětství v dnešní české společnosti*, I. vydání, Brno: Barrister & Principal, 2004, 203 s., ISBN 80-86598-80-2
40. NOSÁL I. et. al., *Participace a nové přístupy k práci s ohroženými dětmi a rodinami*, Studie inspirované zkušenostmi ze Švýcarska, I. vydání, Brno: Česko-britská o.p.s., 2014, 136 s., ISBN 978-80-905598-1-3
41. NOVÁK O. et. al., *Náhradní péče o děti v Dánsku, v Anglii a Walesu, na Slovensku a v Polsku*, I. vydání, Praha: Středisko NRP, rok vydání neuveden, 264 s., ISBN 978-80-87455-15-9
42. NOVOTNÁ V., BURDOVÁ E., *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí – Komentář*, III. vydání, Praha: LINDE, 2007, 471 s., ISBN 80-86131-72-6
43. NOŽÍŘOVÁ J., *Náhradní rodinná péče*, Praha: LINDE, 2012, 94 s., ISBN 978-80-8613191-7
44. PEMOVÁ T., PTÁČEK R., *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*, I. vydání, Praha: Grada Publishing, 2012, 192 s., ISBN 978-80-247-4317-2
45. PÖSLOVÁ B., *Pěstounská péče v Anglii [online]. Česko, vraťme děti rodičům*, 2013 [cit. 2014-11-02]. Dostupné z:
<https://www.facebook.com/CeskoVratmeDetiRodicum/posts/338936762893615>
46. *Právo a rodina č. 1/2008*, Praha: LINDE, 2008, 24 s., ISSN 1212-866X
47. *Právo a rodina č. 5/2008*, Praha: LINDE, 2008, 24 s., ISSN 1212-866X
48. PROŠKOVÁ D., *Štěstí, neštěstí, láska, pěstounství – Příběhy ze života o objevování toho, co je a není důležité*, I. Vydání, Praha: NLN, 2012, 115 s., ISBN 978-80-7422-164-4
49. PTÁČEK R. et. al., *Vývoj dětí v náhradních formách péče*, I. vydání, Praha: MPSV, 2011, 56 s., ISBN 978-80-7421-040-2
50. RACEK J. et. al., *Vyhodnocování potřeb dětí - Praktický průvodce - Metodika vyhodnocování*, I. vydání, Praha: LUMOS, 2014, 29 s., ISBN 978-80-260-5521-1
51. ROTREKLOVÁ E. et. al., *Sborník z XIII. celostátního semináře – Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů*, Brno: TRIADA, 2013, 64 s., ISBN 978-80-260-5449-8

52. SDĚLENÍ Č. 104/1991 Sb., o úmluvě o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů
53. SLOTEN B., MANSENS R., My Backpack – Průvodce metodou, Brno: TRIADA, 2014, 27 s., bez ISBN
54. SOBOTKOVÁ I., Psychologie rodiny, III. vydání, Praha: Portál, 2012, 224 s., ISBN 978-80-262-0217-2
55. SOS dětské vesničky. Výroční zpráva 2013 [online]. Brno, 2013 [citace 2014-09-29]. Dostupné z:
<http://www.sos-vesnicky.cz/o-sdruzeni/publikace/vyrocní-zprava.html>
56. Středisko náhradní péče. Sociálně-právní ochrana dítěte v praxi [online]. Praha, 2014 [citace 2014-08-24]. Dostupné z:
http://www.nahradnirodina.cz/socialne_pravni_ochrana_ditete_v_praxi.html
57. ŠKOVIERA A., Trendy náhradnej výchovy, Bratislava: Petrus, 2007, 172 s., ISBN 978-80-89233-32-8
58. ŠKOVIERA A., Dilemata náhradní výchovy, I. vydání, Praha: Portál, 2007, 144 s., ISBN 978-80-7367-318-5
59. The national archives. Children act 2004 [online]. 2004 [cit. 2014- 11- 02]. Dostupné z:
http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/31/pdfs/ukpga_20040031_en.pdf
60. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. Profesionálne rodiny [online]. Bratislava: UPSVaR, 2014 [cit. 2014-11-05]. Dostupné z: http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/socialno-pravna-ochrana-deti/profesionalne-rodiny.html?page_id=12846
61. VRTBOVSKÁ P., Kuchařka od Natamy, Příběhy z praxe a metodické listy pro moderní práci v oboru náhradní rodinné péče, Praha: NATAMA, 2011, 86 s., bez ISBN
62. VÝROST J., SLAMĚNÍK I., Aplikovaná sociální psychologie I., II. vydání, Praha: Grada Publishing, 2008, 408 s., ISBN 978-80-247-1428-8
63. ZÁKON Č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění
64. ZÁKON Č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

- 65.** Zásahy veřejné moci do rodičovských práv a jejich dopad na rodinný život, Praha: Nadace OSF, 2006, 132 s.
- 66.** ZEZULOVÁ D., Pěstounská péče a adopce, I. vydání, Praha: Portál, 2012, 200 s., ISBN 978-80-262-0065-9

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

1. NRP – Náhradní rodinná péče
2. OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí
3. SPOD – sociálně-právní ochrana dětí
4. ZSPOD – Zákon o sociálně-právní ochraně dětí
5. OÚORP – Obecní úřad obce s rozšířenou působností
6. MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí
7. IPOD – Individuální plán ochrany dítěte
8. Příprava – Odborná příprava osob vhodných stát se pěstouny

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Proces vyhodnocování potřeb dítěte.....	50
--	----

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Důsledky institucionální péče v raném věku	18
Tab. 2 Důvod umístění dítěte do dětského domova	19
Tab. 3 Přehled příspěvku na úhradu potřeb dítěte (dle stupně závislosti)	35
Tab. 4 Základní informace o vlastních i přijatých dětech v pěstounských rodinách	72
Tab. 5 Základní informace o pěstounech	73

SEZNAM PŘÍLOH

- P I: Obsah spisové dokumentace žadatelů o NRP
- P II: Rozhovor s pěstounskou rodinou č. 1
- P III: Rozhovor s pěstounskou rodinou č. 2
- P IV: Rozhovor s pěstounskou rodinou č. 3
- P V: Rozhovor s pěstounskou rodinou č. 4
- P VI: Rozhovor s pěstounskou rodinou č. 6
- P VII: Rozhovor s pěstounskou rodinou č. 7
- P VIII: Rozhovor s pěstounskou rodinou č. 8
- P IX: Rozhovor s pěstounskou rodinou č. 11
- P X: Rozhovor s pěstounskou rodinou č. 13
- P XI: Rozhovor s pěstounskou rodinou č. 14
- P XII: Rozhovor s pěstounskou rodinou č. 15
- P XIII: Náhradní rodinná péče – přehledný list

PŘÍLOHA P I: OBSAH SPISOVÉ DOKUMENTACE ŽADATELŮ O NRP

- Vlastní žádost žadatelů s uvedením motivu, který je vede k žádosti o zařazení do evidence žadatelů o NRP.
- Žádost o zařazení do evidence žadatelů o NRP.
- Dotazník k žádosti pro zájemce o NRP.
- Doklad o státním občanství, případně povolení k trvalému nebo nepřetržitému přechodnému pobytu na území České republiky.
- Kopie oddacího listu, případně kopie rodného listu dítěte (dětí).
- Opis z evidence Rejstříku trestů.
- Pokud je nutné i doklad obdobný opisu z evidence Rejstříku trestů vydaný ve státech, ve kterých se případně žadatel zdržoval nepřetržitě déle než 3 měsíce v období od dovršení patnáctého roku věku do podání žádosti.
- Zprávy o zdravotním stavu žadatelů.
- Vyjádření žadatelů zda souhlasí, aby OSPOD zjišťoval potřebné údaje pro zprostředkování a ověřoval případné změny.
- Písemný souhlas s účastí na přípravě. V případě, že žadatelem je pouze jeden z manželů.
- Stanovisko OSPOD k žádosti (doporučení, případně nedoporučení zařazení žadatelů).
- Pokud jsou žadatelé již pěstouny, je nutné také doložit vyjádření subjektu, který s nimi dohodu o výkonu pěstounské péče uzavřel.

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR S PĚSTOUNSKOU RODINOU Č.1

1. Ze začátku to byly reakce spíše povzbudivé, obdivné, někdy lítostivé. Negativní reakce přišly, jakmile svěřené dítě začalo více zlobit, vymýšlet „lotroviny“. Na druhou stranu nebyly reakce nijak hrozné.
2. Rodinné vztahy se nezměnily, vždy jsme drželi při sobě a snad vždy držet budeme.
3. Nejsm si zcela jista odpovědí. Z vlastní zkušenosti vnímám, že to není „práce“ pro každého, dítěti s neuspokojenými sociálními potřebami v nejranějším dětství by se asi měli opravdu věnovat profesionálové.
4. Velmi kladně, i když co si budeme povídat, času je málo a stejně si rodina zásadními věcmi musí projít sama, s pomocí nejbližších.
5. Určitě. I když běžné děti potřebují stejně jako děti v NRP lásku a řád, děti v NRP toho potřebují několikanásobně víc. Každopádně záleží na věku dítěte, které do NRP přichází. U mladšího dítěte se řád nastoluje přirozeněji.
6. Dříve jsem si myslela, že hraje výchova větší roli než genetika, ale teď bych to viděla naopak. I když je to zase možná o věku přijatého dítěte.
7. To je pro mne dost sporná otázka. Mé svěřené dítě by svoji biologickou matku v podstatě ani vidět nemuselo, nemá k ní zvláštní citový vztah, na rozdíl od přítelky matky. Zdá se mi, že to spíše dítěti plete hlavu, čím vlastně je. Vědět o své biologické rodině by mělo, bránit styku rozhodně ne, ale vnucovat také ne.
8. Způsob života se změnil. Více se stýkáme s přáteli s dětmi, vaření už také nejde „ošidit“, spousta času zabere příprava do školy s dítětem, kontrola jeho povinností...
9. Ke změně priorit ani moc nedošlo, ale značně jsem musela slevit např. v udržování čistoty domácnosti, úklidu... Na takové věci není dostatek prostoru.
10. Vzhledem k tomu, že jsme přijali starší dítě školou povinné a k mé profesi, kdy mám dostatek volna, přijetí dítěte mé uplatnění neovlivnilo.
11. Myslím si, že pěstounská péče je dostatečně finančně ohodnocena, ale určitě jeden z pěstounů by měl mít práci. Na „normální“ život by to asi nestačilo.
12. Naše materiální zabezpečení rodiny bych řekla, že je nadstandardní, ale přesto se snažím dítě vést k hospodárnosti a skromnosti.
13. Před přijetím dítěte jsme veškerý volný čas trávili rekonstrukcí domu, k čemuž se teď dostaneme jen výjimečně. Nyní se volný čas hodně „omezuje“ na přípravu do školy, kontrolu dítěte, návštěvy rodiny...
14. Vzdělávání pěstounů je určitě přínosem. Pro mne osobně by byly přínosné i nějaké

svépomocné skupiny, kde by si pěstouni vyměňovali zkušenosti, např. pod vedením odborníka na NRP. Respitní péči využívám, pro mne je zdrojem odpočinku.

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR S PĚSTOUNSKOU RODINOU Č. 2

1. Sami jsme se s negativní reakcí v souvislosti s přijetím dítěte nesetkali.
2. Naše rodinné vztahy se nezměnily.
3. Určitě pozitivní, je lépe, když dítě na své náhradní rodiče čeká v rodinném prostředí, než v ústavu. Profesionalizace pěstounské péče přinesla také další povinnosti, např. povinnost vzdělávání a to je vždy dobré.
4. Spolupráci s odborníky vidíme jako dobrou. Od počátku naší pěstounské péče jsme zde vždy našli radu a pomoc při řešení problémů, které se v naší rodině vyskytly.
5. Domníváme se, že potřeby všech dětí jsou stejné, záleží však, jak jsou tyto potřeby dítěte v rodinách naplňovány. Dítě při příchodu do NRP, ale potřebuje od pěstounů víc trpělivosti, citu, víc času na sblížení, vytváření důvěry, pomoc. Záleží na věku dítěte a na tom, do jaké míry mělo dítě u biologické matky své potřeby naplněné.
6. Náš pohled na výchovu se nezměnil. Vždy jsme se snažili své děti vychovávat k odpovědnosti, píli, předat jim vše tak, aby byly připraveny na život.
7. Zachování vazeb s biologickou rodinou je dobré vždy, pokud má rodič zájem a pokud své dítě nevyužívá jako nástroj k plnění svých potřeb a negativně je neovlivňuje.
8. Ano. Snažili jsme se maximálně věnovat přijatému dítěti, předat mu lásku, získat jeho důvěru, věnovat se jeho vzdělání. V tom jsme se potřebovali jako rodina stmelit a víc si navzájem pomáhat.
9. U nás nedošlo ke změně priorit.
10. Přijetí dítěte neovlivnilo naše pracovní uplatnění.
11. Domníváme se, že odměna je dostatečná, pokud má rodina ještě jiné příjmy.
12. V současné době je naše rodina dostatečně materiálně zabezpečena, protože jsme oba s manželem zaměstnáni.
13. Před přijetím dítěte jsme se již pomalu začali připravovat na „rozmazlování“ vnoučat. Ve volném času jsme se věnovali hudbě, čtení, vycházkám. Po přijetí dítěte jsme začali pracovat opět jako rodiče na plný úvazek.
14. Vzdělávání pěstounů a využití respitní péče vidíme jako přínosné. Při využití respitní péče získáme určitý časový prostor pro sebe, své zájmy.

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR S PĚSTOUNSKOU RODINOU Č. 3

1. S negativní reakcí jsme se nesetkali. Do pěstounské péče jsme přijali vnouče a okolí to naopak ocenilo.
2. V naší rodině se vzájemné vztahy nezměnily.
3. Profesionalizace pěstounské péče je potřebná. Předpokládáme, že se dětem více dostane individuálního přístupu, lepšího citového zázemí.
4. V našem případě byla spolupráce s odborníky bezproblémová a velice vstřícná.
5. Tuto otázku z našeho pohledu nemůžeme posoudit, domníváme se, že potřeby našeho přijatého dítěte zůstaly stejné. I nadále dítě vyrůstalo v původním rodinném prostředí (vnouče – prarodiče).
6. Pohled na výchovu se nezměnil. Vnouče s námi vyrůstá od velmi útlého věku – 1 roku.
7. Ano, zachování styku s biologickou rodinou je důležité. Pokud rodiče nejsou narkomani a alkoholici.
8. Způsob života v naší rodině se v podstatě nezměnil. Jen vnímáme zvýšenou odpovědnost za výchovu vnoučete.
9. Po přijetí dítěte se v zásadě naše priority nezměnily. Vždy byla na prvním místě rodina.
10. Neovlivnilo, protože jsme oba ve starobním důchodu.
11. Domníváme se, že pěstounská péče je finančně ohodnocena dostatečně, nejde přece o výdělečnou činnost.
12. V podstatě ano, záleží na žebříčku materiálních priorit.
13. V našem případě nedošlo k žádnému narušení trávení volného času.
14. Osobně nepovažujeme vzdělávání za přínosné. Měly by být posuzovány výchovné znalosti pěstounů a vzdělávat ty pěstouny, kde by byly výchovné znalosti menší, či nedostačující. Respitní péči využíváme na letní aktivity vnoučete.

PŘÍLOHA P V: ROZHOVOR S PĚSTOUNSKOU RODINOU Č. 4

1. Nesetkali jsme se s negativní reakcí. Může to být způsobeno tím, že se jedná o naše vnouče. Spíše jsme se setkali s obdivem a postojem druhých lidí v tom smyslu, že oni by takovou situaci nezvládli.
2. Vztahy se změnily, ale ne k lepšímu či horšímu... Vše jsme podřídili potřebám přijatého vnoučete, které je pro nás na prvním místě (před všemi našimi dětmi a vnoučaty).
3. Souhlasíme s profesionalizací péstounské péče. Hodně ale také fandíme Klokánkům, protože si myslíme, že odložených dětí je moc a profesionálních péstounů asi tolik nebude.
4. Spolupráci s odborníky hodnotíme velmi dobře. Vnouče jsme přebírali do péče ihned z porodnice (pěstounství přišlo o několik let později), naše rozhodnutí přišlo víceméně ze dne na den. Sociální pracovníci OSPOD nám vycházeli vstříc, nebyly žádné průtahy, spolupráce byla a je dobrá.
5. Ano. Více to vnímáme s přibývajícím věkem vnoučete.
6. Náš pohled na výchovu se asi nezměnil, jen je to trochu jiné, snad více zodpovědnější...? Zřejmě to bude i tím, že jsme starší, doba je jiná, rychlejší...
7. Na tuto otázku nemáme jasnou odpověď. Záleží na tom jaká je původní rodina, proč a z jakého důvodu se o dítě nestará. Někdy by asi bylo lepší, aby ke kontaktům nedocházelo. My kontaktům nebráníme, přesto až budoucnost ukáže, jak vnouče zvládne fakt, že nežilo se svou mámou.
8. Ano, vše jsme podřídili potřebám přijatého vnoučete.
9. Nedomníváme se, že by došlo k zásadní změně priorit. Vždy byla pro nás na prvním místě rodina.
10. Ano, vzhledem k tomu, že jsme vnouče přijali jako novorozeně musel jeden z nás zůstat doma. S manželem jsme se dohodli, že zůstane v domácnosti on, protože jsme se domnívali, že snadněji po třech letech mateřské dovolené nalezne pracovní uplatnění.
11. Finanční stránku péstounské péče jsme nikdy neřešili. Určitou dobu jsme se o vnouče starali aniž bychom byli jeho péstouni. Určitě je to, ale pro rodinný rozpočet přínos.
12. Určitě. Je to jako ve spoustě rodin, někdy je potřeba se trošku uskromnit, ale vše zvládáme.
13. Před přijetím vnoučete jsme již měli naše děti velké. Mohli jsme chodit do společnosti, měli jsme svoji volnost. Po přijetí vnoučete trávíme většinu času společně, vyhledáváme společné výlety atd.
14. Na tuto otázku nemáme úplně jasnou odpověď. Na jednu stranu vnímáme určitá

pozitiva při vzdělávání. Člověk získá nové informace, setká se s ostatními pěstouny, zjistí, že mají skoro ty stejné problémy jako my. Na druhou stranu „je to povinné“, někdo cizí Vám řídí Váš vlastní čas. Respitní péči jsme prozatím nevyužili.

PŘÍLOHA P VI: ROZHOVOR S PĚSTOUNSKOU RODINOU Č. 6

1. V našem okolí jsme pozorovali reakce spíše pozitivní.
2. Naše rodinné vztahy přijetí dítěte neovlivnilo. Vždy jsme měli vztahy v rodině dobré.
3. Pokud je vše odborně podchycené, aby dětem nemohla vzniknout újma, ale přineslo jim to pozitivní naplnění, jsme pro.
4. Naše zkušenost při procesu pěstounské péče je ve všech směrech při setkávání s různými odborníky pozitivní – vysoká odborná úroveň, individuální přístup.
5. Domníváme se, že ne. Každé dítě je vlastní osobnost, dá se pokazit jak osobnost dítěte v NRP, tak dítěte v běžné rodině. Individuální a citlivý přístup potřebují všechny děti.
6. Protože jsme už před přijetím dítěte do NRP měli děti vlastní, náš pohled na výchovu je stále stejný.
7. Námí přijaté dítě žádné vazby nemělo, nemáme žádné informace o jeho biologické rodině. Náš názor byl ponechat dítěti vlastní identitu a ponechat mu i jeho příjmení. Dítě však projevilo velké přání, aby se jmenovalo stejně jako my. Tomuto přání jsme vyhověli. Nedomnívali jsme se, že je to pro dítě tolik důležité, dokud jsme to sami nezažili.
8. Způsob života naší rodiny se nezměnil.
9. Ne. Moc si vážíme toho, že jsme rodiče a to jak dětí vlastních, tak i dítěte přijatého.
10. Pouze minimálně a na krátkou dobu. Dítě jsme přijímali jako pracující, následně jsme se domluvili, že jeden z nás (pěstounka) zůstane na půlroční mateřské dovolené, po které se vrátí zpět do zaměstnání. Nyní oba pracujeme.
11. Pokud máme další příjmy tak ano, ale jako samostatnou práci to brát nejde.
12. Jsme velká rodina a všichni pracujeme, některé děti ještě studují. Ano, jsme dostatečně zabezpečeni.
13. Volný čas jsme trávili stejně jako nyní.
14. Vzdělávání pěstounů je zajímavé, ale je to časově velmi náročné a i požadovaný počet absolvovaných hodin za rok se nám jeví jako vysoký. Nedovedeme si představit, že tyto přednášky budeme absolvovat každý rok ještě 10 let. Zdá se to být nedomyšlené v praxi. A to nehovoříme o tom, kolik to stojí stát finančních prostředků. Respítní péči využíváme, pro dítě je zdrojem dalších zážitků na letních aktivitách, pro nás je to možnost uvolnění.

PŘÍLOHA P VII: ROZHOVOR S PĚSTOUNSKOU RODINOU Č. 7

1. Nesetkala.
2. Ano, ale ne v negativním smyslu. Je méně času na „rozmazlené bioděti“ a je to tak dobře. Zlepšily se vztahy s tchyní, která si velmi oblíbila přijaté dítě, často ho hlídá.
3. Myslím si, že je to dobře, mohou se lépe řešit situace dětí.
4. Velmi dobře. Mám velmi dobré vzpomínky na tým odborníků, kteří mne provázeli přípravou na pěstounství. Dobře se mi spolupracuje s pracovníky OSPOD, v rámci vzdělávání jsem doposud byla také vždy spokojena, umožnilo mi to setkání s odborníky na NRP, psychology...
5. Ano. Potřebují mnohem více důslednosti a s tím spojené trpělivosti. Nelze dělat chyby „pokusnou výchovou“, ale musí být cílená výchova s jasnou linií, cílem. Je třeba přihlížet na psychický stav dítěte a vnímat jeho zpětnou vazbu.
6. Ano, jsem důslednější. Díky školení se snažím dívat na výchovu také z pohledu dítěte.
7. Určitě ano, ale ne za každou cenu, nemělo by to mít špatný vliv na psychiku dítěte (lhaní rodičů, slibování schůzek, které se neuskuteční, sliby, že si dítě vezmou zpět, aniž by slib dodrželi apod.).
8. Způsob života naší rodiny se nějak zásadně nezměnil. Musíme si jen lépe organizovat čas, abychom společně s manželem měli dostatek času pro všechny děti.
9. Nezměnil, vždy byla u mne s manželem na prvním místě úcta k rodině, dětem, umět pomoci vždy, když můžeme.
10. Ovlivnilo. Přijaté dítě zatím nezvládá celodenní docházku do mateřské školky, odejít od něj do práce zatím nejde.
11. Pokud se staráte o jedno dítě, od kterého nejde odejít do práce, pak odměna pěstouna plat dostatečně nenahradí.
12. Díky tomu, že manžel pracuje finanční situaci zvládáme. Jediné co mne trápí, je to, že se nám nedaří vytvořit větší finanční rezerva.
13. Trávení volného času se nezměnilo, je velice podobné jako před přijetím dítěte. „Pěstoun“ jsme zapojili do našich aktivit.
14. Určitě ano. Pěstouni si musí odpočinout a mít čas i na sebe, což částečně umožňuje respitní péče. Školení je přínosné, pomáhá při cílené výchově, člověk pak nedělá zbytečné chyby.

PŘÍLOHA P VIII: ROZHOVOR S PĚSTOUNSKOU RODINOU Č. 8

1. Ne, naopak. Byla mi nabídnuta pomoc v rámci praxe studentů z pedagogické školy.
2. Nezměnily. Byla jsem vdova a žila jsem sama, takže nevznikl žádný problém.
3. Pokud budou pěstounky předem proškolené a tím i připravené na výkon profesionální péče, tak s tím mohu jen souhlasit. Profesionální pečovatelky budou potřebné.
4. Moje spolupráce s odborníky, pokud byla nutná, byla na dobré úrovni.
5. V naší rodině nedošlo ke změnám a k odlišnostem u přijatých dětí. Domnívám se, že jsou stejné jako potřeby běžných dětí.
6. Nezměnil. Vnouchata jsem vychovávala stejně jako svoje děti.
7. Když byly děti malé, kontakt s biologickou rodinou byl zachován, pokud byl zájem rodičů. S dospíváním dětí se však z jejich strany zájem o setkávání s rodiči vytrácí. Do kontaktu s rodiči je nenutím, ale také jim ho nezakazuji. O této věci jsme společně častokrát hovořili, vysvětlovali si co se stalo a proč...
8. Ano, přizpůsobila jsem se dětem, jejich potřebám.
9. Pro mne byla priorita vždy rodina a ta zůstala prioritou i po přijetí vnoučat.
10. Ano. Vnouchata jsem přijala jako velmi malé (1 a 2 roky). Bylo nutné, abych rozvázala pracovní poměr a zůstala s nimi doma.
11. Není. Myslím si, že kdybych neměla starobní a vdovský důchod, tak bych finanční situaci nezvládala.
12. Částečně ano. Některé věci jsem vnouchatům zcela dopřát nemohla, vedla jsem je ke skromnosti a šetrnosti.
13. Před přijetím vnoučat jsem hodně přednášela v oblasti první pomoci za Červený kříž, což jsem dělala velice ráda. Dále jsem ve volném čase hodně cestovala. V rámci péče o děti jsem musela všechno opustit.
14. Domnívám se, že vzdělávání pěstounů je potřebné zejména u začínajících pěstounů. Respitní péče byla přínosná jako odpočinek pro mne a zajištění aktivit pro má vnouchata.

PŘÍLOHA P IX: ROZHOVOR S PĚSTOUNSKOU RODINOU Č. 11

1. S žádnou negativní reakcí okolí jsme se nesetkali.
2. Naše rodinné vztahy zůstaly stejné.
3. Profesionalizaci pěstounské péče vnímáme jako velmi žádoucí a potřebnou.
4. Spolupráci s odborníky hodnotíme kladně.
5. Potřeby u dětí v NRP jsou stejné jako u „běžných“ dětí. V některých situacích však reagují více intenzivněji z důvodu citové deprivace. Je nutná větší trpělivost, vysvětlování.
6. Náš pohled na výchovu se změnil v tom smyslu, že jsme více tolerantní.
7. Zachování vazeb dítěte s jeho biologickou rodinou je jistě důležité. Z vlastní zkušenosti můžeme říci, že je to v některých situacích poměrně psychicky náročné pro všechny zúčastněné a to samozřejmě i pro dítě samotné. Těžko se dítěti vysvětluje, že biologický rodič nepřijde na předem domluvené setkání a neomluví se.
8. Způsob života naší rodiny se nějak zásadně nezměnil.
9. Nedošlo ani ze změnám priorit – hodnotový žebříček u nás zůstal stejný. Vždy byla pro nás prioritou rodina a rodinné zázemí.
10. Neovlivnilo.
11. Finanční ohodnocení pěstounské péče považujeme za dostatečné.
12. Rozhodně.
13. V podstatě volný čas trávíme stejně. Před přijetím dítěte do pěstounské péče, jsme adoptovali ve 4 měsících staršího syna. Tudíž aktivity máme zaměřené na vyžití dětí, společné výlety, dovolené.
14. Z našeho pohledu jsou respitní péče a vzdělávání důležité a prospěšné pro osobní nadhled, odpočinek i pro získávání nových informací a rozšiřování odborného přehledu v oblasti NRP.

PŘÍLOHA P X: ROZHOVOR S PĚSTOUNSKOU RODINOU Č. 13

1. S negativní reakcí rodiny ani okolí jsme se během pěstounské péče nesetkali.
2. Naše rodinné vztahy se nezměnily, přijaté dítě bylo v rámci celé rodiny přijato velmi pěkně. Všichni jej berou „jako vlastní“.
3. Určitě kladný. V každém případě se domníváme, že dítěti je lépe v rodině i náhradní, než v ústavu, dětském domově.
4. Spolupráci hodnotíme velmi kladně. Vždy jsme se setkali s příjemným přístupem, radou dle našich potřeb apod.
5. Nedomníváme se. Dle vlastní zkušenosti usuzujeme, že potřeby dětí v NRP jsou stejné jako u běžných dětí.
6. Nezměnil. Snažíme se o stanovení určitých pravidel, motivujeme dítě k výkonům ve škole a zejména se snažíme hodně společně komunikovat.
7. Ano, ale biologická rodina by měla spolupracovat, měla by mít o dítě zájem.
8. Ano. Vzhledem k tomu, že nemáme vlastní děti, životní styl rodiny jsme přizpůsobili přijatému dítěti. Je pro nás prioritou.
9. Ano. Prioritou je péče o dítě, zodpovědnost za něj, což jsme dříve neměli.
10. Neovlivnilo. Nepřijímali jsme dítě jako úplně malé, mohli jsme oba i nadále vykonávat svoje zaměstnání.
11. Ano, finanční ocenění je dostačující, ale vzhledem k tomu, že oba můžeme nadále pracovat. Pokud by příjmem rodiny měly být pouze dávky pěstounské péče, pak by finanční ohodnocení dostačující nebylo.
12. Určitě.
13. Volný čas v naší rodině se nijak nezměnil. Dítě jsme zapojili do našich aktivit, jezdíme na kole, plaveme, podnikáme výlety, dovolené, navštěvujeme společenské akce apod.
14. Určitě. V rámci vzdělávání se dozvídáme nové informace. Respítní péči využíváme na letní tábory pro svěřené dítě.

PŘÍLOHA P XI: ROZHOVOR S PĚSTOUNSKOU RODINOU Č. 14

1. S žádnou negativní reakcí jsem se nasetkala.
2. Rodinné vztahy se určitě nezměnily k horšímu. Naopak, více si vzájemně pomáháme, držíme při sobě.
3. Můj názor na profesionalizaci pěstounské péče je kladný. Myslím si, že pro dítě je lepší vyrůstat u pěstounů než v dětském domově.
4. Určitě dobře. Všichni se chovali ochotně, vstřícně, snažili se vyřizovat věci rychle, bez zbytečných průtahů.
5. Ano. Myslím si, že potřebují trochu víc lásky a pochopení, aby vědělo (v péči mám vnouče), že ho má opravdu někdo rád.
6. Ne, vnouče jsem vychovávala stejně jako své děti.
7. Ano. V naší situaci byly kontakty zachovány. V péči mám vnouče své dcery, se kterou jsme si zachovali vzájemně celkem dobré vztahy, tudíž kontakt dítěte a matky byl zachován. Je pravdou, že v různých fázích života vnoučete byly vztahy s mámou různé – pozitivní i negativní.
8. Nedomnívám se, že nějak zásadně.
9. Priority se nezměnily.
10. Neovlivnilo.
11. Ne, myslím si, že pro potřeby dítěte je to málo.
12. Nepovažuji, protože si nemohu dovolit zaplatit a dát vnoučeti to, co by jsme si představovali.
13. Stejně, jelikož přijaté dítě je moje vnouče. Volný čas jsme společně trávili před i po přijetí na výletech, dovolených.
14. Vnímám. Při vzdělávání jsem ráda za nové informace, ale také za setkání s ostatními pěstouny. Respítní péči nevyužívám.

PŘÍLOHA P XII: ROZHOVOR S PĚSTOUNSKOU RODINOU Č. 15

1. S negativní reakcí jsme se setkali pouze v rámci vlastní rodiny. Důvodem bylo to, že svěřené dítě je můj sourozenec (pěstounky), což způsobilo negativní reakci ze strany rodičů (pěstounky). Těžce nesli vlastní selhání v péči a následně svěřeni jejich nejmladšího dítěte do péče staršího sourozence.
2. Ano. Vztahy s rodinou manželky se zhoršily, došlo k přerušení komunikace, styků. Naopak vztahy s rodinou manžela se více posílily. Snaží se nám vypomáhat asi nejvíce s hlídáním dětí.
3. Na tuto problematiku nemáme jasné stanovisko.
4. Spolupráci hodnotíme velmi dobře.
5. Ano potřeby jsou odlišné. Přijaté děti potřebují více trpělivosti, pochopení, porozumění a lásky.
6. Ano. Celkově se snažíme být i vůči vlastním dětem více trpěliví, důslední, věci se snažíme vysvětlovat apod.
7. Domníváme se, že dítě samo by si mělo rozhodnout, zda zachovat vztahy s biologickou rodinou. V našem případě byly vztahy zachovány, z počátku byla situace velmi komplikovaná, k setkáním docházelo velmi málo a nepravidelně. V současné době je situace mnohem lepší, vše se uklidnilo, s rodinou komunikujeme a kontakty si plánuje dítě samo.
8. Nevnímáme nějakou zásadní změnu ve způsobu života naší rodiny.
9. Ne. Na prvním místě jsou děti a rodina.
10. Neovlivnilo.
11. Finanční ohodnocení pěstounské péče vnímáme jako dostatečné.
12. Ano, netrpíme nedostatkem finančních prostředků.
13. Velmi podobně. Snažíme se věnovat dětem, jezdíme na společné výlety, dovolené, část volného času věnujeme údržbě rodinného domu, který postupně dovybavujeme.
14. Určitě přínosné. Respitní péči využíváme. My získáváme čas pro sebe a dítě má možnost aktivit, které ho baví. V rámci vzdělávání jsme rádi za nové poznatky týkající se výchovy dětí, jejich vedení. Několik kurzů jsme absolvovali s psychologem, kteří nám sdělili poznatky spojené s jejich praxí v oblasti NRP, což se nám velmi líbilo.

Otec :		
jméno, příjmení		rozený
otec uvedený matkou otcovství neuznal		
datum narození	v	národnost
svobodný – ženatý (kolikrát)		státní příslušnost
vzdělání	zaměstnání	rozvedený(kolikrát)
adresa zaměstnavatele		příjem
trvalé bydliště		
současné bydliště		
zemřel dne		příčina smrti
nezvěstný ode dne		
etnická příslušnost		
odlišnost od naší populace		
byl vychováván v dětském domově typu		jak dlouho
	v domově mládeže	jak dlouho
vyskytla se u otce : migrace,		
kriminalita (jaká)		
duševní zaostalost		
zvláštnosti a odchylky v chování		
zdravotní stav		
prodělané choroby vážnějšího rázu		
smyslové vady		
geneticky významná onemocnění		
hemofilie, leukemie vrozená, nádory vrozené		
chromozonální aberace		
TBC, diabetes, epilepsie, srdeční a ledvinové onemocnění		
alkoholismus		
drogy		
alergická onemocnění-astma, kožní		
luxace		
BWR		
Rodiče otce :		
	matka	otec
jméno, příjmení		
narození		
vzdělání		
zdravotní stav		
duševní zaostalost		
zvláštnosti a odchylky v chování		
geneticky významná onemocnění		

Sourozenci dítěte :

Jméno, příjmení	narození	škola	zdravotní stav	současné bydliště
Geneticky významné onemocnění (jaké, u kterého dítěte)				
Duševní zaostalost (u kterého dítěte)				
Rodiče byli – nebyli zbaveni rodičovské zodpovědnosti (ke kterému dítěti)				
Sourozenci rodičů dítěte:				
Ze strany matky :				
Jméno, příjmení	narození	vzdělání	zdrav.stav	
Geneticky významná onemocnění				
Duševní zaostalost				
Výskyt kriminality, prostituce				
Ze strany otce :				
Jméno, příjmení	narození	vzdělání	zdrav. stav	
Geneticky významná onemocnění				
Duševní zaostalost				
Výskyt kriminality, prostituce				
Opatrovník dítěte (u dětí, jejichž rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, nebo způsobilosti k právním úkonům)				
Jméno, příjmení				
Příbuzenský vztah				
Trvalé bydliště				
Rozhodnutí	soudu v		č.j.	
Ze dne	právní moc			

Datum:

vyplnil :